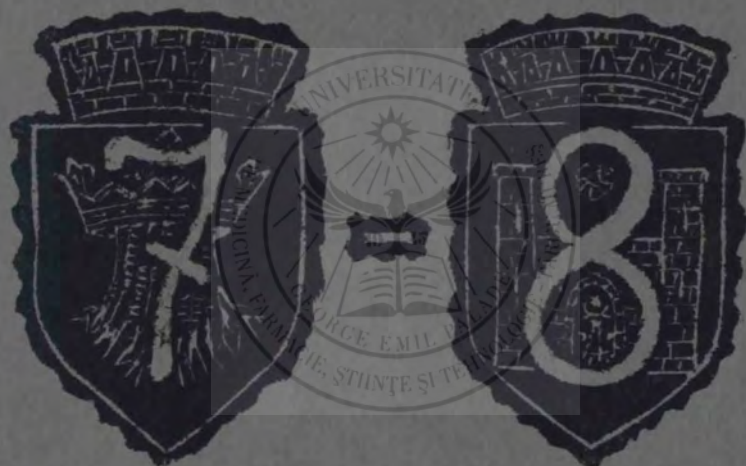

LUCEAFĂRUL

**Patruzeci de ani dela
întemeierea „Luceafărului”**

Serie nouă

Iulie - August 1942

Anul II

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

COMITETUL DE REDACȚIE:

VICTOR PAPILIAN, D. D. ROȘCA, OLIMPIU BOITOȘ, MIHAI BENIUC ȘI GRIGORE POPA

Colaboratorii revistei: Ion Agârbiceanu, Mircea Alexiu, Simion Anderco, Nicolae Balcă, A. P. Bănuț, Zevedei Barbu, V. Beneș, Lucian Blaga, Lucian Bologa, Alex. Ceușianu, Paul Constant, V. Copilu-Cheatră, Dimitrie Danciu, Al. Dima, Petru Drăghici, Ioan Fruma, Virgil Fulicea, Ion Gherghel, Gherghinescu Vania, Vasile Gionea, Victor Iancu, Șt. Manciulea, Grigorie T. Marcu, Aurel Marin, C. Munteanu, Teodor Murășanu, M. Nanu, Ionel Neamtzu, Al. Negură, Vasile Netea, Ionel Olteanu, Petre Pascu, Horia Petra-Petrescu, George A. Petre, Licu Pop, George Popa, Iulian Popa, O. F. Popa, I. Popescu-Sibiu, Marcel Romanescu, M. Samarineanu, Constantin Sassu, I. V. Spiridon, D. Stăniloae, Octav Șuluțiu, Horia Teculescu, Gabriel Țepelea.

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice de recenzat se vor trimite pe adresa redacției.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonat și este rugat să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

*

Redacția și administrația: Sibiu, Strada Oituz Nr. 4.
(Ore de birou: zilnic dela 4—6 d. m.)

Abonamente: În țară, pentru particulari, anual Lei 400.—
pentru autorități și instituții „ 1200.—
În străinătate dublu.
Exemplarul Lei 40.—

Inscrisă în registrul de publicații periodice la Tribunalul Sibiu, Secția II-a, Nr. 1469/1941

Tipografia „Dacia Traiană”, S. A., Sibiu. Nr. 736, Iulie 1942. Secretar de redacție: Olimpiu Boitoș.

Inscr. în Reg. Com. Fi 3165/1931

Luceafăr din luceafăr

de

George Popa

*Peste atâtea anotimpuri ne dați luminile voastre mari
de vă vedem nu oameni, ci profesii ori argintari
de cuvinte cu foc trecând ape și munși,
să ne pună duhul înălțării pe frunși.*

*Arăm țarina din locul unde trupul vostru istovit
s'a amestecat cu iarba și țărâna;
luăm cântecul de unde voi l-ați părăsit
și luceafărul când începuse să vă ardă mâna.*

*Fluviile și destinele noastre, zi de zi
se 'ntâlnesc în același verde fluer de vânt
și liniștea inimilor nu va putea fi
numai în odihna aceluiasi pământ.*

*Luceafăr din luceafăr, colindă din colindă,
merinde luminoasă în pragul nou de tindă
și duhurile voastre din holde și din ploi,
simțim cum vin, ca jertfa, neconținut spre noi.*

22 OCT 2019

Drumul „Luceafărului” — drumul biruinței

de

Grigore Popa

S'au împlinit patruzeci de ani dela apariția „Luceafărului” lui Octavian Goga. Afirmând acest lucru, nu vrem deloc să trecem sub tăcere meritele altor personalități care au contribuit cu talent, cu trudă amară și chiar cu bani la susținerea acestei falnice reviste de gând și faptă românească, ci doar să dăm rostire unei convingeri adânci: momentul de mărire al „Luceafărului” coincide cu momentul de strălucire al lui Octavian Goga în literatura românească. Dacă este adevărat că anii de apariție ai „Luceafărului” constituie o fază de amplitudine și de avânt în vieța literelor române din Ardeal, nu este mai puțin adevărat că dimensiunile lui panromânești și accentele mesianice ale scrisului pe care le surprinzi în fiecare număr se datorează, în măsură covârșitoare, personalității fulgurante a lui Octavian Goga. Ritmurile de creștere și de amploare ale revistei sunt ritmurile de maturizare și de desăvârșire poetică ale geniului lui Octavian Goga. Grație acestei identificări substanțiale, când spunem „Luceafărul” rostim implicit și Octavian Goga, așa după cum când zicem „Convorbiri Literare” zicem Eminescu, sau când zicem „Sămănătorul” zicem Nicolae Iorga. E adevărat că Goga a trecut Carpații odată cu „Luceafărul”, cum ne-ar putea obiecta cineva, dar e cel puțin la fel de adevărat că „Luceafărul” a trecut Carpații odată cu revolta, protestele și blestemele lui Octavian Goga. În acest sens, și nu altfel, trebuie înțeleasă propoziția pusă în fruntea acestor rânduri comemorative.

Dacă Octavian Goga a dat profilul poetic și accentul profetic al „Luceafărului”, domnul Octavian C. Tăslăuanu, venerabilul părinte adoptiv al acestei publicații, i-a dat arhitectura redacțională, sprijinul material și i-a fixat, în formulări categorice, țelurile ce trebuiau atinse. Putem spune — și bunătatea d-lui A. P. Bănuț nu ne va judeca greșit — că sub priceputa și înțeleapta chivernisire a d-lui Octavian C. Tăslăuanu, acest mare neîndreptățit al neamului, „Luceafărul” s'a născut a doua oară, mai precis spus, a devenit ceea ce știm cu toții că a fost: precursorul de lumină al României Mari. Sănătatea morală și viguroasele convingeri naționale ale d-lui O. C. Tăslăuanu i-au îndrumat pașii spre evanghelia credințelor românești din veac, făcându-l să urce din etapă în etapă până în pragul biruinței idealului național, la a cărui împlinire „Luceafărul”, prin vijelioșii lui exponenți, a contribuit cu luciditatea spiritului, cu tăria credinții, cu generozitatea talentului și cu jertfa supremă a sângelui. Din acest motiv, a cărui realitate istorică nimeni n'o poate nega, generația „Luceafărului” din Ardeal se identifică, din toate punctele de vedere, cu generația Unirii celei mari. *Luceferiștii*, peste toate adversitățile și peste toate miopiile politice ale momentului au crezut, cu sacră nebulie, în actul transformator de istorie al Unirii. Și de sigur, în această luptă de înverșunată biciuire a sensibilității naționale, O. C. Tăslăuanu și-a avut partea de reală și incontestabilă contribuție ziditoare. Conștient de acest fapt, d-sa se rostește totuși răspicat: „Luceafărul” nu a fost, însă, numai opera mea personală. Ea a fost amvonul tinerei generații a Ardealului care a propovăduit, prin scris, ideea unității neamului. Rolul meu s'a mărginit în a fi păzitor credincios al acestei idei și de a îmbrățișa, cu ospitalitate, pe toți cei ce mărturisiau aceeași credință. „Luceafărul” era un templu, la altarul căruia talentele literare și artistice slujeau ca niște preoți ai culturii”.

Prin urmare, „Lucaefărul” este expresia majoră a unei generații, care s'a dovedit a fi la înălțimea momentului istoric, înțelegându-și menirea în viața neamului său. Ce-a fost și ce-a însemnat această generație ne spune limpede d-l O. C. Tăslăuanu: „Generația Lucaefărului e generația de intelectuali ardeleni din preajma războiului de întregire al neamului, generație care a continuat tradiția cărturarilor ardeleni și a celor din voevodate, propovăduitori ai unității neamului.

„Generația Lucaefărului era în cea mai strânsă legătură sufletească cu generația Unirii din vechiul regat, reprezentată de scriitori și oameni politici. Activitatea intelectualilor din Ardeal întregea pe cea a intelectualilor din România liberă.

„Sufletul neamului, prin intelectualii săi, era unit înainte de declararea războiului mondial. Armata română a desăvârșit ceea ce au înfăptuit demult cărturarii neamului.

„Generația Lucaefărului a îmbogățit literatura română cu specificul ardelenesc artistic și a ridicat nivelul cultural al Ardealului”.

Semnificativ este că această mișcare literară, ai cărei reprezentanți au participat cu pasiune și cu avânt la luptele politice ale vremii și la opera de culturalizare a poporului, nu s'a mărginit numai la plaiurile transilvane, ci a îmbrățișat, în aceeași comunitate militantă, suflarea românească de pretutindeni. E mareș și edificator totodată acest suflu panromănesc al „Lucaefărului”. Peste mări și țări, peste frontiere politice și militare, peste și împotriva pășurei cu două capete, „Lucaefărul” turna untdelemnul mângâierii și tăria nădejzii în sufletele tuturor Românilor. „Cu începutul anului 1905, scrie d-l O. C. Tăslăuanu, revista noastră începuse să-și înfigă adânc rădăcinile de existență în pământul literar și artistic al neamului. Trecuse de vârsta plăpândă a tinereții, când orice vântuleț o poate trimite în împărăția odihnei de veci. „Lucaefărul” ce pălpăia sfios, la început, abia băgat în seamă de câțiva ochi curioși, acum strălucea luminos, în văzul întregii țări culturale românești, care se întindea dela Nistru la Tisa și în Balcani. Câteva sute de exemplare treceau chiar Oceanul la Românii emigrați în America”.

Acesta este miracolul „Lucaefărului”: o revistă literară și culturală, scrisă la început de un pumn de tineri transilvăneni, devenită apoi oglinda tuturor aspirațiilor românești și adresată tuturor Românilor. Acest fapt e deosebit de revelant pentru vitalitatea spirituală a Ardealului. El cuprinde, în cercul de lumină al „Lucaefărului”, semnificații multiple, pe care vom încerca să le lămurim în cele ce urmează.

Frate bun cu „Sămănătorul” dela București, cu „Făt-Frumos” dela Bârlad și cu „Ramurile” craiovene, care înfloresc și astăzi sub priceputa purtare de grijă a d-lui Făgețel, „Lucaefărul” are o fizionomie aparte și un prestigiu deosebit, strâns legate amândouă de împrejurarea că s'a născut pe pământul sbuciumat al mult încercatului Ardeal. Stăruim asupra acestui lucru nu dintr'un sentiment de orgoliu regional, care ar fi poate îndreptățit în cazul dat, ci pentru că atât semnificația istorică, cât și cea ideologică, literară, critică și politică — nu trebuie să se uite niciodată articulațiile politice ale mișcării luceferiste — sporesc în claritate și temeinicie dacă le raportăm la realitățile culturale ale Transilvaniei dela începutul veacului nostru.

Deși a ridicat un steag nou, sub faldurile căruia pălpăia credința unirii politice a Ardealului cu Țara Românească, din punct de vedere istoric, „Lucaefărul” continuă, amplifică — vom vedea cum — și duce la biruință un străvechiu dar al cărturării ardeleni, dorul unirii tuturor Românilor sub sceptrul tutelar al aceleiași suveranități naționale. Și în această privință, Ardealul are tradiții severe și trainice, a căror vigoare a frânt toate mișelnicile vrăjmășii ale veacurilor de urgență. Temeliile acestor tradiții se razimă pe stânca de granit a moștenirii daco-romane: pe legea decebalică a Sarmisegetuzei, pe cadența imperială a legiunilor romane și pe sublimul ethos al credinței intru nemurire a thraco-geților, toate transfigurate apoi la flacăra mântuirii creștine. Dorul de care pomeneam ceva mai sus și care ne-a infiorat tainic existența istorică, devenind însăși măduva istoriei noastre naționale, s'a zămislit din amintirea sacră a acestor temeuri de început, pe care le purtăm, cu știință sau fără știință nu impoartă, în zestrea sângelui. Nicăeri pe cuprinsurile pământului românesc nu se simte prezența măreață a acestor tradiții ca în Transilvania, pe care am numit-o cu alt prilej Alcazarul României, vatra graiurilor noastre, pământul izvoarelor de început și de viață ale românismului, într'un cuvânt, grădina rădăcinilor românești. Din această grădină a rădăcinilor neamului a crescut, binevestitor pom de hotare, gorunul românesc al „Lucaefărului”.

Scriitorii dela „Luceafărul”, cu un masiv sentiment de solidaritate cu trecutul, conștienți de realitatea istorică în care trăiau și de faptul că nu sunt decât o verigă în nesfârșitul șir de generații ale neamului, au pășit dela început pe linia majoră a tradițiilor de luptă pentru împlinirea idealului național. Deși contemporani, din punct de vedere al nivelului spiritual, cu Europa și cu intelectualii din România liberă, ei au rezistat tuturor ispitelor și iluziilor, slujind cu fanatism la altarul credințelor panromânești. N'au fost nici retrograzi, nici passești, ci soldați îndrăzneți în bătălia de salvare și de întregire a neamului. Toți știau, și cu ce patetică înfiorare o mărturisseau, că soarele tuturor Românilor la București răsare. Dacă s'au aplecat peste tipăriturile Diaconului Coresi, dacă s'au cutremurat la cetirea predosloviei Noului Testament dela Bălgărad al Mitropolitului Simion Ștefan, dacă au crezut în adevărurile scrise de Gheorghe Șincai și Petru Maior, dacă au fost pasionați de fapta întemeietoare de școală românească a lui Gheorghe Lazăr, dacă s'au închinat cu evlavie și profundă recunoștință Mitropolitului Andrei Șaguna, memorandumistilor, lui Horia și lui Avram Iancu, vedeniile lor de mărire românească erau străfulgerate de fapta întregitoare de țară a lui Mihai Vodă Viteazul. Ei slăveau trecutul cu care trăiau în comuniune de dragoste și destin, nu din neputință creatoare sau din minoră timiditate față de potențaii stăpânirii străine, ci pentru a spori patrimoniul de credință și rezistență al prezentului și pentru a pregăti, cu temei și luciditate, victoria viitorului. În acest gând mărturisit sau nemărturisit, dar solid articulat în vitalitatea istorică a neamului, trebuie căutată puterea nevăzută a militantismului cultural și național al celor grupați în jurul „Luceafărului”. Tot pe tulpina acestei credințe se înalță și viforul protestatar și accentele profetice ale „Luceafărului”.

În acest sens, revista „Luceafărul” n'a fost o simplă publicație lunară sau bilunară, ca atâtea altele, ci o comunitate luptătoare, ale cărei țeluri imediate convergeau spre desrobirea și unirea tuturor provinciilor românești. Fascinați de steaua acestui ideal, scriitorii „Luceafărului” au amplificat, precum ne exprimam mai sus, moștenirea trecutului, participând energic la luptele politice și contribuind, mai ales prin mijlocirea „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” (Astra), la ridicarea nivelului cultural al satelor noastre. Subt acest unghiu de activitate, roluri foarte importante au jucat Oct. Goga și Oct. C. Tăslăuanu, în calitatea de secretari literari ai „Astrei”. Opera de culturalizare, în înțelesul propriu al cuvântului, a întreprins-o „Luceafărul” în faza sa sibiană, în faza maturității, când imperativele naționale ne apar mai presus de preocupările personale, oricât de nobile ar fi acestea. „Dela 1906—1914, scrie d-l Oct. C. Tăslăuanu, mișcarea culturală a „Luceafărului” a fost completată de mine cu mișcarea culturală a Astrei”. În acest răstimp, Octavian Goga, ca secretar al „Astrei”, scoate revista populară „Țara Noastră” cu scopul de a câștiga adeviziunea satelor la idealurile „Asociațiunii”, iar d-l Oct. C. Tăslăuanu înființează „Biblioteca populară a Asociațiunii”, care, după propria d-sale mărturisire, a avut un succes neașteptat, reușind să răspândească în câțiva ani peste un milion de broșuri în lumea satelor. Această activitate propagandistică era completată prin conferințe. „Ultima serie de conferințe — ne spune același Oct. C. Tăslăuanu — din preajma războiului, a tratat cultura românească din jumătatea a doua a veacului al XIX-lea, cu conferințari din toate ținuturile locuite de Români. Ele simbolizau unitatea neamului.”

Dar pentru această unitate a neamului, promotorii „Luceafărului” s'au angajat în luptele politice, susținând, cu fervorile tinereții și cu strălucirea talentului, activismul politic și înverșunata bătălie a „tinerilor oțeliți”, grupați în jurul „Tribunei” dela Arad, dusă împotriva oficialității dela conducerea partidului național. „Lupta, ne informează d-l Oct. C. Tăslăuanu, o începuse Ilarie Chendi din București și a purtat-o cu o vervă diabolică până la sfârșit, fără să iasă din ascunzătoarea anonimatului. Scriitorii grupați în jurul revistei „Luceafărul” și-au început activitatea politică susținând lupta pornită de „Tribuna”, căreia partidul național i-a pus în coaste, tot la Arad, un nou ziar, „Românul”, condus de Vasile Goldiș. Lupta „Tribunei” împotriva partidului național s'a numit a „tinerilor oțeliți” și urmărea primenirea cadrelor și ideilor dela conducerea partidului național. În această luptă s'a amestecat și Goga, scriind sub semnătură articole violente împotriva frunțașilor politici. Cum cei ce dădeau lupta din greu, în frunte cu Chendi, nu ieșeau pe față decât incidental, Goga a profitat, trecând ca șeful întregii mișcări tribuniste, deși în realitate nu a fost decât un îndrăzneț soldat.”

Concluzia acestei stări de lucruri o formulează tot d-l Oct. C. Tăslăuanu : „Mișcarea politică activistă a pornit deodată cu mișcarea culturală-literară a „Lucaefărului”. Ambele au triumfat în 1905. O bucată de vreme, dacă n'au mers mână în mână, s'au dezvoltat paralel, completându-se una pe alta.”

În acest fel, în toate ramurile de activitate și în toate sectoarele vieții naționale, scriitorii „Lucaefărului” propovăduiau aceeași înaltă credință în misiunea de unificare a neamului. Spre deosebire de antecesorii lor, cari se mulțumeau sau fluturau, în mare parte, ideea unității culturale, cei dela „Lucaefărul” militau din răspuțeri pentru unitatea politică, singurul comandament național ce se potrivea cu mentalitatea veacului al XX-lea. Prin această poruncă a sângelui românesc și a momentului istoric de atunci, căreia se supuneau fără drept de apel, colaboratorii „Lucaefărului” s'au dovedit a fi contemporani de gânduri, simțire și fapte cu generația unirii din Țara liberă. Din acest punct de vedere, fără nicio exagerare, numele lor pot figura printre făuritorii României Mari. Prin urmare, drumul „Lucaefărului”, care s'a născut la Budapesta, a poposit în epoca lui de glorie la Sibiu și a apus la București după împlinirea visului milenar al unirii, este drumul triumfal al biruinței.

Firește, acest drum n'a fost deloc ușor. Având de luptat cu toate uneltirile opresorului, cu imense greutate materiale și cu propriile lor drame interioare, scriitorii „Lucaefărului” au urcat totuși — cu un fel de demnitate sacerdotală — muntele tuturor încercărilor, învrednicindu-se de cununa de lauri ai victoriei. Noi cei de azi refacem, cu aceeași pasiune, drumul pe care ei l-au dus pe culmea împlinirilor. Truda noastră o vor aprecia-o alții.

Strâns împletită cu semnificația istorică și politică, ale căror articulații le-am văzut, se desfășoară și semnificația ideologică a „Lucaefărului”.

Aicea se impune dela început o precizare : literatura „Lucaefărului”, deși izvorește din același climat spiritual, nu se poate confunda cu cea a „Sămănătorului” dela București, cum pretindea Nicolae Iorga, întocmai cum poezia lui Coșbuc nu se poate confunda cu cea a lui Al. Vlahuță. Duhul contemporaneității, afinitățile comunitare, țelul comun, pe care le recunoaștem și le subliniem, sunt altceva. Conform acestui punct de vedere, vom încerca să conturăm profilul ideologic al „Lucaefărului”.

Programul ideologic al revistei se găsește formulat pe coperta primului număr, care poartă data de 1 Iulie 1902 — Budapesta. Iată ce ne spune în această privință d-l Oct. C. Tăslăuanu în „Amintiri dela Lucaefărul”, la care ne-am referit de mai multe ori în decursul acestei expuneri : „Intemeietorii revistei „Lucaefărul” erau toți tineri, unii veniți din satele ardelenene și bănățene la Universitatea din Budapesta, iar alții abia ieșiți de pe băncile ocrotitoarei alma mater. Unul dintre ei, A. P. Bănuț, pusese mâna pe o mică moștenire, pe care în loc să o risipească, după obiceiul pământului, în petreceri sau călătorii, a constituit-o ca fond de editură al noii reviste. A. P. Bănuț a fost primul editor al revistei „Lucaefărul”, pusă sub conducerea unui tânăr profesor din Blaj, a lui Alexandru Ciura, un moș din Munții Apuseni, crescut în tradiția lui Avram Iancu. Alexandru Ciura scrisese pe flamura de luptă a tinerimii versurile duiosului cântăreț dela Brașov, trecut peste munți, ale lui Șt. O. Iosif :

*Eu nu-s decât un singur glas din satul
Pierdut în noapte ...
Eu nu-s decât un sol — eu sunt drumețul
Grăbit — și noaptea înapoi mă cere ...*

*Sunt flacăra pe care-o poartă vântul,
Dar trebuie să vie cântărețul !
El va slăvi mareașă Inviere :
Veniiți cu toții să vestim cuvântul ! ...*

Versurile acestea au fost nu numai programul revistei „Lucaefărul”, ci programul întregii vieți a generației „Lucaefărului”.

În așteptarea cântărețului care va slăvi mareașă Inviere, scriitorii dela „Lucaefărul” se socoteau mobilizați în slujba de plenipotențieri ai satului românesc, în care ei vedeau, după magistrala lecție de naționalism a lui Mihai Eminescu, depozitul inalienabil al certitudinilor românești, vitalitatea noastră de rasă daco-romană și vatra transcendențelor mântuitoare. În concepția lor de viață, cu mult înaintea sociologilor monografiști de azi, ei vedeau, prin îndemnul sângelui și prin intuițiile duhului, în realitatea satului însăși realitatea românească. Și asta, din toate punctele de vedere : spiritual, politic, național, social și economic. Generația „Lucaefărului” concepea arhitectura noului Stat al României Mari articulată pe temelia de granit a țărânimii, al

cărei rol covârșitor se evidențiază cu deosebită strălucire în momentele decisive din viața neamului, asemănătoare cu cele prin care trecem azi. Masivitatea monumentală a țărânimii apare la începutul istoriei și în vremuri de cumpănă, când se creiază istorie prin luptă dreaptă și eroică cu toate vrăjmășiile. Cu alte cuvinte, după convingerea celor dela „Lucașărul”, țărâtimea cuprinde zăcămintele permanențelor românești; ea are profilul etic și social cel mai pregnant; ea are un masiv sentiment al identității sale istorice; ea nutrește o vigoasă comunitate de aspirații pentru viitor; istoria ei este istoria națiunii.

Dată fiind această perspectivă, se înțelege ușor cultul și evlavia pe care purtătorii de cuvânt ai „Lucașărului” le purtau satului. Prinși în mirajul artificial al orașelor, ei trăiau mereu sub povara nostalgiei acestui paradis pierdut, în care nu se mai puteau reintoarce, dar pe care cu atât mai mult nu-l puteau uita. Pentru ei însă, a uita satul însemna a se uita pe ei înșiși, a uita neamul. Un asemenea mare păcat nu-l puteau săvârși ei. Din această pendulare între satul lăsat în urmă și mirajul „orașelor tentaculare”, care nu-i acceptau și pe care nici ei nu le acceptau, izvorește psihologia particulară a celor dela „Lucașărul”, psihologia așa zișilor „desrădăcinați” sau „inadaptabili”. Desrădăcinatul, așa cum reiese din lupta „luceferiștilor”, nu este un înfrânt, un resemnat, ci un răzvrătit în care ard incandescent durerile neamului. El cântă satul, nu din pesimistă lepădare de lume, ci din vigoasă conștiință optimistă că lupta pentru ridicarea satului este calea mântuirii neamului. Desrădăcinații „Lucașărului” sunt militanți, idealști, cu frunțile aureolate de credința în puterile de viață veșnică ale neamului.

Concepția „luceferiștilor” despre sat era intuitiv — organică și nu juridic — electorală. Satul, cu toate funcțiunile lui sociale și naționale, era icoana, în mic, a neamului. Era considerat, în debaterile acestor scriitori cu visurile cuprinse de văpaia idealului național, ca o comuniune de dragoste și destin, întemeiată pe omogenitatea de gând, de simțire și de faptă a părților componente, structuralizate într-o ierarhie organică, consimțită, în fruntea căreia stătea preotul, căci, după cum se rostește poetul, oastea e creștină. Poporul, neamul, națiunea sau ecumenicitatea națională, ca să păstrăm în toată prospețimea ei coloratura spirituală și etică a acestei categorii concrete, nu erau altceva decât lărgirea acestui spațiu moral și național al satului, în temeiul afinităților comunitare, până la limitele spațiului etnic. Neamul sau națiunea, prin urmare, nu erau noțiuni abstracte, învățate din cărți de doxă străină, ci realități vii, crescute din pământul binecuvântat al satelor. Neamul era văzut, — și accentuăm cum nu se poate mai apăsat cuvântul văzut — ca un cosmos de puteri și disponibilități creatoare. Diversitatea multicoloră a satelor, regiunilor și „Țărilor” se topea, printr'un profund sentiment de apartenență comunitară, în unitatea supremă a neamului, orânduit pe linia de bătaie a unității naționale.

În această ordine de idei, scriitorii dela „Lucașărul”, printr'o adevărată necondiționată, benevolă și consimțită la ethosul neamului, se simțeau dintru început mobilizați în slujba unei misiuni. De aici atitudinea misionară și accentele de vigoasă militantism ale scrisului lor.

Dacă venerabilii cărturari ai Școlii Ardelene și cei cari i-au urmat cultivau, cu râvnă și muncă de benedictini, misionarismul cărții pentru a arăta lumii temeiurile drepturilor noastre imprescriptibile, credincioșii „Lucașărului”, aceste flăcări fără vatră, scriau cu sânge și sângerau în lupte pentru împlinirea acestor drepturi politice, care n'a întârziat să vină.

Acesta este nivelul ideologic al credințelor cultivate la „Lucașărul”.

Continuând firul considerațiilor de mai sus, ni se pare firesc de a trage concluziile necesare lămuririi mai depline a ideologiei „Lucașărului”. Având în centrul preocupărilor literare și culturale satul, această lume înfiorată de duh metafizic și tremur transcendent, scriitorii dela „Lucașărul” purtau o deosebită grijă și o pasionată înțelegere tuturor problemelor în legătură cu ea. Nu-i mirare, așa dar, că dela tribuna lor de gând și faptă românească ei propovăduiau, cu zel de iluminați și de apostoli, valoarea și temeinicia culturii naționale, în ale cărei cuprinsuri trecutul trebuie glorificat pentru învigorarea prezentului, iar prezentul trebuie valorificat la lumina împlinirilor viitoare.

Ținând seama de acest fapt, înțelegem de ce la „Lucașărul” se pune accentul, înainte de orice, pe valoarea militantă a scrisului. În strânsă conexiune cu funcțiunea luptătoare a scrisului, se cuvine să subliniem conștiința istorică, totdeauna trează, a acestor intelectuali, ce se concretiza în cultul trecutului, cu care se simțeau solidari până la identificare. Caracteristică din

acest punct de vedere este poezia „Strămoșii” de Octavian Goga, din care desprindem strofele ce urmează :

Cu mine vin, roiesc, într'una
Cei fără neam și fără număr,
Ce-au sprijinit întoldeana
Eternitatea pe-al lor umăr.
Vin cei de-o lege cu pământul,
Copiii soarelui de vară,
Eu, solul lor, le port cuvântul
Și 'n suflet sfânta lor povară.

Vin rânduri, cete se 'nhripă
Din vechea veacurilor lavă,
Din ceas în ceas, din clipă 'n clipă
Tot crește oastea mea grozavă.
Le văd în orice parte roii,
Iși cer dreptatea lor târzie
Și fiecare-și vrea ciocoiul
În judecată să și-l ție.

Ei vin cu suflete 'nnoptate,
De-aceea sfarmă lanțuri grele,
De-aceea urlă și se sbate
Durerea 'n cântecele mele.
Doar din al veacurilor caier
Mi-am împletit eu biciul urii,
Nestinsul vremurilor vaier
Mi-a scris blestemu 'n ceriul gurii!...

De luptă-s gata deci... Prin mine
Un iad întreg cere răsplată.
Mi-e sete-acum... Te-aștept, vecine,
Și ochii mei păgâni te cată!
Iți vreau sclipirea de oșele,
Și vreau oștirea ta măiastră,
Întregul cer cu ochi de stele
Să lumineze lupta noastră.

Poetul, după propria sa expresie, vine cu întreaga moștenire a strămoșilor pe câmpul de bătaie. Iși dă un sentiment de măreție această totală solidarizare cu toate generațiile trecutului, al căror imputernicit se consideră poetul. Aceștia erau scriitorii dela „Lucașărul”: os din osul neamului și duh din duhul lui. Ei înșiși idealști, scriau cu entuziasm despre idealismul poporului nostru, pe care îl vedeau oglindit în creațiile anonime ale acestuia. De aceea ei se ocupau în mod insistent de literatura populară. Iată ce scria, în această privință, d-l Oct. C. Tăslăuanu în „Lucașărul” (an. I, nr. 5) sub titlul: *Literatura populară*: „Gândul nostru, când deschidem coloanele de față, e s'adunăm în corpul revistei noastre: povești tradiționale — mai cu samă — legende, anecdote, proverbe, cântece bătrânești, haiducești, colinde, doine, hore, bocete, descântece, orații, ghicitori, etc., obiceiurile poporului, credințele lui intime, — c'un cuvânt tot ce poate fi de folos pentru a-l cunoaște așa după cum l-au plămuit frământările și înrăuirile de veacuri”.

De sigur, programul ideologic al „Lucașărului” are multe înrudiri și asemănări cu ideologia „Sămănătorului” și cu poporanismul „Vieții Românești” dela Iași, fără a mai stăruia asupra revistelor surori „Făt-Frumos” și „Ramuri”. Cu toate acestea, pentru cine are simțul nuanțelor, se impun diferențieri importante.

Față de țărănismul idilic și sentimental, cu vădite tendințe de idealizare, al „Sămănătorului”, generația „Lucașărului” e stăpânită de un puternic simț realist, de un echilibru moral mai statornic, de o concepție organică și totalitară a neamului. Nimeni nu neagă că paginile „Sămănătorului” ard de lava vezuviului sufletesc care a fost Nicolae Iorga, dar iarăși nimeni nu poate trece cu vederea exagerările pătimașe ale programului sămănătorist. Față de diformările „Sămănătorului”, drumul „Lucașărului” înfățișează o linie mai dreaptă, mai pură, așa zice un ethos comunitar mai strâns, un aer mai tare și mai ozonat. Apreciat din această perspectivă, „Lucașărul” aduce în literatura noastră supremația măreață a muntelui.

La fel se deosebește ideologia „Lucașărului” și de poporanismul „Vieții Românești”, față de care exponenții revistei ardelenice au luat adeseori atitudine critică, combătând infiltrațiunile deformatoare ale unor influențe streine. E vorba de tendințele socializante ale poporanismului rusesc, al căror purtător era C. Stere. În precizarea ținutei sale ideologice față de exagerările „Vieții Românești”, armele de luptă ale „Lucașărului” erau luate din arsenalul credințelor noastre naționaliste și creștine. Și nu trebuie să uităm că, din acest punct de vedere, „Lucașărul” a triumfat. — Dar această revistă transilvană a mai reputat și alte victorii prin participarea continuă la luptele ideologice din România liberă. Nu e rostul nostru să insistăm acuma asupra lor.

Ideologia revistei era susținută de un spirit critic tăios și necruțător. Fără a ne lăsa sisteme de critică literară, care sunt mai mult elucubrațiuni decât intuiții fecunde ale fenomenului artistic, mișcarea „Lucașărului” s'a bucurat de colaborarea valoroasă a lui Ilarie Chendi și a lui G. Bogdan-Duică, la care se adăogă, cu o frumoasă contribuție, numele d-lui D. Tomescu, credinciosul ideolog al „Ramurilor”.

Hotărît, cea mai proeminentă personalitate critică a fost Ilarie Chendi. „Când a început să scrie Ilarie Chendi la „Lucaefărul”, ne informează d-l Oct. C. Tăslăuanu, revista a avut o zi de sârbătoare. Scrișul lui vîoi, ușor, elegant și caustic înviora atmosfera culturală a Ardealului.”

Critica, fermecătoarea critică a lui Ilarie Chendi, era prin excelență impresionistă, suplă, directă, neînchinându-se decât adevărului și talentului autentic. Spiritul critic al lui Ilarie Chendi nu recunoștea nici dogme, nici idoli, cărora să le sacrifice măcar un dram din libertatea și onestitatea convingerilor sale literare. În opoziție cu cei ce credeau că spiritul critic trebuie să funcționeze după norme fixe și universal valabile, Ilarie Chendi scrie: „Nu există o critică științifică, nici măcar ca știință aplicată, ci pur și simplu opinii, ce se impun de câte ori se pronunță de oameni cari posedă calități de critic innăscut: talent, cinste și cultură literară”.

Exigențele lui Chendi față de critic sunt puține, dar esențiale. El doar le purta în vinul sângelui și în vioiciunea spiritului său în veșnic neastămpăr.

Deși critic eminentamente impresionist, când e vorba de neam și de valorile lui reale, Chendi formulează credințe tari și supreme, cărora se supune cu devotament. Iată câteva din aceste credințe:

— „Un popor mic ca al nostru, la începutul dezvoltării sale, nu poate avea decât o literatură pornită din cea mai largă conștiință de rasă.

— „Toți prozatorii noștri buni și toți poeții mai cu vlagă au rădăcini în popor, cu care sufăr și se bucură împreună.

— „Pămîntul negru și fecund dela țară ne-a dat oameni întregi, puțini dar vînjoși, și aceștia sunt astăzi singurii care duc pe umerii lor speranțele viitorului literaturii noastre. Atmosfera orașelor și a boierilor iată ce produce: gâlfezi, trubaduri de noapte, șterși și fără vervă, de ai lui Boccaccio.”

Examineate mai de aproape, oricine poate constata că principiile formulate de Chendi sunt însăși principiile de viață ale „Lucaefărului”.

În legătură cu activitatea critică a lui Chendi, trebuie evidențiat un fapt de mare însemnătate: contribuția lui critică a îndeplinit și o spornică funcțiune națională, pe care d-l Oct. C. Tăslăuanu o cuprinde în următoarele fraze: „Dar oricât de străin se simțea în București, oricât bi-ciuia scăderile oamenilor, conștiința lui românească îi spunea că soarele libertății pentru toți Românii tot din Țară va răsări. De aceea s'a străduit să facă cunoscuți pe scriitorii ardeleni celor din Vechiul Regat și să atragă atențiunea celor de acasă asupra muncii pozitive și creatoare din România liberă. Chendi are marele merit de a fi popularizat pe scriitorii ardeleni în Vechiul Regat și de a fi contribuit la încheierea unității sufletești a neamului nostru”.

Fără să mai stăruim acum, vom semna în treacăt că aceeași binecuvîntată funcțiune a îndeplinit-o și scrișul dens și larg orientat al lui G. Bogdan-Duică.

Ceea ce a făcut însă din „Lucaefărul” cea mai reprezentativă revistă literară a Ardealului, ridicându-i în mod simțitor nivelul spiritual, au fost operele de creație propriu zisă. Din acest punct de vedere, etapa „Lucaefărului” se orînduește, cu demnitate și frumusețe nobilă, între geniul precursor al lui Coșbuc, supranumit poetul rasei noastre, și viziunea înfiorată de taine metafizice și de minuni a lui Lucian Blaga, care croește alte drumuri și calcă, învăluit în transparența unei lumini duminicale, pe alte plaiuri spirituale, desvăluindu-ne semnele și întrebările transcendente ale satului românesc, căruia i-a adus un cutremurat de evlavios elogiu, numindu-l cuibul veșniciei noastre, când ne spune că eternitatea s'a născut la sat.

Poezia și proza „Lucaefărului”, alături de preocupările de teatru, muzică și artă plastică, stăruind cu un zel deosebit asupra picturii bisericești, au ridicat nivelul intelectual și cultural al Ardealului la înălțimea celui din Țară și chiar a celui din Occident. La acest efort trebuie alăturat, cu aceeași potență documentară, preocupările filologice, datorite competenței unanim recunoscute a savantului și finului literat Sextil Pușcariu, cele istorice, susținute de verva și talentul unor condee ca Vasile Pârvan și Ioan Lupăș. Scriitorii dela „Lucaefărul” vibrau la tot ceea ce putea contribui la sporirea potențialului spiritual al neamului. Adevărat, filosofie propriu zisă nu găsim în paginile „Lucaefărului”, dar găsim preocupări și cronici științifice și filosofico-pedagogice — și acest lucru este ușor de înțeles dacă ne gândim la momentul istoric — susținute de Gavril Todica, Victor Stanciu, Valentin Bude, Aurel Ciato, Onisifor Ghibu și Pavel Roșca.

Scopul nostru, în acest popas evocator, nu este să facem analize și disociații literare pentru a contura profilurile originale ale personalităților creatoare din generația „Lucefărului”. Aceasta e treabă de istoric și de critic literar. Ne mărginim doar la brăzdarea nivelurilor culminante.

Duhul de autentică originalitate a „Lucefărului” îl găsim în poezie și proza literară. Nivelul și actul de noblețe ale unei reviste sunt date de talentele pe care le pune în circulație. În această privință, „Lucefărul” se poate mândri cu poeții Octavian Goga și Șt. O. Iosif, cu prozatorii Ion Agârbiceanu și Al. Ciura, cu criticii Ilarie Chendi și G. Bogdan-Duică.

Sub raportul creației literare, „Lucefărul” este cea mai frumoasă carte de vizită a Ardealului dela începutul veacului nostru, este certificatul de intrare definitivă în patrimoniul literaturii naționale prin depășirea naționalismului regional și prin încadrarea lui organică în avântul panromânesc al veacului. Asemeni genialului sburător Aurel Vlaicu, el însuși una din expresiile cele mai înalte ale generației „Lucefărului”, această unică publicație a Ardealului înlănțuit, luând în piept crestele Carpaților, nu recunoștea, împotriva tuturor granițelor și stăpânilor zilnice, decât o Țară întreagă, țara tuturor Românilor, a cărei suveranitate regală o voia întinsă pe toate cuprinsurile Daciei Traiane. „Cei dela „Lucefărul”, notează d-l Oct. C. Tâslăuanu cu conștiința omului care și-a făcut datoria, nu ne mulțumeam cu naționalismul regional, ci ne avântam peste crestele munților, legănând unitatea politică a neamului pe pernele de aur ale visurilor noastre. Nu era seară lăsată de Dumnezeu să nu ne indeletnicim cu dărâmarea și împărțirea monarhiei austro-ungare”.

În semnul acestei credințe într'o țară rotundă și mare cât o Dacie Fericită, s'a desfășurat lupta „Lucefărului”, superb preludiu al biruinței românești.

O copertă a Lucefărului

Cuprinde stemele tuturor țărilor românești, de pe amândouă versantele Carpaților. A fost executată de Alfred Vincenz, arhitect al primăriei din Craiova.

Răvaș bădișii Octavian...

de

Lucian Valea

Bădișă,

Vorbele seci mai nimic nu pot să spuie,
Că le-a răstignit, cu spaimă, tăcerea în cuie.
Șuerul aspru ni s'a potolit în molcomă doină,
Visul ni-i năpădit de buruieni ca o moină.
Gândurile ne-au rămas acolo, pleșuvițe creste,
Nu mai trăim în noi, trăim în poveste.
In vreme nu ne deslușim, cel de totdeauna, chipul,
Ea-i râul care curge, noi în loc de bolovani, nisipul.
Zările nu ne mai alintă, ne dor,
Ele ne-au încins aprinse ca un cuptor
Ochii însă, hotarul strâmb nu mai pot să-l vadă
Și inima... inima involburată cere baladă.

Iară dacă azi vorbele, în loc să urle, tac,
Vorovesc pentru noi ciolanele celui dela Albac
Și fluierul lui Iancu, jinduindu-și izbăvirea, nebunul,
Ne răscoală mai dârz sângele decât tunul.
Ei trăesc în noi cum trăește glia în pâne,
Nu vorbele noastre, ei au să grăiască mâne
Pentru neamul acesta de țărani dela sate,
Însetat numai după Dumnezeu și dreptate.

Bădișă bun,

Iartă-mă că mai mult mă risipesc decât mă adun,
Dar boalei de care tânjim cu toții tu îi știi leacul...
— Doamne, când ai să ne suni ceasul să trecem iar dealul,
Prea ne-ai ostoit inimile de când ne-ai luat Ardealul!
Cum ne-am aprinde atunci cât vezi cu ochii, pară
Să ardem în tuspatru colțurile de țară,
Ș'apoi, bădișă de dincolo de viață, frate,
N'ai mai vedea nici frunți, nici steaguri plecate!

Ce a urmărit „Luceafărul”

de

Oct. C. Tăslăuanu

Patruzeci de ani dela apariția revistei „Luceafărul” la Budapesta: 1 Iulie 1902!

Doamne, cum trec anii! N'aș fi crezut s'ajung și la această numărătoare, mai ales că nu o fac cu plăcere, deoarece acum sunt alte vremuri, alți oameni, cu alte deprinderi, cu care noi, cei crescuți sub ceriul libertății de a gândi și de a scrie, nu ne putem împăca. Adeseori, învăluți în umbrele tăcerii din pragul bătrâneții, ne încumetăm să rostim: Fericiți, cei ce s'au dus! Așa, cum ne găsim astăzi, cu pumnalul frontierelor rășluite înfipt în inimă, nici nu mai știu câți mai trăiesc din primul comitet de redacție al „Luceafărului” de acum 40 de ani.

Din acest prilej, noul „Luceafăr” dela Sibiu a hotărît să inchine un număr omagial, „de reculegere și de închinare”, vechiului „Luceafăr”. Intenție frumoasă și plină de omenie. Imi cere și mie o contribuție. O dau, deși mă simt mereu stânjenit, la fiecare propoziție, de opreliștele oficialității. De aceea nu trimit ceea ce aș dori, ci numai ce cred că poate trece prin vămile censurii.

Când scriu, aducerile

Neputând scrie ce vreau, mă voi opri numai la ceea ce a urmărit „Luceafărul” în domeniul ideilor. Ca să spun tot și temeinic, mi-ar trebui un volum. Acum voi încerca să înjgheb numai o schiță fragmentară, silindu-mă să fiu cât mai substanțial.

La temelia activității noastre se găsea o concepție despre lume și despre viață, universal recunoscută, ca un patrimoniu al spiritului uman. Nu va tăgădui nimeni că există valori, cuceriri

OCT. C. TĂSLĂUANU in 1902

aminte își aprind făcliile și-mi luminează drumul străbătut. Poposesc, cu drag, în locurile impondobite cu florile sădite de idealurile sufletului. Trec, în sbor pripit, peste piedecile, peste noianul de mizerii și de suferințe, întâlnite în cale, cât am redactat revista în cei 14 ani, dela 1903—1914 și dela 1920—21. Cei de azi nici nu-și pot închipui greutatea cu care am luptat și, poate, dacă le-aș înșira, filă cu filă, nici nu le-ar da crezământ. Ele, totuși, ar merita așternute pe hârtie, nu pentru lauda mea și a celor ce au contribuit la înălțarea și strălucirea „Luceafărului”, ci pentru a încuraja pe cei de astăzi. Cu muncă destoinică și cu voință dărză se pot învinge toate greutatea.

ale civilizației, indeobște admise de comunitățile popoarelor ieșite din faza barbariei și a primitivității. Există valori culturale, valori artistice, valori economice și valori sociale. Unele dintre ele au ajuns să fie codificate drept dogme indiscutabile. Voiu stărui asupra unora.

Să nu se uite că noi, cei vechi, am trăit în epoca pozitivismului, a materialismului și a evoluționismului, care au avut o înrăurire asupra ființei noastre intelectuale. Eu am avut fericirea să le trec în zestrea mea sufletească, ascultând strălucitele cursuri ale lui Titu Maiorescu despre istoria filosofiei moderne, dela care n'am lipsit o singură oră, timp de trei ani, nici când eram bolnav.

Am crezut, în deosebi, în ideea evoluției, a progresului, căruia azi i-aș zice mai bucuros: propășire.

Dacă la „Lucefărul” am clădit pe temelia tradiției noastre ardelenne, nu am înțeles-o ca o moștenire încremenită, ca o comoară pe care trebuie să o păzim cu sfințenie, ci am socotit că suntem datori să o îmbogățim, să construim mai departe și să desăvârșim cele începute, cu trudă și cu sacrificii, de înaintașii noștri. Legăturile sufletești cu trecutul sunt de multe feluri și noi ne-am străduit să alegem dintre ele și să cultivăm firele ce ne ajutau să deschidem orizonturi noi spre viitor.

Temelia activității noastre a fost ideea națională. Ea ne-a călăuzit pașii vieța întreagă. O consideram moștenirea cea mai prețioasă, pe care ne simțeam datori să o propovăduim și să o facem să triumfe. Naționalismul nostru nu era învățat din cărți sau împrumutat dela alții, ci era organic, innăscut, adus din straturile țărănești ale satelor, din sânul cărora ne-am ridicat cei mai mulți intelectuali. Cei dela „Lucefărul” am plecat, ne-am luat toți sborul, în viață, de acasă, de pe stâncile milenare ale așezărilor rurale, în care trăia o lume românească patriarhală, cu credințe și obiceiuri străvechi.

Ideea națională s'a accentuat în cursul veacului al XIX-lea și a devenit o dogmă pentru valorificarea însușirilor sufletești ale popoarelor, dar ea nu și-a găsit o realizare practică și definitivă nici până astăzi. Înfrățirea ei cere luptă și sacrificii, pe care nu le dau decât popoarele ce au conștiința și puterea morală că o merită. Noi, la „Lucefărul”, ne-am străduit să trezim această conștiință și să întreținem un spirit de ofensivă împotriva dominației streine sub care trăiam. Și ne-a ajutat Dumnezeu să vedem cu ochii *Unirea*.

Da, dar câte n'ar fi de spus despre cele ce au urmat...

Ideea națională, îmbrățișată de noi, cuprindea românismul întreg, de pretutindeni. Paginile revistei stau mărturie că nu am uitat niciun colț de pământ românesc. Panromânismul nostru deriva din concepția ce o aveam despre națiunea română ca forță biologică și numerică, răspândită în atâtea ținuturi ajunse sub diferite stăpâniri, cărora le-a împrumutat energii și valori culturale de seamă. Aceste elemente trebuiau și ele cultivate, fără să ne gândim că vom reuși să le câștigăm în curând pentru sporul unitar al neamului. O făceam pentru a dovedi că nu suntem un popor pribeag și inferior, cum le plăcea dușmanilor să ne socotească. O mai făceam fiindcă sceptorul de domnie națională nu putea renunța la nicio palmă de pământ românesc, oricât a rămas de răzlețită de trupul patriei.

Noi nu ne puteam închipui ideea națională fără să fie încălzită de razele libertății. Propășirea națională presupunea libera desfășurare a variatelor puteri ce dorm în adâncul sufletului unui popor. Conformismul și cingătorile ideologice obligatorii le consideram tot atâtea constrângeri cari stânjenesc avântul sufletului, tot atâtea îngrădiri impuse manifestațiunilor intelectuale. Nu voiu pricepe niciodată de ce sunt necesare astfel de jertfe spirituale pentru desăvârșirea organizării vieții colective în diversele sectoare ale activității umane.

Naționalismul nostru, deși agresiv, nu recurgea niciodată la violențe brutale, pe care nici nu le concepeam și e de mirare că unii din tagma intelectuală le pot practica. Terorismul și silnicile de orice fel, oricine s'ar indeletnici cu ele, nu pot avea decât urmări tragice.

Înarmarea noastră, culeasă din cărțile de știință și dela profesorii universitari, ne-a ajutat să apărăm dreptul și dreptatea poporului românesc împotriva organizației de Stat, care nu le respecta. Dreptul la viață națională neatârnată și dreptatea pentru norodul cel umilit de servituți au început să fie formulate încă în *Suplex libellus Valachorum* dela 1791. Mai răspicat au fost spuse și repetate în întreg cursul veacului al XIX-lea, în deosebi la 1848, la 1881 și 1892. Lupta începută de înaintași am continuat-o cu alte arme, dându-i alte orientări. Pe când, în 1905,

Aurel C. Popovici tipărea cartea sa „Grossösterreich” și deputații noștri începeau din nou lupta în parlamentul unguresc, noi, cei dela „Lucefărul”, căutam să convingem națiunea română din Ardeal că nu are nimic de așteptat dela Viena și dela Budapesta, ci numai dela București, dela frații liberi. Și n'am greșit.

Știința, câtă o aveam, nu o întrebuițam pentru a construi teorii bizare, cele mai multe confuze, care nu folosesc nimănui, ci o puneam în serviciul unor idealuri ale neamului oprimat și înapoiat. Urmăream ridicarea masselor, nu prin goana după creații și ideologii originale sau împrumutate, îmbrăcate într'o limbă păsărească, ci prin mărturisiri de credință, spuse limpede și cumpătat, în spirit latin. Ne dădeam seama că o elită intelectuală nu are menirea să se închidă în zăbrelile unei caste, ci are îndatoriri de împlinit în sânul națiunii, îndatoriri dintre care funcțiunea socială de îndrumătoare a poporului e cea mai de seamă.

De aceea, în toate manifestațiunile noastre intelectuale, țineam legătura cea mai strânsă cu lumea satelor, cu țărănimea. Nu e o simplă întâmplare că cel dintâi articol al meu, publicat în „Lucefărul” (1902), e închinat literaturii populare. Fără să fim poporaniști, în înțelesul doctrinei propovăduită de „Vieața Rominească”, împrumutată dela Ruși, țărănimea trăia în ființa noastră și eram convinși că ea e categoria socială cea mai importantă a neamului nostru. Existența însăși a națiunii se răzima pe plugarii și păstorii satelor, nu numai ca producători de valori economice, ci și ca creatori de valori literare și artistice, care pot servi talentelor cărturărești drept izvoare de inspirație pentru opere superioare.

Când am ajuns la „Astra” și ne-am impus îndatorirea de a răspândi cultura în popor, ne-a întâmpinat întrebarea chinuitoare: care cultură? Atunci am scris articolul „Două culturi” (1908), care a stârnit atâta vâlvă. În realitate eu pledam pentru o solidaritate mai strânsă a păturii cărturărești — a domnilor — cu țărănimea și pentru o identificare cu aspirațiunile ei. „Cultura pe care o câștigă feciorii și nepoții de țărani în școli... ar trebui să-i facă îndrumătorii și sfătuitorii, desinteresați materialicește, ai poporului, ajutând dezvoltarea puterilor spirituale și morale ale întregii țărănimi”. Subscriu și astăzi aceste desiderate, fiindcă au rămas actuale și pentru generația tânără, care e preocupată de „ridicarea și culturalizarea (?) satelor”.

Satele, mereu exploatare de orașe, nu au ajuns încă să fie integrate în ritmul economiei naționale și în organizația de Stat, ca factor conștient, în măsura valorii ce o reprezintă. Interesul națiunii cere ca antinomia dintre sate și orașe să dispară în viitor.

Iată câteva crâmpie din ideile și idealurile urmărite, pe vremuri, de „Lucefărul”.

Pe unele am avut norocul să le vedem împlinite în parte. Altele au rămas să fie urmărite, cu multă destoinicie, de lanțul generațiilor ce au venit și vor mai veni după noi.

Am găsit cu cale să stăruim asupra preocupărilor noastre din trecut, fiindcă tinerii de azi, care se jertesc pentru o nouă orânduire a țării, trebuie să știe că lumea ce se va organiza după războiu, dacă va respecta principiile de drept și de dreptate, ocrotite de lumina senină a libertății, va dăinui. Altfel, se va prăbuși, înecat în noi valuri de sânge.

Dintre streini

de

Virgil Nistor

Mamei

Ascultă, mamă, când s'aprind seara stelele, clinchetul razelor
Și adu-ți aminte că feciorul ți-e plecat departe 'n streini,
Și poate la vară nu va avea parte de răcoarea brazdelor
Și nu va mai gusta el cel dintâi merele coapte din grădini.

Pentru feciorul ăsta înfruntă lacrima și trimite-i dorul,
Că poate s'a 'ntoarce ajuns de urât când vor înflori prunii,
Că prea ți l-au umilit streinii și prea ți-l bârfură unii
Să mai poată lupta cu încrederea și să nu-și frângă sborul.

Pentru feciorul ăsta 'nstreinat care ți-a nesocotit sfatul
Și s'a dus, străbate depărtările cu dragostea ta sfântă,
Că se vede așa i-a fost ursită lui să nu-și mai vadă satul,
Să nu-l auză frații la sărbători cât de frumos cuvântă.

De câte ori seara privesc răsăritul lunii și-al stelei
Mi-aduc aminte de prunci și de leagănu 'mpletit de răchită.
Te văd pe tine, în vreme ce leagăn, cum robotești istovită,
Iar când ne culcăm cum aprinzi deasupra lor undelemnul candeliei.

Și din toate nu mi-a rămas măcar durerea că nu mă mai întorc,
Atât mă copleșiră 'n zece ani streinii și uitările.
Și în zadar încerc pleoapelor cu plânsul o lacrimă să storc,
Că mi-au rămas din toate bucuriile numai plecările.

Fără foc

de

I. Agârbiceanu

I

Ion Opriș se trezi suflând greu, ca și când i s'ar fi așezat pe piept o piatră de moară. Nu cuteza să facă nicio mișcare în așternut, ci încerca, cu ochi speriați, să pătrundă întunerecul din odaie. Dar nu putea vedea nimic, întunerecul nopții îl puteai tăia cu cuțitul. Fruntea, fața-i erau imbrobodite de sudoare.

Se culcase, ca de obicei, pe lada de după ușe, unde-i făcea așternutul, în fiecare seară, nevastă-sa Veronica. Știa că-i lângă peretele dispre apus, dar nu cuteza să întindă brațul să-l pipăe. Visul stăruia încă viu în mintea lui și părea că-l ologise. Intr'un târziu făcu o sforțare, se ridică din pat și aprinse un lemnuș, și la flacăra lui se uită la peretele din spre apus, apoi la cel din spre răsărit. Incepu să răsufle mai ușor și mai aprinse un chibrit.

Nevastă-sa se trezi.

— Dar ce faci, omule? Nu te vei apuca de pipă și în puterea nopții? Doar' afumi destul peste zi!

Veronica dormia într'un păcel lângă cuptor.

— Nu aprind nicio pipă, tu muiere!

— Păi, ce te-a apucat să aprinzi lemnușe?

Omul nu răspunse îndată. Se întinse iar pe lada lui.

— Voiam să văd ceva.

— Ce să vezi?

— Dacă mai stau pereții casei. Am visat un vis rău, Veronica.

— Doamne Sfinte! Om în toată firea să te iei după visuri! Ce-ai visat?

— Părea că s'a făcut cutremur mare de pământ și ni s'au surpat pereții casei, cel dela apus și cel dela răsărit. Coperișul nu se mai sprijinea decât pe ceilalți doi pereți, și-mi era frică să nu ne cadă în cap.

— Hm! Nu-ți prea zici tu rugăciunile seara!, răspunse Veronica infiorată.

— Aseară mi le-am zis. Nu-i ce crezi tu. Trebuie să fie un semn rău. Din cutremur s'a crăpat și pivnița și au năvălit în clocote ape de sub pământ, izbind în temelii casei.

Veronica se ridică în capul oaselor, străbătută de un fior de frig. Știa că nici surpătură, nici apă ce năvălește, nu-s semne bune în vis. Iși aduse aminte de un vis al ei când muri mamă-sa: tot cu surpătură.

— Dumnezeu să ne ferească de rău! oftă ea.

— Să ne ferească, spuse bărbatul, făcându-și cruce.

— Mă gândesc la visul meu când a murit măicuța, oftă femeia.

— Mi-am amintit și eu de el.

— Doamne ferește! Ce ni s'ar putea întâmpla?

— Cine poate ști! M'am gândit la copii. Da' ne-au scris de curând amândoi.

- Doamne sfinte! Dimineață va trebui să le bați telegrafu'.
- Mai știu și eu! Așa din bun senin? Ce vor zice?
- Lasă-i să zică ce vor vrea, numai să știm că-s sănătoși!
- Hai să 'ncercăm să mai dormim. Abia va fi trecut de miezul nopții, zise bărbatul.
- Mie mi-a sărit somnul, răspuse femeia.

Totuși tăcură amândoi. „De, putea fi un semn rău, dar se putea și să nu fie,” își zicea Ion Opreș. „Câte nu visează omul!” Dar Veronica, aducându-și aminte de visul ei, se svârcolea în așternut și cu cât trecea vremea, se îngrijora tot mai tare. Nu putu ațipi nici bărbatul până 'n crepatul zorilor. Adormi atunci greu și adânc, încât dimineața Veronica trebui să-l scuture bine de umeri pentru a-l trezi.

- Scoală să bați telegrafu'!
- Ce telegraf, tu muiere?, întrebă omul buimăcit de somn.
- La copii, parcă așa ne-a fost vorba.
- Ion Opreș deschise ochii limpezi acum și privi prin odaie, aducându-și aminte de vis.

Parcă abia acum se liniști de tot.

- Oare să le telegrafiez? Să nu rădă pe urmă de noi.

Dar nu avu încătrău. Femeia se ținu de el până scrise telegramele și porni cu ele la poștă.

Satul lor avea oficiu poștal. Era o comună puternică, fostă grănițarească, din ținutul Năsăudului.

Slujbașul abia deschise.

— Așa de dimineață, domnule primar?, întrebă el. Cum? O telegramă? Două chiar? La băieți? Da' cum? — adause el, după ce aruncă ochii peste același text al telegramelor, — au fost bolnavi de-i întrebă de sănătate pe amândoi?

- Nu știu să fi fost bolnavi, dar știi dumneata cum sunt părinții, mai ales femeile.

— Da, știu! Și nevastă-mea dacă trec două săptămâni și nu-i scrie Traian nimic, nu mai are pace. Parc'ar fi și acum copil mic!

- Așa, așa! răspuse primarul începând să numere taxa telegramelor.

- Da' locotenentul, domnul Vasile, e tot la Focșani?

- Tot. Nu ne-a scris să fi schimbat Garnizoana.

- Se vorbește de mișcări și regrupări în armată. De aceea te-am întrebat.

- N'am auzit nimic, răspuse primarul. Pe la noi nicio veste.

— De, acum trăim vremuri când veștile pot cădea ca trăznetele, își dădu cu părerea poștarul. Mă gândesc eu că ar putea fi o mișcare în armată în legătură cu Bulgarii. S'au obraznicit de tot îndată ce ne-am învoit să stăm de vorbă cu ei. Se spune că ne cer întreg Cadrilaterul.

- Din Dobrogea?

— Da, toată Dobrogea nouă câștigată de România la 1913, prin pacea dela București. Auzi dumneata: toată! Și Balcicul cu inima Reginei Maria.

— Cum așa? făcu primarul nedumerit. Dirigintele și singurul funcționar al oficiului poștal nu știa ce anume nu înțelege primarul: cum pot cere Bulgarii așa ceva, sau cum pune în legătură Balcicul cu inima Reginei Maria? Știa că primarul era abonat la „Universul”, dar nu știa dacă urmărește deaproape evenimentele zilnice.

— Apoi așa, cer întreagă Dobrogea nouă. Iar la Balcic Regina Maria avea un castel cu o grădină de trandafiri. Și a lăsat cu limbă de moarte să i se păstreze inima acolo, că tare a iubit conacul acela. Și acum Bulgarii cer și Balcicul! Este o vorbă care spune: „Nu-i da nas lui Ivan că se sue pe divan!” Asta se potrivește la toți Ivanii, la toate popoarele slave. Sunt grozav de lacome și nu-și cunosc vârful nasului. A-i văzut ce ne-au făcut Rușii!

— O să-i bată Dumnezeu, n'ai grije Dumneata! Căci o țară răpită tâlhărește nu se poate ținea. Da' de Bulgari n'am citit ce ne cer. Se scrie numai că e vorba de un schimb obligator de populații, cu o rectificare de granițe.

— Păi, ce să se scrie la gazete! făcu cu un desgust dirigintele. Țara-i junghiată de Ruși, și toți îi sar în spate. Cum să scrie? E o nenorocire să te mai vezi ciopârțit și la Miazăzi. De, cât poate, țara mai ascunde durerea dinaintea oamenilor. Poate n'ar strica o leacă de zângănit de sabie pentru Bulgari.

Primarul plăti taxa, luă recipisele. Se uită în ochii dirigintelui și zise :

— De, dac'ar fi vorba singur de Bulgari! Da' nu vezi dumneata că ne-au prins în clupsă ca pe lup? Numai Dumnezeu din ceriu nu-i împotriva noastră! Am intrat în zodiacul rele, dar vom ieși din ele, că și peste ele e mai mare Cel atotputernic.

Dirigintele poștal era om cu carte bună — învățase vreo cinci ani la liceu — dar cu voință slabă. Nu putu răzbate mai departe și după ce lucrase ani de zile prin cancelarii notariale pe sate, avu norocul să capete postul acesta de diriginte.

— Să te-audă Dumnezeu, primarule, dar eu tot mă prăjesc ca pe jar dela tâlhăria Rușilor: trebuia să le stăm împotriva.

— Noi nu putem să facem decât ce face țara, domnule Oprescu.

Dirigintele se ridică să dea mâna cu primarul de despărțire, cu o lumină sfredelitoare în ochi:

— Și când ne-ar mai cere și alții din trupul țării? întrebă el.

— Care alții?

— Știi dumneata bine! Parcă nu citești de tratativele dela Turnu-Severin?

Ion Opriș se făcu palid. Il privi mut și greu pe diriginte.

— Parcă-i vorba tot numai de un schimb de populații, zise el într'un târziu.

— Hm! Ca și la Bulgari!

— Tot cu țara va trebui să ținem și să mergem. Acum odată am ajuns la priponul cel mare și greu. Dac'ar fi ținut Dumnezeu vremurile de pace încă numai cincizeci de ani! Oricum ar fi, trebuie să stăm cu toții lângă țară. Zadarnic zici dumneata sau eu: trebuia ori trebuie făcut așa sau așa. Asta o știe și țara și ea ar fi voit să facă așa. Dar dacă n'a putut?

— Și dacă nu va putea nici în viitor?

Toți și toate suntem în mâna lui Dumnezeu, domnule diriginte. Dar sunt și lucruri cari nu se pot întâmpla, căci nu le lasă Dumnezeu să se întâmple.

Ion Opriș porni înfiorat dela oficiul poștal spre primărie. Deodată se opri în loc ca și când l-ar fi bătut cu cuie. Ii veni în minte visul de azi noapte: peretele dela Apus și dela Răsărit ai casei sale, prăbușiți. Și năvala aceea de ape în pivniță. Dar, își zise el, ce are de-aface casa lui cu primejdiile în care intrase țara? Nu putea fi nicio legătură.

Ion Opriș trecuse de cincizeci de ani. În războiul din 1914 intrase cu douăzeci și opt de ani și cu doi copii. Era dintre țărani cei mai bine înstăriți din sat; făcuse, pe vremuri, și două clase la Liceul din Năsăud, apoi, rămânând orfan de tată, se inapojase la economie. Înainte de unire avea abonat un ziar săptămânal; după unire îi venia regulat „Universul”. Era informat destul de bine asupra celor ce se petrec în lume și în țară. Era mereu în societatea cărturarilor din sat.

Cu toate schimbările dese din România, pe el nu-l mișcă nime dela unire din primărie. Nu avea niciun dușman în sat, și, apoi, niciunul dintre ceilalți frunțași ai satului nu făcuseră două clase de liceu ca el. Bunul simț al oamenilor îi făcea să recunoască primăritul lui ca pe un lucru firesc. Nici nu avură să se plângă de el. Era un om priceput, harnic, cinstit și drept.

Pe amândoi copiii, pe Ion și Vasile, îi purtă la școli înalte. Ion era acum judecător într'un oraș din partea de miazăzi a Transilvaniei, iar cel mai mic, Vasile, era locotenent. Os de grănicer, Ion Opriș nu-și putu închipui ca acum, când aveau armată românească, să nu-și facă pe unul din feciori soldat.

De altfel băiatul își alege el singur cariera, înainte de a-i spune tatăl său un cuvânt.

Pe fată, pe Ana, o măritară aici în sat, așa că avea și nevastă-sa, Veronica, o mângăere, după ce feciorii plecară departe la slujbele lor, isprăvind cu vacanțele.

Ion Opriș se duse la primărie, ca în fiecare zi. Iși simțea încă sufletul greu de visul lui, și parcă și de vorbele pe cari le spusese dirigintele. Domnul Oprescu era un om căruia îi plăcea să vorbească multe verzi și uscate. De unde ar putea ști el că ar fi vorba să se dea Bulgarilor întreaga Dobroge nouă? În ziar nu se pomenea nimic de așa ceva, ci de un schimb de populații cu o oarecare îndreptare de graniță. El își zicea în sinea lui că n'ar fi rău să poată rămânea

numai Românii în țara românească. Așa ar fi cu dreptate, așa am scăpa de ura vecinilor și am putea trăi și noi mai în voie, că prea s'au cuibărit mulți printre noi.

Dela sfârșitul lui Iunie, dela invazia bolșevicilor în Basarabia și în Bucovina de Miază-noapte, Ion Opreș n'a mai avut o zi bună. El luase parte și înainte de unire la luptele naționale din ținutul Năsăudului, și știa pe dinafară multe din poeziile lui Coșbuc. De altfel în țara grănicerilor nici nu a prea simțit el, nici înainte de unire, că nu-i în țară românească. Un ținut cu peste patruzeci de sate, curat românești; colții stăpânirii străine au început a fi simțiți mai ales dela prigoana împotriva școlilor românești, și chiar a Licéului grănițaresc din Năsăud. Dar când se făcu unirea, își dădu seama că era totuși o deosebire, o depărtare ca între cer și pământ, între ce a fost lume și vieață românească la ei mai înainte și ce era acum.

Ion Opreș cunoștea Bucovina, dar nu fusese niciodată în Basarabia, nici în Dobrogea. Citise însă destul despre trecutul lor, le cunoștea bine harta, și când veni nenorocirea dela sfârșitul lui Iunie, avu senzația că a tăiat cineva din carnea lui. De altfel o senzație asemănătoare aveau parcă toți sătenii. Parcă intrară într'o negură rece și deasă. Nu mai vedeai voie bună. Nu se mai auziau cântece serile. Oamenii par'că mai îmbătrâniră. Erau tăcuți, căzuți pe gânduri. Parcă trăiau nu numai sub o grea povară, ci și sub o amenințare care pâdea deasupra lor în negura cea deasă și rece.

Se așeză în suflute și un sentiment de umilire. Lui Ion Opreș îi părea că a scăzut și puterea și autoritatea sa de primar. Dădea poruncile cu un glas mai coborît, și când trebuia să mustre pe cineva, o făcea cu oarecare șfială, părându-i că nu mai are dreptul s'o facă. De altfel nu numai el era așa, ci aproape toate autoritățile. Până și jandarmii slăbiră în purtarea lor cu oamenii. Un fel de ologeală punea, tot mai greu, stăpânire pe suflute.

Izvorul din care creștea această ologeală nu era numai nenorocirea căzută asupra țării, ci și tăgăda conștiinței fiecăruia de-a încuviința faptul retragerii fără luptă într'o parte așa de însemnată a României.

În sat oamenii nici nu se fereau să-și arate această umilire și desaprobară.

— Trebuia să ne împotrivim cu arma!

— Greu lucru să te retragi fără luptă! — Vorbe ca acestea și altele asemănătoare se puteau auzi nu numai în zilele retragerii, ci în tot cursul verii, prin sat.

Și un alt sentiment nou, necunoscut înainte, pusesse stăpânire pe suflute: acel al nesiguranței, al unei îngrijorări adânci. Oameni cari înainte nu se interesară prea mult de ce se petrece în lume și în țară, ajunseră de-odată neliniștiți și lacomi după vești. Alergau după ele ori unde credeau că le pot afla: la părintele Linul, care avea radio, la învățătorul Costea, care avea gazetă zilnică, la primarul Opreș, care ținea „Universul”, la jandarmi, la dirigințele Oprescu, care avea „telefon și telegraf”.

Neliniștea și îngrijorarea crescuseră când, din asemenea izvoare, satul înțelese că au început sfaturi și cu alte țări vecine pentru „a îndepărta primejdia războiului din această parte a Europei”, cum scriau gazetele.

Intelectualii ca și țărani din sat înțeleseseră îndată că nu poate fi vorba de niciun lucru bun pentru țară. Știau cu toții că, de pe partea României, pacea ar putea să țină veșnic. Simțeau cu toții că nu de dragul nostru au început sfaturile acelea. Și oamenii își vedeau de lucrurile lor triști și îngândurați.

II

La o săptămână după visul lui, Ion Opreș, primarul, venind dela câmp, unde avu cosași la otavă, trecu pe la poarta casei parohiale, pe aici fiindu-i drumul spre casă. Părintele Linul era în curte, și văzându-l, ieși la porțiță și-i făcu semn să se apropie. Ce avea să-i spună? Abia când fu aproape de el băgă de seamă, — cum căzuse inserarea — că Sfinția Sa era huluț de spate și-l privea cu ochii osteniți.

— Ce este Sfinția Ta? Ce s'a întâmplat? — Întrebându-l, primarul simți cum îi trece o furnicăre de ghiașă prin mijlocul spatelui.

Părintele ridică un braț, neputând vorbi, și-l lăsă să cadă neputincios. Apoi cu mare greutate zise:

— S'a isprăvit ! S'a adus hotărârea !

— Ce hotărâre ? întrebă primarul, deși din junghiul ce-l simți în inimă, știa. Părea că vrea să mai amâne răspunsul.

— Cu granița dela Apus. Știi doar că s'a ținut o conferință la care a fost chemată și țara noastră.

— Așa de repede ? Mă așteptam că peste câteva zile, peste vreo săptămână.

— S'au grăbit amarnic !

— Și e așa de rea hotărârea ?

Preotul oftă și-i spuse ce-a auzit azi după amiazi la un radio străin. Ii spuse localitățile pe unde are să treacă granița cea nouă.

Rămaseră apoi o vreme muți amândoi. Pe uliță treceau copii cu vitele venind dela pășune, strigând și hăulind, veseli și sprinteni. Treceau care încărcate cu otavă. Altele cu ovăs, pe care-l aduceau cei întârziați numai acum dela hotar. Primarul se uita prost la mișcarea de pe uliță, și deodată avu senzația că toată mișcarea aceasta nu mai avea niciun rost.

— Nu se poate, — zise el într'un târziu, ieșind din muțenie. — Să vină până aici ? Granița năsăudeană să cadă la ei ? Dar e cu neputință, părinte ! Vor fi spus minciuni la radio acela, cum au mai spus de atâtea ori.

— Dela cinci după amiazi tot așa-mi zic și eu, deși am mai ascultat și alte posturi străine, și toate spun la fel.

— Asta nu se va putea odată cu capul ! — zise Ion Opriș, simțind o încordare de oțel în trupul voinic încă. — Nu, părinte, asta nu se va întâmpla ! Ar fi o nebunie !

— E o sinucidere ! Dar ai noștri au iscălit !

— Ai noștri ?

— Trimișii guvernului.

— Le va rămânea lor pe suflet iscălitura. Țara nu se poate sinucide, cum spui Sfinția Ta. Dar la radio nostru s'a spus ceva până acum ?

— Încă nimic.

Primarul se obli de tot.

— Să vezi că e o minciună, părinte.

— Pentru asta mă rog și eu mereu lui Dumnezeu, să fie o minciună.

Continuându-și drumul spre casă, primarul își aduse iar aminte de visul său. Dela amândoi copiii primi răspuns telegrafic că sunt bine și sănătoși. Dela primirea telegramelor își și uită de vis până acum. Imaginea pereților prăbușiți și a apei care izbucni în pivniță, fu atât de vie, încât o vedea cu ochii și îl opri în drum... Asta să fi însemnat visul?... Și-i păru că se surpă ceva în el, cum nu simți la știrea părintelui... Asta să fi prevestit visul lui?... Peretele dela Apus, peretele dela Răsărit... Dar dacă-i vorba de granițele țării, ele n'au căzut deodată, cum s'au surpat pereții casei sale în vis... E... e o depărtare de trei luni, — își zicea el încercând să scape de sub puterea imaginii aceleia vii.

Seara, la cină, abia gustă din mâncare.

— Da' ce, nu ești flămând ? — întrebă nevasta.

— Nu sunt flămând.

— Parcă nu ești bine. Ești așa de schimbat. Te doare ceva ?

— Nu mă doare nimic, — răspunse bărbatul. Se ridică dela masă și ieși în curte. Nu mai putea suporta privirile soției îngrijorate.

Era o noapte senină, cu toate stelele aprinse. Vitele albe zăceau în bătătura din curte, lângă șopron, și rumețeau. Cănele mare ciobănesc veni lângă el gudurându-se, dând din coadă, dar, ca și când ar fi mirosit ceva străin în stăpânul său, se depărtă îndată, cu coada între picioare.

Ion Opriș avu același sentiment ca și înaintea porții caselor parohiale, privind mișcarea de pe uliță. Acum îi păru că nu mai are nici un rost încremenirea stelelor pe cer și nemișcarea vitelor cari zăceau în bătătură. Șezu pe ruda carului din mijlocul curții și începu să-și răsucească în neștire o țigară. Dar rămase cu ea între degete, uitând să o aprindă. Stătu mult așa, cu capul frânt în piept, cu privirile așintite la pământ.

Peste sat era liniște grea. Rar lătra un câne. Câteva stele mărunte fășniră de undeva de sub orizont și fulgerară alb prin văzduh, pe sub celelalte.

— Nu se poate să fie adevărat! — zise primarul cu glas tare, și ridicându-se, intră în casă.

Se svârcoli pe așternut fără să poată ațipi până dimineața. Aprindea țigară după țigară. Nevastă-sa se trezi de câteva ori în flacăra lemnușului.

— Dar ce-i cu tine, omule? N'ai mai adormit? Mai las-o focului țigară!

Ion Opriș se hotări ca dimineața să-i spună și soției veste. Dar în vreme ce se spăla cu apă rece, se răsgândi. „Pentru ce s'o mai îngrozesc și pe ea? Poate nu-i adevărat”, își zicea el.

Veronica avu treabă la prăvălie și se duse de dimineață. Întârzie destul și când se inapoie, veni îngrozită.

— Știi ce se vorbește prin sat?

— Ce se vorbește?, întrebă infiorat primarul.

— Tu n'ai auzit nimic?

— Când să aud? Azi noapte?

— Se vorbește că nu mai rămânem în România, că vine granița după noi, spre Miazăzi și Răsărit.

— Prostii cu coarne!

— Așa cred și eu. Da' tot satul s'a tulburat. Zice că ar fi venit veste și dela Prefectură, din Bistrița. Și Bistrița ar cădea la...

— Cui a trimis Prefectura veste?

— Zice că la notarul și la postul de jandarmi.

— Ion Opriș nu mai așteptă să prânzească, ci porni intins la primărie. Era adunată în fața ei lume peste lume. Oamenii îi făcură loc, unui îl întrebau dacă e adevărat ce se vorbește. El trecea înainte părând că nu aude întrebările.

De cum dădu ochii cu jurații satului, care erau toți acolo, apoi cu notarul, Ion Opriș simți că i se taie răsuflarea. Pe-o clipă obrazul lui se învineți, apoi se înnegri, pe urmă-i fugi tot sângele din față, rămânând să poarte un obraz de mort. Cu el intră la notarul.

— Un dezastru! șopti acela.

— E chiar adevărat?

Notarul inclină din cap. Un scaun pârâi. Șezu primarul.

În cameră se putea auzi mușca. Și în odăile celelalte ale primăriei. Era liniște grea și afară.

— Ce putem face? întrebă într'un târziu notarul. Ordinul e să le comunicăm oamenilor nenorocirea, dar să le arătăm că ea e numai trecătoare.

— Cum trecătoare?

— E o hotărâre care se va putea schimba, poate la sfârșitul războiului.

— Dar' cum? Dăm și aici fără bătaie?

— Fără. S'au dat ordine de retragere a armatei și de evacuare.

— Dar bine, ne-am pierdut mințile, domnule notar?

— Așa se pare.

— Dar armata nu se va retrage fără războiu!

— Știi eu? Ordinul s'a dat. Prefectura spune că a trebuit să iscălim hotărârea pentru a feri țara de rele și mai mari.

— Țara! Dar mai este țară? Unde e țara? Rele și mai mari! Dar ce rău poate fi și mai mare? Se vede c'a înnebunit și domnul prefect!

— El a trebuit să trimită ordinul Ministerului. El nu are nicio vină, ca și mine și ca și dumneata.

— Ba eu cred că dacă ascultăm și de data asta toți suntem vinovați. A ajuns cuțitul la os, domnule notar. Toți trebuie să sărim!

— Chiar aici e greutatea și primejdia cea mare. Ordinul spune să liniștim lumea și cu toții să ne păstrăm sângele rece. O revoluție, o nesupunere acum ar putea fi catastrofală pentru țară.

— Mai rău nu mai poate fi!

— Așa cred și eu, dar poate nu știm ce știe guvernul. Vorba e să nu se producă disordini. Noi, ca autorități, suntem răspunzători.

- Eu din clipa asta nu mai sunt autoritate. Nu mai pot fi primar.
- Dar cui îți dai demisia și cine ți-o primește? Ești dator să rămâi alături de mine.
- Să liniștesc satul?
- Da.
- Dar asta nu se poate! Incearcă dumneata!
- E o grea datorie, dar dacă nu vrei dumneata, trebuie s'o fac eu.
- Nu se poate să liniștești pe nime, aici numai moartea mai poate liniști. Când ne vor

pune mâinile cruce pe piept.

Notarul își întoarse capul spre primar și-i văzu două lacrimi strecurându-i-se printre gene.

Se simțea înădușit și el și se urni cu greu de pe scaun. Trecu în liniștea grea din camera vecină unde erau jurații și se apropie de fereastra deschisă spre mulțime, să-și facă slujba. Ii păru că-i pe altă lume și că altul vorbește prin gura sa, un străin pe care nu l-a auzit niciodată. I se părea că vorbește văzduhului, căci nu-și putea odihni privirea asupra nici unei fețe cunoscute. Toate erau străine. Totuși inima-i bătea într'un tact grăbit; se temea să nu adune oamenii pietre de pe jos, din drum și să asvârle în el.

Dar satul îl asculta într'o tăcere de moarte. Mulțimea părea incremenită. Nicio mișcare de braț ori de cap nu se văzu cât ținu cuvântarea notarului, împărtaşind vestea și ordinele mai înalte.

După ce isprăvi, îndemnând încăodată pe oameni la liniște și la ascultarea de porunci, notarul se retrase dela fereastră alb ca varul.

Mulțimea mai rămase o vreme nemișcată, cu obrazii cenușii, cu ochii pierduți în gol sau în pământ, apoi începu să se imprăstie mută, părând că fiecare om duce câte o povară strivitoare în spate.

Mai rămase, la urmă, inlemnită în fața primăriei, numai lelea Anuța Zăgreanu, o femeie mărunțică, de vreo cincizeci de ani. Stătea, îndoită de spate, ca un semn uriaș de întrebare și nu se mișca. Avea de doi ani trei feciori concentrați.

Unul dintre jurații satului care veni să închidă fereastra, văzându-o singură, o întrebă:

- Lele Anuță, dumneata mai aștepti ceva?
- Femeia nu-l auzi și omul trebui să o întrebe a doua oară.

Acum tresări și își ridică capul spre fereastră.

- Da, eu mai aștept ceva. Să vină domnul notar.

Notarul se ivi în fereastră nu peste mult.

- Ce este, lele Anuță?

-- Vreau un răspuns: Fără foc?

Notarul n'o înțelese în grabă. Apoi zise:

- Fără foc, lele Anuță!

— D'apoi dacă-i așa, ce-au căutat cei trei feciori ai mei de doi ani sub arme? Auzi *prepeștenie!* Să dea țara fără foc!

Apoi se smulse din loc și porni cu pași largi pe uliță la vale. Pe ulița goală. Satul părea acum pustiu. Toate ulițele erau goale. Nici prin curți nu se vedea nicio mișcare. Numai spre seară se auzi clopotul vuind. Murise un bătrân. Dar clopotarul îl trăgea mai mult într'o dungă, ca la primejdie, decât ca după mort. Cât ce nu era cu gândul acolo, se greșea.

Un câne începu să urle într'o grădină. Apoi altul, și altul.

Satul întreg priveghie toată noaptea mortul. Dar nu pe bătrânul Onuț, cel întins pe laviță într'o căscioară pe-o uliță dosită, ci pe altul, nevăzut.

Poate și câni simțiră pustiul lăsat în lume de mortul cel nevăzut. Erau câni plaiurilor românești.

Versuri

de

George Păun

Heruvimi de seară

Heruvimi de seară, aripi când desfac
Și pornesc în sboruri,
Ca niște decoruri
Umbrele lor triste se lătesc pe lac.

Și cum trec alene peste munții suri,
Par niște fantasme:
Feți-frumoși din basme
Săgetând făgetul marilor păduri.

Cântece de slavă din neant se nasc.
Soarele apune
Prind să se adune
Stelele de aur ce azurul pasc.

Se deschid ferestre și 'n pervaz apar
Mândre Cosânzene,
Care strâng sub gene
Stropi curați de lacrimi, alb mărgăritar.

Măine, peste lume zorile zâmbind,
Povesti-vor iară
C'au trecut aseară
Peste munți serafii, aripi fâlfâind.

În târgul trist

În târgul trist dâmbovițean
Se scutur mai devreme plopii,
Și 'n suflet cald de ardelean
Tristețile își leagă snopii.

Vai, suflet chinuit de dor,
În târgul trist dâmbovițean,
Intinde aripi pentru sbor
Și lasă-ți drumul pământean.

*În ritmul versului oștean
De ce te sbuciumi întristat?
Din târgul trist dâmbovițean
Și amintirile-au plecat.*

*Doar tu-ai rămas, poet pribeag,
Și 'nnoată gândul în alean —
S'a dus de mult ce ți-a fost drag
În târgul trist dâmbovițean.*

Cântec pentru altă sărbătoare

*Va trebui să vină ziua 'n care
Prin satele-ardelene să se-adune
Românii toți gătiți a sărbătoare
Și clopotele toate să răsune.*

*Se vor ivi pe dealuri cimpoerii
Și-or trâmbița din sat în șapte sate,
C'odată cu venirea Primăverii
Se limpezesc privirile 'ntristate.*

*Din colbul așternut peste hrisoave
Se va 'nnălța, ca ruga din altar,
Svon de bătae, tropot de potcoave...
La Blaj, s'or aduna mocanii iar.*

*Și pe câmpia unde altădată
Au plâns și s'au rugat strămoșii toți,
Ingenunchiați, cu fruntea 'nșeninată,
Cu arma 'n mână vor veni nepoți.*

*Și peste toată țara care-așteaptă
A visului sublimă deslegare,
Se întrevede legiuirea dreaptă:
Ardealul, într'o Românie Mare.*

Stih seral

*Evangelic toaca murmură la schit,
Doarme dulce somnul;
Braț la braț cu luna trece liniștit
Prin pădure Domnul.*

*Fagii întristați vârfuri pleacă lin...
Vin pe ceruri astre,
Năvodesc în taină rugă 'n chip divin,
Florile albastre.*

*Serafimic cântă îngerii 'n văzduh,
Psalmii întristării;
Vin în lung convoiu, după Sfântul Duh,
Umbrele 'nserării.*

Mesianismul poetic în opera lui Octavian Goga

de

D. Popovici

Pentru cineva care urmărește de aproape manifestările criticii literare române în legătură cu poezia lui Octavian Goga, răsare cu claritate faptul că suntem încă departe de timpul când se va putea emite o judecată de valoare sigură asupra lui. Izvorită din frământarea națională puternică a timpurilor din urmă, dar îmbrăcând tot deodată o semnificație socială de largă am-

ploare, opera lui este sortită să solicite atenția și prin valori străine de artă și să urmeze astfel curba ascendentă sau descendentă pe care desfășurarea vieții sociale o va impune acestora. Ca și pentru opera poetică a lui Eminescu, timpul va trebui să anuleze articulațiile profane ale poeziei sale, pentru ca valoarea ei permanentă să poată fi pusă în lumina adevărată. Astăzi însă împrejurările sunt puțin favorabile acestei operațiuni: ideile care au fecundat scrisul său se pun cu atâta energie în sfera luptei sociale și naționale, încât în mod fatal ele ne fac deosebit de sensibili față de opera artistică în care au fost încorporate pe vremuri, — și de altfel, încorporate în mod atât de răsunător.

terialitatea lor istorică, ele au pierdut astfel orice semnificație particulară și au fost reduse la funcțiunea de a incidenta opera de artă. Ar fi așa dar ceva asemănător cu o parte din poezia lui Eminescu și cu o parte din teatrul lui Caragiale. Prin faptul însă că punctul său de plecare se situează în sfera luptei pentru idei, poezia lui Octavian Goga se prezintă cu un pronunțat ca-

Alirmația aceasta nu este determinată de un sentiment ascuțit al relativității și nici nu izvorăște dintr'o atitudine sceptică programatică. Pentru cine are însă în vedere nu numai elogiile, ci și rezervele, se impune cu necesitate ca moneda să fie examinată pe ambele ei fețe. Simplificate până la datele lor cele mai generale, opiniile provocate de poezia lui Goga se pot formula în felul următor: în primul rând, legată de evenimente certe, dar trecătoare, din viața poporului român, această poezie va trăi atât cât vor dura acele evenimente; și în fața acestei păreri, aceea care afirmă că talentul poetului a smuls acele evenimente din labilitatea timpului, le-a imprimat efigia eternității. Desprinse din ma-

OCTAVIAN GOGA

racter militant, ceea ce, în ordine literară, se traduce prin accentuarea elementelor retorice ale expresiei. În felul cum a conceput-o și în felul cum a practicat-o, poezia este pentru el o armă de luptă: ea trebuie să deschidă în fața poporului orizonturi noi, mai largi și mai senine, și să-l îndrumeze într'acolo. Atribuind poeziei această misiune mesianică, Octavian Goga participă la o puternică mișcare literară, în cuprinsul căreia se impune să fie cercetat.

Mesianismul este una dintre caracteristicile poeziei romantice, a acelei poezii romantice care nu excludea preocuparea pentru fenomenul social și național. Veacul XIX a cunoscut în ordinea aceasta manifestările cele mai excesive. El a cunoscut nu numai un mesianism poetic, ci și un mesianism național, izvorând din concepția că anumite națiuni, purificate prin suferință, sunt destinate să deschidă căile viitorului și să conducă omenirea pe aceste căi. Este cazul cu națiunea poloneză, al cărei rol mesianic era afirmat în cercurile emigrației revoluționare, între alții de un spirit de elită cum era poetul Mickiewicz. Izvoarele concepției mesianice se pot urmări adânc în trecut, până la poezii grecești și profeții evreiești. În timpurile mai noi, barzii și scalzii nordici împlineau în mijlocul societății același rol de conducător, iar în timpurile moderne anumite mișcări sociale așează pe poet în fruntea noroadelor îndrumate pe calea civilizației. Aceasta este situația unei mișcări care a pus în circulație multe idei curioase, dar și multe idei ce aveau să rodească din plin, — Saint-Simonismul. Creatorul acestei mișcări era convins că societatea trebuie condusă de savanți, de artiști și de industriași; urmașii săi au propus o altă organizare a societății, în cuprinsul căreia rolul de conducător era rezervat poetului. După părerea lor, poetul este un mediator al cerului către pământ și al pământului către cer: el arată divinității nenorocirile ce s'au abătut asupra pământului, el — care se bucură de darul revelației — descopere oamenii care este voia lui Dumnezeu. În felul acesta, poetul, cunoscător deopotrivă al stărilor prezente și al viitorului, apăru tuturor investit cu o misiune providențială.

Reprezentantul cel mai de seamă pe care această concepție l-a avut în poezie este Victor Hugo. Din bogatele exemple ce s'ar putea desprinde din opera sa, mă limitez să actualizez numai câteva. Într'una din poeziile sale, intitulată *Funcțiunea poetului* — titlul însuși este revelator, — el arată că datoria poetului nu este să se retragă în pustiu, ci să rămână în mijlocul societății pe care s'o pregătească pentru primirea viitorului:

*Vai celui care zice frașilor săi:
Mă întorc în pustiu!*

*Rușine gânditorului care se mutilează
Și se duce, cântăreț inutil,
Pe poarta cetății*

*În zile nelegiuite, poetul
Vine să pregătească zile mai bune.*

Sau, în altă parte:

*Pământul îmi zicea: „Poet!”
Cerul îmi răspundea: „Profet!”
Mergi! Vorbește! Invață! Binecuvintează!*

*El este omul utopiilor;
Cu picioarele aici, cu ochii aiurea,
Asupra tuturor capetelor,
În toate timpurile, asemenea profeților,
În mâna sa, în care poate cuprinde totul,
El singur trebuie, fie că îl insultă sau îl laudă,
Ca pe o torță pe care o scutură
Să facă să strălucească viitorul.*

Convingerea aceasta este treptat adâncită și poetul francez ajunge în cele din urmă, în studiul închinat lui Shakespeare, la o teorie a geniului, după care poetul era profund diferențiat de restul omenirii. Eplicația pe care o dă el se întemeiază în parte pe unele idei desprinse din utopia socială a timpului, din utopia fourieristă. Printre marile genii ale lumii, Victor Hugo socotește într'adevăr și pe Charles Fourier, un teoretician socialist, ale cărui idei au fost realizate în parte în timpul din urmă. Sistemul lui Fourier cuprinde unele capitole de o adâncă observație a realității și de o construcție logică foarte puternică; alături de acestea însă întâlnim naivități surprinzătoare și savuroase fantezii. Pentru Fourier bunăoară era limpede că viața în cosmos a luat naștere altfel de cum ne învățau cărțile religioase sau știința: el crede că fiecare planetă este înzestrată cu însușirea de a emite anumite corpuscule — anumite arome, — prin polul Nord și prin polul Sud al său și că din împreunarea acestor arome au luat naștere diferitele plante și animale. Aceste fantezii erau făcute să atragă pe un poet și Victor Hugo vorbește la rândul său de atomii „stelari” sau „solari”, atomi care ar fi desprinși din soare și care, rătăcitori în spațiu,

ajung în anumite cazuri să se intrupeze. Ființa născută în felul acesta este geniul, căruia, din pricina naturii sale diferite, omenirea de rând trebuie să i se supună și să-l urmeze.

Victor Hugo este unul dintre scriitorii străini cei mai cunoscuți literaturii române. Influența lui o surprindem în crearea dramei române, în poezia peisajului oriental, în poezia de atmosferă spaniolă; ea este în același timp deosebit de puternică în crearea concepției mesianice la anumiți poeți români. Dintre scriitorii de seamă, Vasile Alecsandri și Heliade Rădulescu îi sunt larg tributari în această ordine; iar dintre scriitorii mai puțin însemnați, un Cesar Boliac nu s'ar putea explica din acest punct de vedere fără o statornică raportare la opera lui Hugo. „Poetul”, spune acesta, „s'a ocupat prea mult cu cerul și a ajuns să-și piarză cu totul proprietatea pe pământ! Dară, Domnilor, poetul a fost un mediator al pământului către cer numai până când pământul s'a aflat sub tulela cerului, unde l-a pus entuziasmul poeziei primitive; — pământul s'a scăpat acum de cer, și poetul trebuie să se considere numai ca un conducător al omului pe pământ.” Transpusă în versuri, ideea sună întru totul asemenea felului cum ea suna în poezia lui Victor Hugo:

*Societatea geme, și păsul omenimii
Durerea de confrate, întâmpinul cruzimii.
E misia prescrisă creștinului poet*

— — — — —
*Și poezia toată, gândirile 'nzeite,
Pe care Provedința neincetă trimite,
Misionari de pace, misionari cerești*

— — — — —
Profeți, prelude harpa! — — — — —

Oricât de puternic ar fi intonat-o însă, nu aceștia au dat expresia cea mai răsunătoare concepției mesianice în literatura română; mai energic decât oriunde ea sună în poezia lui Octavian Goga, care se găsește în felul acesta la capătul unui proces de evoluție a ideii pe sol românesc. Este drept, în poezia sa sună și alte coarde, dar acestea sună într'un ritm mult mai atenuat. Când poetul făcea mărturisirea semnificativă: „M'am născut cu pumnii strănși”, dădea cea mai bună definiție a întregii sale activități, politice și poetice în același timp. Mai presus de orice, Goga a fost un luptător și imaginea cea mai potrivită sub care el apare minții noastre este aceea a unui tribun care, cu gestul și cu vorba, domină mulțimile. Această trăsătură de temperament creea condițiunile cele mai favorabile pentru nașterea poeziei mesianice.

În actul poetic mesianic analiza distinge trei momente: în primul rând, poetul divulgă relele de care suferă societatea contemporană; în al doilea rând, el pictează imaginea societății viitoare și, în cele din urmă, cheamă și conduce mulțimile către aceste forme noi de viață.

Poezia lui Octavian Goga aduce toate aceste trei elemente, dar organizarea lor se face sub prevalența celui dintâi: mai presus de orice, ea este reținută în formele actuale ale vieții sociale; de aici își derivă deopotrivă revolta și durerea, ceea ce face ca atât satira cât și elegia sa să aibă un substrat social. El vede astfel că plugarilor le-a fost sortită „jalea cea mai mare”, și tot lor și „truda cea mai sfântă”, din care va lua odată naștere „infricoșatul vifor / Al vremilor răzbunătoare”. Când fulgerul se întinde peste codru, acesta cutremură în frământarea lui răzvrătirea unui popor de umiliți: „Atâtea veacuri umilite / Iși gem strivita răzbunare”. Și în altă parte, bilanțul dureros al unei întregi existențe: o biată săpă, care a fost frântă în glia tuturoră, dar n'a săpat moșia lui. Iar atunci când caută să pătrundă povestea intunecată a pâinii, poetul simte „duhul răzvrătirii negre, / Infricoșata zi de mâne, / Cum și-au dospit amărăciunea / În bucătura mea de pâne”. — Poetul se sbate astfel în lumea celor umiliți, a celor care fac parte din poporul său și din clasa socială disprețuită ce cuprindea acest popor în Transilvania. Rareori numai, raportări relativ precise detașează conceptul național de cel social, ca în poezia *Vorbeau azi noapte două ape*, în care Prutul și Murășul își plâng durerea robiei naționale, sau ca în poezia *Dela noi*, în care, în urma *Doinei* lui Eminescu, poetul evocă amintirea lui Ștefan cel Mare, căruia îi plânge durerea urmașilor. Caracteristică atitudinii sale poetice este poezia *Rugăciunea*: el nu cere lui Dumnezeu nimic pentru el; îi cere însă puterea de a plânge durerea altor inimi:

*Dă-mi tot amarul, toată truda
Atâtor doruri fără leacuri,
Dă-mi viforul în care urlă
Și gem robii de veacuri.*

— De mult gem umiliți 'n umbră,
Cu umeri gârbovi de povară...
Durerea lor infricoșată
În inimă Tu mi-o coboară.

Dar toate lucrurile acestea poetul nu le cere spre a văslî în cele din urmă către limanul împăcării universale: el vrea pe deasupra ca brațul lui să aibă „tăria urii și a iubirii”, tăria urii pentru dușmani, tăria iubirii pentru ai săi.

Intr'o altă împrejurare, am fost ispitit să apropiu poezia lui Goga de aceea a lui Grigore Alexandrescu, poetul care a dat expresia cea mai puternică sentimentelor altruiste în literatura română. Este cunoscută atitudinea acestuia, în deosebi în poezia *Anul 1840*: el, poetul, este oricând gata să renunțe la fericirea proprie, dacă numai pe calea aceasta se poate ajunge la fericirea generală. Dar dacă atitudinea fundamentală este aceeași, cei doi poeți se deosebesc în mod categoric atunci când este vorba de idealurile urmărite. Pentru Grigore Alexandrescu idealul acesta se fixează în lumea înaltă a Bibliei și a filosofiei „Luminilor”: organizarea statului universal, cu o turmă și un păstor, în cuprinsul căruia să fie conciliate toate interesele divergente, capabile să dea naștere nedreptății, războaelor.

În poezia lui Octavian Goga, acest moment plutește în sfere nebuloase. Solicitat puternic de actualitatea imediată, spiritul său nu are nici răgazul, nici liniștea necesară construirii unei imagini amănunțite a societății viitoare. Pentru aceasta era nevoie de o altă factură sufletească, de un spirit cu înclinări filosofice și care să nu se dea înapoi în fața construcțiilor utopice. Imaginea societății viitoare putea ispiti pe Platon în *Republica*, pe Sf. Augustin în *Cetatea lui Dumnezeu*, pe Campanella în *Cetatea Soarelui*, pe Thomas Morus în *Utopia*. Ea ispitise pe nenumărați scriitori din secolul al XIX-lea, dintre care eu nu voiu aminti decât construcțiile fanteziste ale lui Fourier, cetatea falansteriană, și pe acelea ale lui Cabet, creatorul statului Icarian. În literatura română se impune să fie amintit nu numai Grigore Alexandrescu, care plutește încă în sfere generale, ci și Heliade Rădulescu, teoretician el însuși al unui sistem social al viitorului, realizabil în forme falansteriene și intitulat de el *Santa Cetate*, reflexul român al *Cetății lui Dumnezeu* a Sf. Augustin.

Pictura cetății ideale, momentul al doilea în deslășurarea temei mesianice, nu preocupă astfel în mod particular pe Octavian Goga. Poetul ne dă totuși unele indicațiuni sumare, iar din stadiul prim al temei, puternic realizat la el, se pot deduce datele necesare spre a avea configurația totală a temei. Am semnalat puțin mai înainte aspectul social al revoltei sale naționale. Intr'adevăr, revolta națională a lui Goga este convertibilă în revoltă socială, fapt care dă poetului putința să utilizeze nestânjenit vocabula socială spre a da expresie sentimentului său național. Puternicul sens național al operei sale se realizează pe deasupra operelor privite individual, el se realizează în totalitatea acestei opere și de aici poate fi derivat pentru poezia luată izolat. Căci altfel, ce este național în *Graiul pâinii*? Ce este național în *Un om* sau în *Cosașul*?

*În sufletu-mi strivîl de groază
Păgâne potimi prind să fiarbă:
— Trudită, chinuită coasă,
Vei mai cosi tu numai iarbă?*

Cea mai caracteristică dintre toate operele pe care Goga ni le-a dat în această ordine este *Clăcașii*, o poezie cu duriță de granit și, cu toată inegalitatea ei, cu toate stridențele ei retorice, incontestabil, cea mai puternică poezie socială română. Este o operă pe care noi o știm puternic ancorată în viața poporului român; dar legăturile acestea ne sunt date de informația erudită, nu de poezie însăși. Dacă am lăsa la o parte toate aceste date externe, întrebarea pe care opera ne-ar îndreptăți să ne-o punem ar viza înseși posibilitățile ei de localizare. Clăcașii, pe care poetul ni-i înfățișează ca niște umbre mișcătoare desprinse din *Infernul* lui Dante, alături de exploataatorul „cu pasul greu de-atâta sănătate”, sunt de aici și de pretutindeni, de acum și de totdeauna. Ei par a fi făcuți ca să explice teoria exploatării agricole, așa cum o înțelegea Marx. Și faptul nu trebuie să ne surprindă: la distanță de 50 de ani Goga relua și înfățișa în aceeași atmosferă o temă pe care Bălcescu o desbătuse pe larg în lucrarea sa *La question économique*, operă pe care autorul *Capitalului* a pus-o la contribuție.

Rezultă din toate acestea că cetatea ideală către care Goga voia să indrumeze societatea era în același timp o organizare precis definită sub raport național, dar și cu puternice preocupări de ordin social. Ar însemna să aducem în discuție cea mai mare parte din opera sa dacă ar trebui să înregistrăm toate datele de natură strict socială. Ne mărginim să amintim numai câteva versuri dintr'o poezie mai puțin cunoscută, dar care ar merita o îndelungată meditare nu

atât din pricina calităților ei artistice, cât mai cu seamă din pricină că ea este una dintre puținele poezii române care au prins câteva reflexe din celebrul *Cântec al cămășii* al lui Thomas Hood. Este intitulată *O rază* și a apărut în colecția *Ne chiamă pământul*:

*Mă chiamă țara celor fără soare,
Dureea lor și azi mă înfioară.*

*Privește-o rază blândă cum coboară
De sus din cer și fruntea ne sărută.
Solie sfântă, tainică și mulă,
A pribegit din lumea ei de ghiață
Spre lamura văpăii noastre sfinte,
Dorind iubire strălucirii sale.*

*Frumoasa mea, ea se va duce 'n cale,
Rătăcitoare, undeva departe,
Lâng'un bordeiu părăginit de soarte,
Unde-o fecioară harnică, trudită,
Cu chipul stins de-a lipselor otravă,
Ce moarte-au scris pe fruntea ei bolnavă,
Cu acu 'n mâna albă, ostenită
A adormit pe pânza chinuită.*

Motivul care împiedicase pe Octavian Goga să adâncească cel de al doilea moment al temei mesianice, îl face să nu trateze decât incidental și cel din urmă moment al aceleiași teme: poetul nu se arată pe sine decât arareori chemat să conducă mulțimile. În anumite împrejurări, procesul se soluționează prin înscrierea în registrul epic a unui personaj creat pe această axă: așa este Apostolul, „bătrânul mag” albit de zile și cu graiul sfânt; așa este Dascălul, un „mag din basme” și acesta, frumos ca „un sfânt dintr'o icoană veche”, în ai cărui ochi strălucește scânteia iubirii de lege, călăuzitoare prin „potopul veacurilor negre”. În toate cazurile acestea trecerea dela liric la epic are drept urmare o temperare a elanului sentimental. Există însă și chemarea directă: o desprindem din invitația pe care o adresează cântăreților dela orașe, pe care i-ar vrea în spațiu și lumină; o desprindem de asemenea din anumite poezii în care el se definește drept cântăreț al durerii generale, dar un cântăreț cu clipe de iluminare mesianică, în care se crede „un mag de lege nouă”, pe umerii căruia Dumnezeu a așezat o misiune profetică:

*Sunt o mustrare călătoare
De pe tărâmurii fără glas,
Și dintr'o lume care moare
Sunt strigătul ce-a mai rămas.*

*Sunt solul dragostii și-al urii,
Un visător de biruinți,
Ce port blesteme 'n cerul gurii
Drept moștenire din părinți.*

Misiunea aceasta prescrie limite precise activității poetului: el nu este chemat să conducă spre cer, ci să rămână în mijlocul societății, în mijlocul cetății, să-și înfrățescă destinul cu destinul mulțimilor, să pregătească acestora un viitor rodnic:

*Nu sus în cer! Vă birue înaltul,
Curmați-vă cărările spre stele,
Rotind răslețe 'n praful de pe uliți,
Vă vreau acolo, gândurile mele!*

*Cădeți, cădeți, voi frunze deslipite,
Pe câmpul larg, în sbor, vă poarte vântul
Și vă 'nfrățescă rostul cu țărâna:
Pe urma voastră va rodi pământul!*

În poezia lui mesianică, Octavian Goga accentuează astfel, în mod deosebit de puternic, elementul prim, acela care condiționează propriu zis desfășurarea temei mesianice. Preocupat în mod precumpănitor de pictarea prezentului dureros, versul său se încarcă de sonorități particulare și se desfășoară în amplitudinii retorice de largă respirație. Faptul acesta, care a provocat anumite rezerve față de opera poetului, se impune să fie privit mai de aproape. Este un adevăr curent acela care afirmă că tonul și tema se acordă în aceeași cheie; și tot atât de curentă și de întemeiată este și afirmația că perfectă lor acordare determină sinceritatea artistică și valoarea operei de artă. Tema pe care o tratează Octavian Goga este prin definiție indicată să își asocieze tonul sonor și marile cadențe oratorice. Multe din poeziile sale, în special cele cuprinse în colecția *Cântece fără țară*, păstrează intactă seva cuvântării dela tribună, ceea ce ne face să înțelegem că nota retorică este singura care corespundea naturii lor. Firesc în acest domeniu, retorismul se prelungește și în alte sfere din activitatea poetică a lui Goga și ajunge, în special în anumite poezii erotice, la un sunet mai puțin adecvat.

Aceeași împrejurare dă naștere caracterului dinamic al poeziei lui Octavian Goga. Poetul, care „s'a născut cu pumnii strânși”, a știut să desfășoare versurile sale în ritmul lent al elegiei uneori, dar cele mai adeseori el le-a imprimat o frământare de iureș revoluționar. Revolta lui asociază omului întreaga natură, sensibilă în fața durerii și dușmană față de nedreptate: durerea Românului este împletită cu aceea a codrilor de brad și câmpurilor de mătase, cu durerea Mură-

șului și a celor trei Crișuri. Durerea și revolta animează astfel întreaga natură, care-și trăiește aceste sentimente în același ritm în care ele se desfășoară în sufletul omului. Până și Oltul este un haiduc, înfrățit cu cei în durere și pornind cu ei pe calea pribegiei. Cred că nimic nu poate caracteriza mai de aproape pe Goga decât compararea acestui moment din opera sa cu ceea ce ne-a dat, în aceeași ordine, Grigore Alexandrescu: Oltul acestuia, cu o funcțiune care depășește pe aceea de decor, ne apare ca un regizor impasibil al istoriei, care a privit dela aceeași înălțime și pe Traian și pe Decebal, și pe Mircea și pe dușmanii lui Mircea.

Același sentiment de revoltă care asociază natura omului, asociază și trecutul prezentului: istoria este animată de poet și organizată pe aceeași linie a revendicărilor naționale și sociale. El își poartă strămoșii în sânge și seara, în amurguri umede, îi simte trecându-i pragul sufletului. Este o anulare a planurilor istorice: trecutul invadează prezentul și poetul se simte în felul acesta un crainic al eternității. Actualizând totul, poezia lui Goga câștigă în energie ceea ce pierde în varietate și perspective. În adevăr, funcțiunea artistică a timpului este aceea de a crea perspective și de a orchestra pe calea aceasta gama sentimentelor. Spre a prinde caracteristica poeziei sale în această ordine, vom raporta-o la aceea a lui Lucian Blaga, pentru care solidarizarea cu strămoșii rămâne de asemenea o realitate primordială. Poezia lui Blaga se caracterizează prin crearea unei serii de planuri istorice, care pornesc dela prezent și se adâncesc în tenebrele originare și de-a-lungul cărora poetul poate circula în liberă voie. Pe plan temporal, el se bucură astfel de facultatea unei existențe plurale. Faptul acesta face ca poezia sa să picteze un univers afectiv în care neliniștea modernă, călătorind regresiv către izvoarele conștiinței umane, își asociază fiorul primar ce a sguđuit sufletul omenesc în clipa când acesta s'a simțit detașat de masa comună a existenței. Este cu totul altă viziune, o viziune care, în ordinea expresiei, se traduce adeseori prin tonuri umbrite, prin atenuarea tonurilor până la murmurul stins al unei ape subterane. Propensiune firească a trecutului, prezentul lui Blaga este lipsit de caractere autonome, el se mărginește să fie o modalitate a acestui trecut.

În poezia lui Octavian Goga, concepția se realizează sub polul opus: trecutul este smuls din cadrul său temporal și încadrat prezentului; cauză și efect se desfășoară astfel în același ritm și consumarea lor simultană și actuală se celebrează pe coarde puternic instrunate. În felul acesta nu numai natura temelor tratate, ci și forma în care intuește existența impuneau lui Goga tonul înalt. Pe această cale ne putem da seama de sinceritatea operei sale și de aici cred că trebuie să pornim în descifrarea destinelor sale viitoare. Făcând abstracție de natura sentimentelor, permanența ei este asigurată de sinceritatea ei: anticipare a viitorului, prezentul lui Octavian Goga poartă cu sine elanuri, a căror tendință de realizare se traduce, în ordinea expresiei literare, prin sonoritatea termenului. O concluzie firească pentru o poezie căreia îi fusese rezervată funcțiunea mesianică de a conduce societatea spre orizonturi, sub care omenirea nu și-a desfășurat încă istoria ei.

Sonnet

de

Mihai Nanu

S'au prăvălit și anii tinereții,
Cu întrebări până la cer, trufașii.
Sărac, desculț, prin paștele vieții
Le descifrez, în umbre negre, pașii.

Și luminând, în lună, alb, nămeții
Sau fulgere lovind în frunte, lașii,
Așa erau. Acum, îi târâi, bieții...
Lovesc în urma lor, din bici, armașii.

Hei! După ei, ar fi să mor. Dar Domnul
Lung mi-a zâmbit ca 'n vremurile bune
Și mi-a turnat balsam pe răni și somnul

L-a risipit. Vedeau-vor, nu-i minune,
Cum înmulțise-va la urmă sponul
Că pumnul meu pe dușmani îi răpune.

Har

de

Ilie Balea

In lacurile clare basme deschid potire;
Se scutură petale, tristeți și primăveri,
Buzele cristaline murmură psalmi și seri
Iși udă vălurile în lina unduire.

Aceiași pași duc ritmic nespusele povești,
Topite în argintul cu-acorduri de sonată;
Și doar tăcere caldă, o Maică Preacurată,
Ne 'nvăluie lumina și orele cerești.

„Luceafărul“... în 1902

(poveste mai lungă împărțită în capitole)

de

A. P. Bănuț

I. Introducere

La început au fost... *studenții*.

Flăcăii permanent bine dispuși și gălăgioși, cu pungile goale-pușcă, dar cu sufletele dol-dora de... *noroc*. (Intre noi fie însă zis, de aceea v'o și spun cam în șoapte: pârdaľnicul de noroc nu sosise încă prompt la adresa fiecărui tânăr a-spirant, el era însă „pe drum de seară” și-avea să pice azi-mâne, căci de venit trebuia să vie — asta era o certitudine în afară de orice discuție!).

Feciorași harnici și de omenie, priviți totuși cam chiorș de maștera lor „Alma Mater” de pe malurile ungurești ale bă-trânului Danubiu, — ei erau, în realitate, bravi și isteți pui de românași, la care se uitau cu multă încredere, și-o totală mândrie, bunele lor măicuțe din Ardealul nostru drag. Unii din ei, desfătații Muzelor, alții, buni-bucuroși să desmierde ei înșiși câte-o codană brună sau blondă, de șaisprezece-șaptesprezece anișori, acești studenți inimoși au străjuit, o bucată de vre-fluerând un marș funebru — plocon Hantătarului!

...N'aș vrea să știrbesc însă, intru nimic, lista darurilor primite de bunii noștri băieți, știindu-se că le-a mai dăruit Tatăl Ceresc un *dar*, poate cel mai de preț: *îndrăzneala nemărginită*.

A. P. BĂNUȚ în 1902

...Da, *ei*: tinerii cetățeni universitari, cuceritorii și rezidorii lumii, cărora bunul Dumnezeu le-a dăruit, zâmbindu-le înduioșat, toate bunătățile pământului: tinerețea, sănătatea, veselia, dorul înfăptuirii rezezi, patima inoirii totale a lucrurilor și-acea instinctivă repulsiune pentru orice vechitură de haină soioasă, pe care sufletul sensibil și curat, sădit în vâjosul lor trup tineresc, n'opotea suferi, necum îmbrăca, de-ar ști bine că-l taie Turcii 'n șapte bucăți... mai de grabă o asvârle

Pentru a ne lămuri cât mai bine, încă dela începutul povestirii mele, vă poftesc, onorați cetitori, să începem a răsfoi acum de-a'ndărătele patruzeci de foi din străvechea carte a vremii, până vom da cu ochii de pagina 1902.

Acî ne-om găsi, va să zică, la vreo opt ani după demoralizantul verdict adus de o justiție strâmbă în procesul cel drept al Memorandului nostru. Un *singur an* ne va despărți însă de redresarea moralului românesc prin surprinzătoarea lovitură dată politiceii pasiviste de-un neascultător și anarhic tînăr: *Aurel Vlad*, intrat în 1903, împotriva sacrosantei hotărîri a gremiului bătrânilor, drept în parlamentul din Budapesta, unde cu vocea-i stridentă de Dac rotunjour și încă-păfănat, bătînd ritmic cu pumnul în pultul tribunei, novicele *deputat de Dobra* le ceru Ungurilor, puși pe gânduri de-atîta impulsivitate valahă: integrală dreptate socială și desăvârșită libertate națională pe seama împilatului neam românesc din Ardeal și Banat.

Vă puteți lesne închipui nervozitatea ce cuprinsese pe *moșnegii pasiviști*, scandalizați de revoltătorul act de indisciplină al *junelui* avocat din Orăștie, erijat tam-nesam în reprezentant autorizat al națiunii române ciscarpatine, fără să aibă la mână (e posibil?) *permisiunea de candidare oficială* a „Venerabilului Comitet.” Unde mai puneți diformanta pată proiectată de nesocotitul său fapt asupra luminoasei memorii a nemuritorului *Gh. Barițiu*, al cărui nefericit nepot de fiică se constatare a fi incalificabilul delicvent național-politic, nescuzabil prin niciun fel de argument, nici măcar prin circumstanța atenuantă a așa-zisei vârste „*necoapte*” (ușurare, ce i-ar fi acordat-o câțiva bătrîni mai indulgenți). Dar, vai! nu se mai putea admite nici scuza „*tineresei*”, revoluționarul ardelean ne mai fiind, de mult, un imberb oarecare, căci precum știți și dumneavoastră, mincinoasa de vreme se strecoară pe nesimțite, iar imprincipiatul din chestie adunase, în cursul timpului ce-i alergase pe dinainte, nici mai mulți, nici mai puțini, decît 27 de ani încheiați și bătuiți muche.

Așa se prezenta „*cazul dela Ilia*” în foarte întemeiata logică a... *bătrînilor!*

... În schimb, noi, tineretul universitar român de pe întreg cuprinsul răposatei monarhii habsburgice, *jubilam*, nu alta, aplaudînd cu frenezie pe neînfricatul *Aurel Vlad*, tînăr, dar dînz luptător politic, ce avusese ne mai întîlnitul curaj civic să sfîrțice, dintr'o smîncitură, strîmtul și ruginitul brău pasivist de pe trupul înepenit, de-atîta stare pe loc, al bietei nației noastre... cu circulația sangvină tot mai stînjenită, răsufllarea din ce în ce mai slăbită, gata să-i dea *popii ortul* său național-politic, ajuns în doaga din urmă, datorită sclerozantei maladii pasiviste.

Dar să nu uitați că stridentele disonanțe dintre „*bătrîni și tineri*”, brodate *ad libitum* pe alternanta *temă* melodică „*activitate sau pasivitate*”, se solfegiau de câțiva ani în șir, când *fortissimo*, când mai *lento*, după temperamentul *vârștelor beligerante*... Așa că, tineretul studios de azi, ostil și el o bună bucată de vreme actualilor „*bătrîni ramoliți*”, se poate definitiv convinge de eternul sens al *Glossei* eminesciene: „*Toate-s vechi și nouă-s toate!*”... Vai de mine, domnule redactor! Așa-i că iar mă întind și mă suptiez, ca firul de brînză de burduf veritabilă? Deși mi-aș da, bietul de mine, toată silința să reduc la minimul timpul excursiei mele în trecutul ardelenesc, pentru a putea intra cât mai curînd pe terenul temei propriu zise: „*Geneza Lucefărului*.” Am totuși credința că o plimbare nițel mai adîncită pe acest cîmp mohorit va elucida și necunoscătorilor împrejurările noastre naționale și culturale din fosta vreme, ce ne-ar putea interesa măcar tangențial.*) Deci ne-om mai concentra o leacă, pentru a nu depăși exclusivul spațiu al celor trei pagini acordate colaboratorilor acestui număr festiv, cu necesara prevedere a specializatului în materie, care este Dl *Ol. Boitoș*. D-Sa fiind însă, după cum aud, un om cumsecade și înțelegător, ar putea face de astă-dată o excepție cu mine — chipurile: „*ctitorul*” — acordîndu-mi, după 40 de ani de „*tăcere piscină*”, măcar 4 pagini de... „*vorbărie senilă*”, căci lucru-i știut: copiii și bătrîni vorbesc de obicei mai mult decît trebuie. Ei, dar acum „*sfătoșenia*” mea se cam întrece cu gluma: iar mi-se infige sub condei o digresiune malițioasă, privitoare la bătrîni... Și anume: Grosso modo, bătrîni s'ar putea separa în 2 tabere: *tăcuții* și *palavragiții*. Tăcuții se impart la rîndul lor în 3 categorii distincte: *înțelepții*, *diplomații* și *văduvii* (rămași cu o droaie de copii și nicio avere). Aceștia, toți, *tac chitic!* *Ceialți*, categoria noastră, a *bătrînilor loquaci*, pe care zodia, bună-rea, ne-a trecut în lotul șgomotos, dar improductiv, al așa-zișilor „*povesti-*

*) explicînd și fuga mea, în primăvara anului 1902, din „*orașul cu comorile*”, cum i se zicea atunci Clujului.

lori", — aceștia ne batem clanșa, uite-așa, de dimineața până seara, dintr'un fel de datorie... profesională. Dar închid paranteza și strig: „ad rem!", căci fiecare rând tipărit în revistă costă bani-ghiafă, nu palavre-lichide, ca ale mele.

În toamna anului 1901 subsemnatul eram un student de 20 de ani, purtând o pedant îngrijită mustăcioară „sistem Wilhelm II" și fiind înscris în anul III al Facultății de Drept din Cluj.

Mi-ar plăcea să-i pot arăta actualului tineret universitar fotografia de atunci a orașelului, în care dela 1848 încoace se ținuseră vreo 80 de „diete" provinciale, ba între anii 1861—67 el fusese chiar capitala Ardealului. Cu toate astea, micul Cluj din 1901 se deosibea, ca David de Goliat, de frumosul și impozantul nostru Cluj românesc, cu cei 110.000 locuitori, o industrie și-un comerț în plină înflorire, cu o clocotitoare viață intelectuală, socială, economică, artistică și sportivă.

Minusculul Cluj din vremea studenției mele era un târgușor cu abia 30.000 locuitori, inciocălat artificial, în vederea unui anumit scop politic. Bruma de viață cărturărească, socială sau economică, de-atunci, era toată concentrată în piețele *Regele Matei* și *Teatrului Național*, restul orașelului fiind o sărăcăcioasă înlanțuire de căsuțe, posedând mai toate anumite odăițe dosnice sau igrasioase, închiriate pipărat studenților, căci așa zisele *mahalale* ale Clujului erau simple *sate*, iar pe locurile occidentalelor cartiere de vile de azi se întindeau, răsfățându-se 'n soare, pajști verzi, păscute cu lăcomie de vacile sau bivolițele lăptarilor clujeni sau hoștățeni.

În afară de chellia și sgomotoasa viață studențească a vremii, plină de conflicte, bătăi și dueluri, nu mai exista în anemicul orașel universitar vreo altă mișcare, exceptând timidul început de industrie, condusă egocentric de Evrei și patronată patriotic de-o insignifiantă și destul de sărăcică clasă de „*gentry*", refugiați cu toții în portul salvator al profitabilei politici guvernamentale, sau așezați binișor, după ce-și asiguraseră pe aceleași locuri și succesiunea urmașilor, în remuneratoarele Consilii de administrație ale celor 11 bănci evreo-maghiare, printre care începuseră să activeze, tatonând circumspect imprejurarile, dar cu vizibile rezultate național-economice, cele 2 băncuțe românești: *Economul-unit* și *Vatra-ortodoxă* (puteau fi 2 bănci de aceeași confesiune?) — de altfel unicele puncte fixe, românești, ce prinseseră trainice rădăcini în mica dar hiperșovina *insulă*, spoită ostentativ cu roș alb-verde, însă bătută cu îndârjire de valurile crescânde ale mării inconjurătoare: străvechiul județ românesc al *Cojocnei*.

...Văzută cu ochii de azi, ai omului obiectiv, ce-a gustat din libertatea și binefacerile culturale ale României Mari, viața studenților români clujeni de-acum 40 de ani ni se înfățișează în desolanta lumină a unei constrânse și oboșitoare monotonii și mai ales jalnice sterilități — cu oricâtă bunăvoință am încerca să descifrăm trecutul acestor tineri, azi toți moșnegi și, în bună parte, apucați... sub glie.

„*Urgisiți pui de năpărcă cu păr pe limbă*" (cum ne botezase probabil vreun jidănaș de scrib urduros și pistruiat, dar încălțat festiv, cu luxoase cisme, împintenate more patrio), — bieții studenți români erau doar tolerați în instrăinatul târgușor din inima Ardealului, românesc de cându-i lumea; iar cu îngâmfații noștri colegi, vorba vine: majoritari, n'aveam nici în clin, nici în mănec. Vorbeam limbi așa de deosibite... apucăturile, sentimentele și mai ales aspirațiile noastre naționale se bșteau cap în cap, ca berbecii infuriați și rânzoși.

...Ne simțeam absolut străini și izolați, în propriul nostru pământ strămoșesc.

Ce ne mai rămânea? Cartea, restaurantul, cafeneaua, „Casina română din loc" și discuțiile dintre noi.

...Între noi, *discuțiile* se încingeau repede, se aprindeau apoi cum se cade și după ce ne osteneam de-atâta vorbă, treceam în *restaurant*, pentru a pune la loc calorile pierdute prin neconținutele argumentări. La restaurant, *alt* bucluc! Mâncările lui *Ács* sau *Rács* fiind foarte papricate sau pipărate, se cereau urgent calmate cu beri sau șprițuri. Bine înțeles, după un prânz bine șprițuit, e de rigoare o... turcească și-atunci ce te faci?... intri 'n *cafenea*.

Dar viața asta foarte ordonată, de boem ce se respectă, reclamă cel puțin 8—10 ore pe zi, încât, ori câtă bunăvoință ai arăta, nu-ți mai rămâne timp și pentru păcătoasele de... *studii*.

...*Cartea*... hm!

Limba lor sacadată și sgronțuroasă, fără soră în largul Europei, dar trasă de obișnu- elnic imitativa nație de stepă pe un solid calapod *nemțesc*... era un idiom omenesc *unic*, pe care, dacă n'are n'ocrot, limpedele nostru creier latin și-l însușește până la perfecție (ce nu învață, la nevoie, bietul Român... până și limba drăcească o prinde, dacă-i chiar *măsat*), dar, vai, stomacul i-l mistue greu de tot, parc'ar fi înghițit, nenorocitul, o traistă de bolovani pătrați.

Noroc că vreo 85% dintre noi, rezervam învățaturii „dreptului” un timp scurt și con- centrat: 4—6 săptămâni, în cursul lunilor Mai și Iunie, dar acesta exploatat la maximum dela 4 dimineața — 12 noaptea. Datorită acestui tur de forță, examenul era trecut cu... *majoritate de voturi*.

Ceilalți, *silitorii*, trudeau însă din greu câte 4—5 luni și se întâmpla uneori să câștige în sudoarea frunții lor... *unanimitatea* voturilor profesoriale.

Totuși, se găseau printre noi o seamă de băieți și deștepti și harnici, hai să zicem, la rezezeală: un *Ioan Papp*, *Emil Hațiegan*, *Iuliu Pordea*, *Iulian Pop*, *Camil Negrea* și alți câțiva, care la sfârșit de an universitar dădeau examene strălucite, ce scosese odată din pru- denta-i rezervă până și pe tăcutul și morocănosul nostru profesor de drept roman, *Farkas Lajos*, care adresă glorioșului *trio*: *Hațiegan*, *Pordea* și *Pop*, cu ocazia trecerii cu distincție a examenului lor de drept roman, aceste memorabile cuvinte:

— „Vă mulțumesc, d-lor candidați, pentru răspunsurile date. Hărnicia, inteligența și mai ales logica, vă dovedește a fi, într'adevăr, descendenți ai *Romanilor*.”

Era, declarația asta profesorală... o *izbândă națională*, ce și-o revendica chiar cel mai mediocru „student in iură”, venit la Cluj de prin *Munții Bârgăului* sau cei *Apuseni* și care — bietul de el — cu prilejul recentului său examen, sdrobise cu atâta violență asprul dialect al lui Tuhutum, încât stârnind ilaritatea profesorului examinator, se pomeni „trecut” prin inexplica- bilul capriciu al foarte severului dascăl universitar, ce nu mai întâlne în lunga-i carieră o des- figurare așa de clasică a topiceii limbii sale materne. Căci ce-i drept, nu-i păcat: uneori se băteau și se frământau vorbele ungurești în gura câte unui *Moj*, mai dihai decât pietrele aurifere în șteampurile din *Bucium-Șasa*.

... Incolo, ce să zic? Eram doar copiii asfaltului și-ai... *nimănui*. Unde era însă să ne ducem? Casele orgolioasei clase dominante ne erau ermetic închise. Dar nici pe noi nu ne putea îndemna nimica 'n lume să le deschidem vr'odată.

Biața „*intelijință rumână din loc*” (sau „jur”) ne-ar fi oferit, cu dragă inimă, cunoscuta-i ospitalitate, dar în Cluj studenții erau *prea mulți*, iar bugetele familiilor românești *prea reduse*, spre a se putea armoniza satisfăcător, pentru ambele partide, cunoscuta chestiune economică a „*cererii și ofertei*”.

În ciuda mijloacelor lor materiale modice, se întâmpla totuși ca, în Dumineci sau sărbători, „domnii noștri români” să invite la „modesta lor masă” câte 2—3 tineri, cu atât mai „*de bună speranță*”, cu cât făcuseră mai multe „*riguroase*”, gata fiind „de-a păși în curând în viața practică, în care omul normal de obicei nu pășește *solo*, ci căutând să descurce, armonic, locul din casa vechiului său *amfitrion*, iese dintr'ânsa apucând de mână pe una din cele vreo patru fete de măritat ale „*bătrânului*”, devenindu-i (o, ce băiat bun!) de mult combinatul și speratul... *gînere*.

Că, vedeți dumneavoastră, cam așa i se prezintă omului imparțial sfacerea atât de contro- versată a... *amorului*, acesta nefiind în definitiv decât rezultatul — să zicem: fericit — al *pu- terii obișnuinții*: azi o vezi pe față, mâne-o vezi, poimâne iar o vezi, până când simți precis că *mereu* trebuie s'o vezi, ba dela o vreme te pomenești... c'o iei. *Asta-i dragostea*, domnilor, nimic altceva: te tot uiți unul la altul, până te obișnuiești, te îndrăgești, te incurci și pe urmă: *gata-i familia română* — nobila legătură, pe viață, între sexele opuse; chestie plăcută celor intrați în dulcele-i jug, plăcută rudelor, plăcută Statului și lui Dumnezeu, care, prin autorizații săi man- datari pământeni, onorații preoți, a ridicat strămoșeasca instituție social-creștină la rangul de sfântă taină, zisă a căsătoriei.

... Dar o înfimă părțică a studenților clujeni (*misoghinii*, *artiștii*, *gazetarii* și în specie *gânditorii*) nu prea făceau mare *caz* din apropiatul „*cămin*” sau fericita lor „*căsătorie*”. Privind pe oameni și lucrările lor prin prisma cristalină a „*națiunii*”, ei vedeau *mult* mai departe decât

rotoveii lor colegi-burgheji, ce abia așteptau să-și deschidă „cânțărăile“, să prindă a învăța procesele, să-și sporească veniturile, ca din acestea să-și poată crește, în cinste și 'n frica lui Dumnezeu, viitoarele odrasle, sănătoase și... numeroase.

Acești prea puțini dar *exceptionali* tineri români se frământau dureros cu marile probleme la ordinea zilei: *națiune, activitate sau pasivitate, sclăvie sau libertate*; ei puneau țara la cale și *reformau metodic* treburile interne și externe ale tineretului nostru universitar (cineva trebuie să se jertfească pentru fericirea semenilor săi, nu?). De-o pildă mult regretatul meu amic *Aurel Oprea*, inimosul moț din Munți, dăduse gata statutele „*Societății*“ ce avea să ne prefacă radical: „*Avram Iancu*“, al cărei titlu speriasse încâtva eroicul tineret, aducându-i aminte de regretabila pățanie a trifoiului: *Bolcaș, Novacovicu, Coriolan Șteer*, când cu incununarea mormântului dela *Tebea*, așa că a trebuit să schimbăm titlul, zicându-i numai: *Societatea „Regenerarea“*.

Alții, nemulțumiți de programul prea radical-național al lui *Oprea*, au elaborat un nou statut, al grupării zise: „*Partidul progresist*“. Păstrez încă începutul câtorva paragrafi, scriși de mâna lui *Camil Negrea*. Vă rog să nu vă grăbiți însă a-l trece în șirul visătorilor sau naivilor, căci încă de atunci băiatul era serios și ponderat, zâmbind de zdrebeala copilărească și de ridicolele noastre certe, din „ședințele“ ținute în *Casina Română*. Tocmai bine că veni vorba de „*Casină*“.

Cum „*Societatea Iulia* a tinerimii universitare din Cluj“ era desființată de guvern, tineretul se refugiase, cu toate afacerile sale particulare, naționale, culturale sau politice sub acoperișul „*Casinei Române din loc*“, unde se desvolta o febrilă și foarte variată activitate: se juca biliard, se băteau cu vehemență cărțile, se fuma și bea cafea, pe bani sau pe așteptare, iar în prea puținele „*ore libere*“ ne jucam, la anume răstimpuri, de-a „ședințele tinerimii universitare“. Programul acestor ședințe tipice era cam acesta: se deschidea ședința, se citea catalogul participanților la desbateri, se verifica „procesul verbal“ al ședinței trecute, se propunea, se contrapropunea, se enerva, se certa, se provoca la duel și la sfârșit — re bene gesta — se împăca, se bea bine și se pupa... plângând.

Exceptând câteva ședințe festive sau comemorative, mai ales cele conduse de răposatul *Ion Scurtu*, restul ședințelor, ordinare sau adhoc, erau juvenile și adesea tragicomice ciocniri de cocoși bătaioși, nevoiți să-și descarce în vreun fel prisosul inepuizabilei energii tinerești. Nu mai știu prin imponderabilele căror împrejurări oiu fi ajuns și eu, încă în anul II de drept — rogu-Te, Doamne — „vicepreședinte al tinerimii“, dar ceea ce știu este că m'am lecut încă de atunci de ambiția de-a prezida, de veleitatea de-a conduce, de ședințe, comitete și „comiții“... imunizându-mă, sută la sută, împotriva acestor beteșuguri sociale-naționale.

Aveam însă, onorați auditori — nici n'ați putea crede! — o *altă meteahnă grozavă* și ea rodea fără răgaz în sufletul meu, ca filoxera în vița de vie: „*talentul*“!

Mă simțeam oarecum plutind pe deasupra mulțimii. Mi se părea că Cerul mi-a hărăzit o misiune specială în lume, trebuind să spun ceva, să scriu cumva, să săvârșesc ceva... vreo faptă de seamă, care, atrăgând atenția semenilor, să mă ridice sus în ochii lor. (Pornit acum pe poteca tot mai îngustă a intimităților, hai să vă spun tot... fie ce-o fi!)

... Incontestabilul meu talent era o măestrită combinație... sui generis. Un fel de însușire cerebrală atavică, latentă, strict confidențială... abstractă. Dar chiar așa fiind, el evolua ținând pas cu vârsta mea, cu împrejurările noastre sociale, respectiv cu schimbările survenite în sânul neamului ce m'a născut spre binele și fericirea lui. Să vedeți numai.

Fiind *Român etnic*, eram prin însuși acest enorm avantaj (în ciuda confesiunii mele hibride: și *grec* și *catolic*) un *veritabil poet național*, afirmându-mă, ca atare, încă din clasele primare ale școlii grănițerești din Copăcelul Țării Oltului, când simpatizam puternic, în fond și formă, cu colegii mei mai vârstnici, *Dimitrie Bolintineanu* și *Vasile Alecsandri*.

Starea asta a mea, de fericitoare *poezie*, s'a prelungit hăt binișor. Timpul a adus însă o sensibilă schimbare în structura mea poetică, ea îmbrăcând, cu trecerea anilor, o haină din ce în ce mai largă și mai comodă, pe aceea a... *prozei*. Intrat acum, din cap până 'n picioare, în proză, am trecut și în noua mea situație, în cursul anilor de liceu, prin diferite transformări eugenice, păstrându-mi însă caracterul strict confidențial, de *scriitor neexprimat*. În clasele IV—V, eram *nuvelist*. Genul meu predilect fiind *haiducii*, dam gata cam unul pe săptămână. Prin clasele

VI—VII m'am făcut apoi *romancier*. Atmosfera de gestație a succesivelor mele romane oscila între climatele „Sărmanul Dionis”—„Dan”; sufletul meu hipersensibil fiind încărcat în acest răstimp cu 90% „*Weltschmerz*”. Printr'o bruscă răsturnare a sentimentelor, în primii ani de drept am devenit dintr'odată... *umorist*, păstrând *Poezia* doar ca *Muză facultativă*. De obicei o maltratam după câteva pahare de vin vechiu, dar mai ales în prima săptămână a fiecărui *amor recent*. Acestea erau însă *caduce*. Se nășteau în epoca mai caldă, dintre 15 Aprilie—15 Octomvrie a anului respectiv, durând maximum 2—3 luni. Iarna nu eram îndrăgostit, fiind foarte ocupat cu nasul, din cauza frigului ce-l irita, provocându-i o supărătoare secreție externă, în desacord estetic cu un amor ideal.

... În anul II de drept, când eram, cum vă spusei, un talentat *umorist teoretic*, s'a întâmplat ca tânărul majoritar Wlassits Tibor să întemeieze la Cluj o revistă studențească, pe seama conaționalilor săi.

— „*Eureka!*, am strigat iluminat de Duhul Sfânt. Nu simți, băiete, n'auzi, nu vezi degetul lui Dumnezeu indicându-ți calea, pe care ai să apuci? Iată, omule, *revista* are să fie fapta ta de seamă, în care *scriind*, vei *spune* tot ce ai de spus, atrăgând atenția *semenilor* asupra-ți; ba te mai întreb: cine te-ar putea opri să desfășori de pe condensatul ghem al talentului tău finul fir *umoristic*? *Părinți* n'ai; ești *liber* ca pasărea; *major* ai fost declarat de *Oficiul Orfanal* încă dela vârsta de 18 ani; ceva *gologani* încă ai, în bancă;... *ce mai aștepti*?”

Și *misticul* glaș lăuntric a... invins. La 10 Februarie 1902, eram înscris la Facultatea de Drept din *Budapesta*.

Dacă nu mi-a fost dat să-mi îmbogățesc *prea mult* cunoștințele juridice, în capitala țării, în schimb am urmărit cu energie de fier adevărata mea *mișune*; la 11 Mai 1902 născându-se, iar la 1 Iulie a. a. ieșind printre oameni și copilașul tatii: „*Luceafărul*”... mic, slăbuț, subțirel îmbrăcat, numai ce-i drept, dar vorba Românului: „*Cât de rău... tot al meu, domnule,...* ce să-i fac?”

... Și fiindcă din poveste mult mai este, permiteți-mi, onorați cetitori, să mai spun câte ceva în numărul viitor despre *nașterea, bolezul și plecarea* în lume a prunçului...

Ora H.

de

V. Oprescu-Spinent

Curând va bate aspru ora H...
Stăm toropiți de lunga așteptare,
Doar inimile sburdă sub pieptare
Și ranițele ni se 'ncurcă în pași.

Ne chinue stafii cuvântătoare,
Sub pleoape strângem ultimul oraș,
In febre mari, cu obraji căniți, nerași,
Noi ne trăim suprema sărbătoare.

Dar mâna s'a 'nceșiat în spasm pe armă,
Icoane blânde 'n cugete se sfarmă
Și izbăviți de îngrădite lanțuri,

Un singur țel ne fulgeră în minte
Când trâmbița răsună înainte:
Furtună să ne prăvălim din șanțuri!

Scrisoare

de

Iosif Morușan

Ți e cea din umă scrisoare
Pe care-o scriu cu lacrima stinsă.
Aproape, o singură candelă-aprinsă
Imi străjuește ceasul ce-mi mai rămâne,
In drumul spre țara de mâne.

Mamă! Dacă singură știi
Că-mi plac gemenele flori de Mai,
La vămile morții să-mi dai:
Albe, plânse, cununii de crin,
In semnul celui din urmă Amin.

Pe baricadele vieții¹⁾

de

Onisifor Ghibu

Marele gânditor francez, care a revoluționat Europa secolului XVIII, J. J. Rousseau, susține într-o celebră scriere a sa că religia copilului este, în ultima analiză, „chestie de geografie”. Adecă, copilul n'ajunge să-și formeze singur noțiunea despre Dumnezeu și despre religie, ci aceasta i-o imprimă dintru început mediul geografic în care s'a născut el și în care crește.

Observația marelui revoluționar al educației, oricât de exagerată și de unilaterală este ea, în realitate cuprinde un sămbure de adevăr: ești în mare parte — și nu numai sub raport religios, ci sub raportul întregii vieți sufletești — ceea ce a făcut din tine mediul în care te-ai născut și ai crescut. Dacă, pe de o parte, nimeni nu poate nega însemnătatea zestrei native pe care cineva a moștenit-o în sânge, de la înaintași, pe de altă parte nu se poate ignora nici ceea ce-i imprimă acesteia pentru totdeauna mediul.

M'am gândit adeseori: ce-aș fi devenit eu dacă, în loc să mă fi născut în Săliștea Sibului, m'aș fi născut într-o alta dintre cele 33 localități cu același nume din cuprinsul teritoriului României Mari de ieri și de mâine?²⁾ Aș fi astăzi ceea ce sunt în realitate? Nu mi-ar fi transformat oricare alt loc natal sufletul, dându-mi alte orientări și alte obiective, de cât cele care m'au condus până acum?

Nu voiu zăbovi prea mult asupra răspunsului la această întrebare, ci voiu mărturisi că cei dintâi zece ani din viață, petrecuți în locul nașterii mele, mi-au format definitiv sufletul și că tot ce-a survenit mai târziu și i s'a suprapus, n'a mai schimbat nimic, ci s'a acomodat, doar, structurii odată formate. Și, mulțumesc lui Dumnezeu, că localitatea în care a hotărît să văd lumina zilei și să trăiesc cei mai decisivi ani ai vieții mele, este în toate privințele, cred, cea dintâi dintre cele 34 localități românești cu același nume. Iată, în adevăr, cum o caracterizează doi dintre cei mai pasionați călători și scriitori români: I. Simionescu și N. Iorga. Cel dintâi, după ce apreciază încântătoarea așezare geografică a Săliștii mele, cercetată de foarte mulți orășeni care caută la sâmul ei recreații fizice, adaugă: „După cum cei oboșiți vin să afle întremare în liniștea și frumosul cadru al naturii de aici, tot așa cei care șovăiesc în credințele puterii noastre proprii se pot lecuși, dacă vor vizita Săliștea și harnicii ei locuitori”. Și, apreciind în cuvinte de laudă neprecupețită bogatele sate săsești din Transilvania, I. Simionescu nu se schiește să afirme că Săliștea întrece, în unele privințe, aceste solide așezări ale harnicilor noștri concetățeni. „Nouă celor de prin Moldova — zice I. S. — ni se par lucruri de prin povești”, ceea ce vedem cu ochii noștri, aici. „Ziua întreagă, petrecută în acest sat românesc — continuă autorul nostru — a fost ca un vis. Săliștea este, pentru oricine, o dovadă concretă a viitorului care ne așteaptă, dacă vom avea deplină încredere în energia noastră etnică.”³⁾

¹⁾ Fragment din cartea cu același titlu, care va apărea mai târziu.

²⁾ Localități cu numele de *Săliște*, respectiv *Seliște* și *Siliște*, se mai găsesc în județele Alba, Bihor, Arad, Baia (chiar patru localități!), Botoșani, Cahul, Constanța, Dâmbovița, Dolj, Dorohoi, Gorj, Hotin, Hunedoara (două), Sălaj, Tecuci, Turda, Tutova, Vâlcea, Vaslui (două) și Vlaşca.

³⁾ I. Simionescu: *Sate din România*, București 1926, p. 97 s. d.

Și mai darnic în aprecieri este N. Iorga. „Săliștea — scria Iorga la 1905, când a vizitat-o pentru întâia oară — e lăcașul celei mai depline frumuseți românești, în față, trup, port, limbă, moravuri; sat mare și bogat, care seamănă mai mult cu o republică a țăranilor români... Poporul dela țară, nicăeri nu e mai mult în stăpânirea însușirilor sale mântuitoare, ca aici în Săliște”. N. Iorga nu se sfiește de a atribui chiar un rol providențial Săliștii, în istoria destinului românesc. Dacă într'un cataclism România toată ar pieri, ea s'ar renaște dela sine în chip spontan, din acest colț de țară.¹⁾

Săliștea n'a cunoscut iobăgia ungiurească; ea aparținuse, pe vremuri, Țării Amlașului, rămânând în legături organice cu Țara românească, de-a-lungul tuturor vremurilor.

Istoria mea familiară propriu zisă nu merge mai departe de trei generații, dar un strămoș de-al meu este amintit la sfârșitul veacului al XVI, în actele orașului Sibiu, ca având funcțiunea de *pârgar*, ceea ce, dacă am porni dela caracterizarea lui N. Iorga, că Săliștea era o adevărată republică de țărani români, ar echivala cu funcțiunea de senator al republicii. Bunica mea, după tată, s'a născut, din părinți sălișteni, în Țara românească, unde s'au întors mai târziu și cele șase surori ale tatălui meu. Și din partea mamei mele, o mătușe a emigrat, de tânără, în Țara românească, ajungând către sfârșitul vieții stareță la mănăstirea Horezu (Eufrosina Steflea † 1915).

Eu insumi am fost cel mai mic din cei șase copii ai unei familii de țăran. Bunicii mei din ambele ramuri s'au ocupat cu oieritul, dar părinții mei au fost meseriași și agricultori: vara, tatăl meu era plugar, iarna, jococar. A fost unul dintre cei mai iscusiți meșteri în branșa cojocăritului săliștenesc, care pe la sfârșitul veacului trecut ajunsese la realizări cu adevărat artistice.²⁾ Tatăl meu își agonisise, prin munca sa, și destulă „moșie” în strămtul și săracul hotar al Săliștii, la care adăugase vreo zece pogoane de pământ bun și în hotarul Amnașului, pe care le cumpărase dela țăranii sași. Prin anii 1870—1880 populația săsească din Amnaș ajunsese la un astfel de stadiu de decădere și degenerare, încât dacă tatăl meu ar fi vrut să-și negligeze într'o oarecare măsură meseria, care-i era nespun de dragă și să se devoteze agriculturii, ar fi putut cumpăra mari întinderi de pământ dela Sași.

Ca copil, am crescut în casa părintească, harnică întocmai ca un stup. Vara-iarna, se lucra pe capete, cu o plăcere pe care niciodată n'o pot uita. Iarna gema atelierul (*vergheșul*) tatălui meu de ucenici și calfe, alături de frații și de surorile mele mai în vârstă și de clienții care veneau dela mari distanțe, spre a-și procura îmbrăcăminte frumoasă și trainică. Iar vara, la câmp, în Săliște și la Amnaș, trăind o viață sănătoasă, sub arșița soarelui, la plug, la secere și la coasă, ca și la grădină și la vie.

Casa părintească ne era frecventată de foarte multă lume cu treburi: veneau „câmpenii” (sau „coldanii”) rurali și poienarii munteni, din regiunile apropiate, dar veneau și *lăutori* din Bihor, cari cumpărau „pânura” făcută de mama mea, și Jidani perciunați din Maramureș, cari duceau resturile de petece de piei de oaie, pe cari tatăl meu nu le mai putea întrebuița și din cari ei fabricau cleiu. Veneau apoi negustorii ambulanți chiar din Săliște, cari duceau cantități mari de pieptare și „bituști” pe la *bâlcuirile* din Țara românească. Nu arareori ne vizitau Sălișteni veniți acasă pentru un timp oarecare din Dobrogea sau din Basarabia. Printre aceștia, aveam rudeni apropiate: mătușe mea, Maria Goșa, avea moșie și oi la Murfatlar (jud. Constanța), iar vărul meu, Ioan N. Roman, (născut în Basarabia și așezat mai întâi la Iași, apoi la Constanța, unde a ajuns primar, prefect, deputat și senator), ne amintea, prin prezența lui printre noi, deodată de toate țărilor românești îndepărtate, cari mie imi păreau însă organic alipite de Săliște. Când cei doi frați ai mei și o soră au plecat în „țară”, — cei doi, ca comercianți ambulanți pe la Răureni, Caracal, Corabia, iar sora mea ca soție de negustor, la Podul-Iloaei (Jud. Iași) — lucrul nu mi se părea de loc extraordinar. Căci Săliștea o pomenisem din primii ani ai copilăriei mele ca un centru de iradiere de viață și de muncă general românească, creatoare. Crescusem în mod natural într'o atmosferă de românism absolut, față de care tot ce era străin era disparent și inferior. Inferiori ne erau Sașii din Amnaș, pe cari îi cunoșteam bine și de cari

¹⁾ N. Iorga, în „Sămănătorul”, 1905, p. 606, 607, 610.

²⁾ Pieptarele și cojoacele săliștenești au ajuns să fie prețuite într'un mod cu totul deosebit, chiar și în străinătate. Doamna Magdalena... fiica răposatului N. Iorga, purta la anumite festivaluri la Paris un pieptar lucrat chiar de tatăl meu și care fusese pieptarul de mireasă al surorii mele, Paraschiva, emigrată mai târziu în Moldova.

faceam haz in toate felurile, și inferiori ne erau și ceilalți străini aciuți în trupul Săliștii : câțiva „finanți”, câțiva jandarmi, vreo câțiva „păpucari” unguri și nemți sărântoci, urăți și murdari, ca vai de capul lor. Nu mai vorbesc de Jidanii cari veneau pentru câte o zi-două pe an, din Maramureș, nici de *vândrălăii* nemți, cari in peregrinările lor pedestre, cu traista 'n băf, se abăteau pentru câte un ceas-două, spre a cere câte o bucată de pâne și o lingură de fiertură cu care să-și astâmpere și foamea și setea. Unde se puteau asemana toți aceștia cu oierii chiaburi din Săliște, cu negustorii și meseriașii ei, cari aveau înfățișarea unei veritabile burghezii tipice românești ?

In vremea copilăriei mele, nici Sașii, nici Ungurii, nici Nemții nu se simțeau cătuși de puțin în Săliște. Totul era românesc. Elementul românesc asimila sau elimina tot ce era străin, in timp scurt și pe cale naturală. Ca dovadă, amintesc faptul că in Săliște n'a putut pătrunde niciodată vreun Jidan. O singură excepție s'a înregistrat in cursul timpurilor : nu se știe cum și când s'a strecurat, la marginea satului, un tânăr străin, care și-a găsit adăpost in sânul unei familii sărace. După câțava vreme, străinul și-a părăsit îmbrăcămintea „nemțească” și s'a îmbrăcat românește, luându-și numele românesc, de Fanea. Se obișnuise să meargă și la biserică, in rând cu sătenii. In cursul anilor se românizase cu desăvârșire. Se 'nsurase cu o româncă și copiii erau români „curați”. Numai într'un târziu, după câțiva ani, s'a putut afla că *Fanea* fusese *Feinmann* și că din naștere fusese — Jidov...

Dar chiar și in casa noastră am cunoscut două cazuri de asimilare. Un ucenic ungar, cu numela Lajos (Ludovic) s'a românizat complet, rămânându-i doar numele de *Loaiș*, iar un alt ucenic, de origine italian, Francesco Pesamosca, a devenit Nicolae Bizamosca. Își uitase cu totul puțina italienească, se purta îmbrăcat românește, devenise ortodox și a întemeiat o familie curat românească.

In casa părintească am avut parte de o educație creștinească foarte adâncă. Mi-aduc aminte cât de mult m'a impresionat „minunea” care s'a petrecut in casa noastră și despre care s'a vorbit decenii de-a-rândul cu un nemărginit respect. Unul din ucenicii cari au învățat meseria dela tatăl meu, s'a pomenit într'o zi tâchinat (paralizat), ne mai putându-se servi nici de mâini nici de picioare, și perzându-și și graiul. S'au încercat asupra lui toate tratamentele doftoricești cunoscute, dar totul a fost zadarnic. In sfârșit, i s'a făcut maslu, cu șapte preoți. Și, iată, minune : in clipa in care preoții se rugau sfinților mucenici să-l tămăduiască pe bolnav, acesta și-a ridicat mâna dreaptă, și-a făcut cruce, repetând rugăciunile către sfinții mucenici, întocmai ca preoții. In curând după aceasta, bolnavul s'a vindecat cu totul. Din clipa aceea minunată, el s'a hotărît să-și inchine întreaga viață Domnului. Drept urmare, s'a lăsat de meserie și a plecat la o mănăstire in Dobrogea, unde a rămas întreaga viață, ajungând ieromonah. Mi-aduc aminte că odată a venit, ca ieromonah, să viziteze pe părinții mei. Le-a adus acestora, printre altele, și o fotografie, care s'a păstrat până in ziua de azi in casa mea părintească. Părinții și frații mei vorbeau cu o deosebită cucernicie despre acest caz minunat.

De altfel, aveam din familia noastră și o călugăriță la mănăstirea Horezu și anume pe mătușa Eufrosina, sora mamei mele, care in anii din urmă ai vieții a fost stareța vestitei mănăstiri. Și bunica mea, după mamă, s'a călugărit la bătrânețe, iar mama mea, la rândul ei, a urmat pilda mamei sale și a surorii sale, petrecându-și ultimii zece ani din viață in tagma călugărească.

In această atmosferă românească și creștinească am crescut eu, până la vârsta de zece ani.

Ce a adăugat la ea școala ?

Școala primară din Săliște era cea mai mare și cea mai bună școală de acest fel in Transilvania. Avea opt învățatori, dintre cari doi țărani, fără prea multă carte pedagogică, in schimb foarte apropiați de popor nu numai prin limbă, port și ocupație, ci și prin dragostea de biserică, de neam, de obiceiuri. Pentru aceștia biserica și școala erau pe aceeași linie : cântăreți de strană neîntrecuți, zeloși cetitori de cazanii și devotați cronicari ai vieții satului, iubind deopotrivă și copiii și adulții. Alți doi învățatori erau absolvenți de 6 clase de liceu și de școală normală, iar alți trei erau absolvenți de liceu, bacalaureați și teologi. Toți aceștia din urmă trei erau și diaconi ; mai târziu, unul din ei a murit, al doilea s'a făcut preot, iar al treilea, protopop. Pentru concepția de viață a tuturor acestora și chiar a epocii lor, este caracte-

ristic că, cu toată cultura lor, toți trei și-au luat neveste țărance, ducând o viață țărănească aristocratică, fără pretenții mari și fără fumuri. Toate „dascălițele” purtau haina săliștenească și erau o trăsătură de unire frumoasă între țărâtime și între „domnii” rămași aproape de popor și mândri de aceasta.

Carte se făcea în școala din Săliște, multă și serioasă; cred că mai multă și mai serioasă decât astăzi, după scurgerea a aproape o jumătate de veac. Ea avea un substrat românesc foarte pronunțat, popular, democratic, general românesc și religios. Curentul naționalist și curentul latinist, în ce aveau ele bun, au fost în școala din Săliște mereu vii. Unii, ca directorul Mihail Stoica, reprezentau și curentul realist, de origină germană, care a lăsat după sine urme ce se mai simt și astăzi. În afară de limba română, care era limba de predare pentru toate obiectele de învățământ, se mai predă și limba germană și cea maghiară. Eu am învățat în clasele II—IV atâtă nemțească, încât am putut să trec, fără nicio pregătire specială, examenul de admitere în cl. I, la liceul săsesc din Sibiu, în toamna anului 1893.

Trebue să amintesc și caracterul religios și practic al învățământului și să nu las neamintită disciplina înaltă care stăpânea în această școală. Cu ceea ce-ți dădea ea, te puteai duce liniștit, și la școli „mai înalte”, la Sibiu, și în viață.

Nu-i mirare că în toamna anului 1893, când părinții m'au dus la școală, la Sibiu, străinismul amorf al acestui oraș mă revoltă și că nicio putere de pe lume nu fu în stare să mă oblighe să mă rup de părinți și de sat. Deși înscris în regulă în cl. IV la școala romano-catolică, în care, printr'un simplu joc al capriciului, am fost trecut, după ce dădusem examenul de admitere în liceul săsesc și deși aveam și gazdă, la o bătrână refugiată poloneză, n'am vrut să rămân cu niciun preț la Sibiu. Părinții au trebuit să mă ia din nou cu dâșii acasă și să încerce abia după câteva zile să mă ducă din nou la oraș, dându-mi de astădată, ca însoțitor pentru timp de vreo săptămână, pe fratele meu mai mare decât mine, care și el fusese la școala din Sibiu timp de câțiva ani.

Despărțirea de satul meu echivala cu o adevărată catastrofă sultească.

Cântec pentru masa cea mare

de

I. O. Suceveanu

Mi-e sufletul plin de mireazma ta, Transilvanie
Cu inima sfâșiată și mă simt atât de vinovat
Pentru răstignirea-ți, tu cea mai frumoasă fată de 'mpărat;
Mă doare legea streină, Transilvanie!

Dar din durerea mută care mă bântue
Făuresc tăiuș pentru inima balaurului zvâcnindă
Și inspic lanurile de bucurie ce-mi cresc până 'n tindă.
Dumineca pun urechea la pământ să ascult apele cum te bântue.

Transilvanie, țară de tristețe și de lumină,
Inflorește-ți crinii să-ți fie alb vesmântul
Când te-om pofti la masă cu cerul tău, cu pământul
Și cu cântecul munților tăi, cântec alb de lumină.

Surorile te așteaptă în prag cu năfrămile întinse la soare.
Vino cu ierburile, cu greerii cântăreși îndrăgostiți,
Cu inelele de nuntă, cu cireșii sufletului tău infloriți,
Vino, Transilvanie, să făurim cea mai frumoasă minune sub soare.

Mărturisire

de

Ion Apostol Popescu

Doamne, eu mă 'nalț din tine ca un măr
Și prin lume-s taină pururea străină;
De vreun vânt îmi ia vreo ramură 'n răspăr,
Frunza mea e-atuncia sunet de lumină.

De pe ram drumeții când îmi rup o floare,
Doamne, ei din Tine-o parte frâng.
Vor mai ști că 'n palme duc bucăți de soare,
Fiindcă-atunci pe Tine 'n mână ei te strâng.

Când își cheamă seara cerbii de tăcere,
Simt cum Te 'ncovoi prin ramurile mi pline;
Poate cauți, Doamne,-un loc de tămâiere,
Sau cumva prea mic mi-e trunchiul pentru Tine?

Icoane fugare

de

Ion Duma

După cinci ani de învățătură la liceul românesc din Blaj, clasa a șasea am urmat-o, în 1900—1901, la liceul de Stat din Sibiu, cu limba de predare ungiurească, — doar voiu prinde și eu ceva din graiul lui Arpad, în vederea examenului de bacalaureat. La Sibiu am mers cu regretatul martir Aurel Muntean, fostul protopop al Huedinului, vele inimos, bun mai cu seamă la matematică, și căruia colegii îi spuneam: „vihar“ (vifor), din cauza firii lui năvalnice. Acolo am dat de băieți eminenți și însuflețiți, inverșunați în simțirea lor românească. Abia trecuse anul de când „octavanii“ Goga, Lupaș și soții fuseseră eliminați din liceul acesta. Tradiția vestiților mucenici se păstra vie: răposatul Petru Popa hrănia din „Seminarul Andreian“ dragostea de studii istorice, iar „poet“ aveam pe colegul Aurel Esca, de o finețe și distincție sulletească rară, având și „trecut literar“. Incă din clasa a patra începuse să toarne în versurile lui Anton Pann nuvelele lui Vlahuță și Delavrancea.

Mai erau între noi: spiritul activ, dar cumpănit și diplomat, al lui Ion Bratu, directorul general al învățământului secundar de mai târziu, inepuizabila vervă tenace a consilierului mitropolitan Em. Cioran, firea neliniștită și mereu scocioritoare a lui Ion Mateiu, veselia cu mult haz a lui Nic. Bunescu și Valer Pop, — toate induișate adesea de atmosfera de doină a neuitatului Nic. Dămian și Laurențiu Nicoară. Față de douăzeci și unu de Unguri (cu Sașii și Evreii împreună) eram douăzeci și șase de Români, cari înțelegeam să trăim — și trăiam — în felul nostru: românește.

Și-apoi prietenii noștri „teologi și pedagogi“ din seminarul „Andreian“ ne aprovizionau cu cărțile din biblioteca lor atât de abundant, încât dela o vreme, sub presiunea cunoștinței și simțirii naționale, am început să redactăm, în mare taină, o „revistă“ litografiată, din care au apărut nu mai știu câte numere.

Dar un conflict de ordin național cu colegii de clasă unguri, cu prilejul vizitării muzeului Brukenthal, m'a întors, în clasa a șaptea, la Blaj, dimpreună cu Esca. Spiritul mai liber al vieții extrașcolare din Sibiu ne-a dat curajul să ne războim în ședințele societății de lectură a „studenților“, cu atmosferă „grama“-istă antieminesciană, și să ne căutăm precursori între foștii elevi ai Blajului. Ni se părea că i-am aflat în Al. Ciura și I. Agârbiceanu. Printre preocupările filologice-istorice și de folclor am stăruit să pătrundă și cele de ordin literar, cărora le pretindeam chiar dreptul de întâietate. Prietenul Septimiu Popa era „dulcele“ poet care ne susținea teoriile cu „arta“ lui. Dar dominante erau tot teoriile lui Dobrogeanu-Gherea, și colegul Aurel Dobrescu ar putea să mărturisească amănunte din luptele date pe terenul optimismului și pesimismului în literatură.

În svârcolirile acestea ale noastre a străbătut deodată o largă dără de lumină, care ne-a hotărît și ne-a fixat pe toți într'o singură atitudine: în 2 Decemvrie 1901 a apărut „Sămănătorul“ lui Vlahuță și Coșbuc, din care isteța hărănicie a fratelui Adrian Oțoiu și dragostea noastră de citit au făcut să între în Blaj câte 80—100 exemplare din fiecare număr. Căldura acestei reviste a trezit un nepilduit avânt și dor de lectură în sufletele tuturor, iar micilor „vinișoare poetice“ le-a deschis, ca odinioară biblicul toaig în pustie, izvorul „creației“. Astfel am căzut și eu în

păcatul versificării și am publicat, în „Tribuna literară”, un sonet, — nu-mi amintesc cu ce pseudonim. Am cutezat chiar să dau „Unirii” din Blaj, — tot subt pseudonim — o dare de seamă despre teza de licență a lui Al. Ciura, foileton care a stârnit, la o lecție, indignarea vjeliiosului profesor de română, „junimistul” Alexiu Viciu.

La incheierea anului școlar 1901—1902 ne-am trezit cu primul număr al „Luceafărului” din Budapesta: o surpriză care ne-a frământat toată vara. În corespondența mea cu Esca și în discuțiile cu — pe atunci — d-șoarele Goga, cari își petreceau o parte a vacanței la moș Naf-tailă, bunicul lor din Crăciunelul românesc și la băile din Bazna, — între aceste două comune este satul meu de naștere, — nesfârșita temă era: „Luceafărul”. Ne simțiam mai apropiați de revista aceasta din motivul că era scrisă „de-ai noștri”, și aveam nădejdea că vom putea ajunge și noi colaboratorii ei...

Ca președinte apoi al „societății de lectură” din Blaj am făcut tot ce se putea pentru a-i ajuta răspândirea. Cu Esca ne luam la întrecere în scrierea de „poezii”, — ba am pus și rămășag: care dintre noi va izbuti să publice mai întâi în „Luceafărul” ceva? Trimiteam versurile deodată, și eu m'am pomenit trecut la poșta redacției c'o strofă dintr'o „horă”:

*Tropoliși acum vrășmaș
Când vă zic. Așa! —
Feri în lături, om poznaș.
Nu mă 'mpiedica! —.*

și c'un îndemn. Esca: nimic.

Incurajat de acest „succes” am dat înainte, până ce numărul 3 din 1903 al revistei publice *unica* mea' poezie apărută în „Luceafărul”, — cu neînsemnate corecturi. Originalul era acesta:

In biserică

*In strana dreaptă cântă 'n stihuri „Cântați-i, că e bun și mare”...
Diacul veșnica mărire Icoanele de pe părele
A celui ce-a urziț o lume Tresar. Celui din Mira Lichiei
Din golul ce plutea 'n neștire. Și tremură albele plele.*

*Fășii subțiri de fum albastru Incepe din altar preotul:
Incing frumos iconostasul. „Voi, ceice locuiați pământal
In liniștea din sfânta casă Umbrelor morții, voi cântați-i,
Iși tremură diacul glasul Că iată: S'a plinit Cuvântul”.*

*Făciile își joacă para
În prelungiri tremurătoare.
E sfântă ziua cea de astăzi, —
Plecați-vă la închinare.*

NICU

Am câștigat rămășagul. Abia acum a ajuns și Esca la poșta redacției, urmând ca în scurtă vreme să împodobească paginile „Luceafărului” și ale „Sămănătorului” cu duioasele lui poezii adevărate, atât de pe nedrept uitate astăzi, — cu pseudonimul A. Seca.

Inercând, după acest debut care m'a „consacrat”, să scriu în strofe de factură nouă, originală, — strofa cu câte 10—16 versuri și rime izbitoare, — am primit, la poșta redacției, sfatul să nu mă mai trudes cu forme cari pretind cultură și sensibilitate poetică deosebit de bogate, și astfel am trecut la — proză.

După o „glorioasă” ucenicie la „foișoara Telegrafului Român”, unde am luat pseudo-nimul de Ion Paltin și am avut cinstea să fiu remarcat de N. Iorga și d-nii profesori Sextil Pușcariu și I. Lupaș, am pornit seria dărilor de seamă la „Luceafărul”. Îndemnul mi-a venit dela Goga, care mi-a prețuit mult darea de seamă despre primul volum al păr. Ion Agârbiceanu, apoi dela d-l Oct. C. Tăslăuanu, care mi-a arătat o statornică prietenie binevoitoare. În redactarea „Luceafărului” nu m'am amestecat, am trimis totdeauna manuscrisul din orașele unde mă găsim.

Dintre toate articolele mele apărute în splendida revistă, mai mult țin la cel despre „Impresiile” lui Chendi. Cu „neica Ilarie” avusesem o polemică, — urâtă din partea mea, căci îmi fusese inspirată de un mare bărbat al neamului, în trecere prin Sibiu, — pe care Chendi, cu înțelepciunea și experiența de viață ce-o avea, mi-a iertat-o curând și generos, ba mi-a

publicat în „Viața literară și artistică” a sa și o succintă dare de seamă despre „Iliadai” de G. Murnu. Nu mă puteam împăca însă cu faptul că el n’avea niciun cuvânt bun pentru scrisul de atunci al d-lui M. Sadoveanu. Cu recensia mea despre „Impresii” i-am dat prilejul să-și deslege condeiul și să facă unele mărturisiri de o sinceritate care a uimit pe mulți. Numeroși prieteni m’au felicitat, iar Eugen Goga, cel necunoscut, dar greu de talent, striga fericit:

— „Ai fost tare, Ioane. L-ai trântit pe Chendi!”...

După câțiva ani de gazetărie, cu o duzină de pseudonime, la „Lupta” și „Tribuna”, neînțelegerile dintre „tinerii oțeliți” și „bătrânii” dela „Românul” din Arad ne-au imprăștiat care pe unde ne-a dus norocul nostru, iar postul meu de preot în Petroșani m’a scos din vârtejul vieții literare, mi-a tăiat legăturile cu informația deplină asupra curentelor din viața publică românească, pentru câtăva vreme. Am mai redactat două ziare locale, am mai scris, ocazional, la unele publicații, până când dragostea de viața bisericească și iubitoarea înțelepciune părintească a Înalt Preasfințitului Nicolae m’au făcut să rămân mult încercatul protopop al Văii Jiului, între miile de credincioși buni și necăjiți...

Iar omagialul număr de aniversare al noii serii a „Luceafărului” — demn urmaș al celui atât de strălucit — mi-a dat prilejul să trăiesc din nou idei și simțiri din marea cutremurare de suflet a neamului meu din Ardeal, în care raza cea mai puțin luminoasă a fost scrisul meu modest și fără pretenții.

Ilarie Chendi și poezia modernistă

— Câteva precizări pentru d-l E. Lovinescu —

de

Vasile Netea

În sintezele și în memoriile sale asupra literaturii române din primii douăzeci și cinci de ani ai secolului nostru, d-l E. Lovinescu s'a oprit adeseori în fața personalității și activității critice a lui Ilarie Chendi.

Cuvântul hotărîtor despre criticul transilvan l-a rostit însă în volumul al doilea din *Istoria literaturii române contemporane* (Evoluția criticii literare), în care aflăm următoarele: „Prin originea sa ardeleană, semănătorist înainte de apariția *Semănătorului*, rural deci, — originea rurală și cadrele vieții ardelenene au fost punctul de plecare și formula în care s'a dezvoltat personalitatea critică a lui Ilarie Chendi: în chip firesc, el a devenit, deci, placa sensibilă de înregistrare a literaturii rurale dela începutul veacului, care, sub aparența noutății, continua, în realitate, literatura trecutului, tot atât de rurală. Prin ecuație sultească, el a ajuns așa dar criticul lui Șt. O. Iosif..., al lui C. Sandu-Aldea..., criticul *firesc* al Mariei Cunțan și al Mariei Ciobanu-Botîș..., el a fost cu deosebire criticul lui O. Goga... și apoi al părintelui S. Fl. Marian (pag. 23—30).

„Un critic a cărui sensibilitate estetică trecea prin I. Ciocârlan, C. Sandu-Aldea, Maria Cunțan, Maria Cioban, pentru a ajunge ca puncte extreme la Iosif și Goga și, mai ales, un critic înzestrat cu un incontestabil spirit polemic nu putea să nu-și pună ca *țel principal* al activității sale lupta împotriva modernismului” (pag. 33).

În continuare d-l E. Lovinescu vorbește despre „*totala lui lipsă de receptivitate estetică și pentru altă poezie decât cea evoluată din poezia populară*” (pag. 35) — receptivitate „*peste care nu putea trece*” (pag. 40), găsindu-l „*cu desăvârșire inapt pentru a distinge linia unei evoluții literare ce-l depășia cu mult*” (pag. 35).

Ne înscriem cu toată hotărârea împotriva unei astfel de judecăți, profund eronată și cu totul înafara adevărului, d-l E. Lovinescu — în cazul că e de bună credință — dovedindu-se un cunoscător „cu desăvârșire” superficial al activității lui Ilarie Chendi, comițând astfel o gravă nedreptate literară.

Ilarie Chendi nu numai că n'a fost lipsit de receptivitatea estetică de care îl acuză d-l Lovinescu, nu numai că a fost „apt” pentru a distinge evoluția literaturii timpului său, nefiind astfel criticul mărunț și meschin pe care vrea să ni-l înfățișeze d-sa, ci, așa cum vom arăta în cele ce urmează, el s'a dovedit sensibil în fața celei mai moderniste poezii românești, poezie care nu evolua prin nimic din eposul popular, rostind asupra ei aprecieri și profeții pe care viitorul — și însuși d-l E. Lovinescu — le-au confirmat în mod categoric.

E adevărat că Ilarie Chendi — așa după cum foarte just subliniază d-l Lovinescu — a purtat o aprigă campanie împotriva curentului modernist, fiind un entuziast apărător al literaturii inspirate de glia și sufletul neamului, fără totuși ca această atitudine să-l împiedece de a distinge valorile literare ce veniau din alte direcții.

De altfel asupra modernismului ideile lui Ilarie Chendi erau foarte clare și foarte judicioase. „Dacă sub „modern” — scria el — înțelegi importarea unui gen exotic, de o valoare

estetică și etică dubioase; dacă sub scutul modernității forțezi nota pornografică și atingi marginile imbecilității; dacă ideea luminoasă și simțirea caldă o substitui prin nebulozități și forme afectate, — nu ne unim de loc asupra evoluției poeziei noastre. Modernizarea poeziei, sau a literaturii, înseamnă cu totul altceva: ea este evoluția în stil, fineța în limbă, originalitatea și nouitatea în subiecte și un simț mai ales, mai rafinat dacă vrei, pentru armonie și frumos.

„Fiecare generație trebuie să fie modernă în sensul ca să nu se mulțumească a păstra numai ce i-a rămas, ci să creeze mai departe pe temeiul dat, netezind asperitățile, înlocuind greșelile, adăugând la calitățile și lărgirea orizonturilor celor din trecut”.¹⁾

Plecând dela această, concepție, pe care nimeni n’ar putea-o găsi altfel decât sănătoasă și sinceră, Chendi a criticat într’adevăr cu asprime — și uneori absolut inutil — multe din versurile lui Al. Macedonsky, Emil Isac, Al. T. Stamatiad sau N. Davidescu, pentru a nu mai aminti și pe cei sucombați în uitare, el fiind totuși dintre cei dinfăi critici care au vorbit despre apariția fenomenalului Tudor Arghezi — expresia îi aparține — și despre izbitoarea noutate a poeziei lui Ion Minulescu.

Socotind că amândoi acești poeți, de sigur cei mai reprezentativi ai modernismului nostru de până la 1910, au fost mai tineri decât Ilarie Chendi, făcând parte din generația d-lui E. Lovinescu, vom vedea că totuși ei au beneficiat din plin — întocmai ca și Cincinat Pavelescu, M. Codreanu și Gh. Topârceanu — de aprecierile și elogiile criticului fără o anumită „receptivitate estetică”, în timp ce criticul generației lor, căruia de sigur nu i-a lipsit această receptivitate, a venit cu mult în urmă, cu foarte mult chiar, pentru a le recunoaște ceea ce „inaptnu” Chendi a afirmat încă din primul moment al apariției lor pe scena literaturii române.

Să trecem însă la dovezi.

Despre Tudor Arghezi, Ilarie Chendi vorbește întâia oară în anul 1910, în legătură cu apariția revistei *Viața Socială*.²⁾

„Avem înaintea noastră — scrie el vorbind despre *Viața Socială* — cea mai nouă dintre toate revistele. Să ne ierte tânărul confrate dacă, ieșind din obiceiul străvechiu de a saluta pe oricine cu „bine ați venit”, nu avem puțința de a scrie numai cuvinte bune despre partea literară a cuprinsului. Nu credem că de pildă cultura păturei sociale de jos — pentru care apăruse revista — să poată fi bine influențată prin poezii de nebulozitatea și *non-sensul* „Rugei de seară” a fenomenalului T. Arghezi. Vom cita câteva strofe:

<i>Infinit! Infinit!</i>	<i>Simbolic infinit!</i>
<i>Adună-ți bolțile de-odată</i>	<i>Te stinge ’n chip de fulg</i>
<i>În șuer prelungit —</i>	<i>Și ’n mine, lămurit,</i>
<i>Și ’n fruntea mea secată</i>	<i>Te răspândește — să mă smulg.</i>
<i>Și ’n pieptu-mi aiurit</i>	<i>Să cad ca un aerolit,</i>
<i>Te’nfringe drept ca o săgeată</i>	<i>Scăpat, urlând, din circuit...</i>

*Cuvântul meu să ardă,
Gândirea mea s’arunce foc
În sinagoga lor bastardă;
Și ciurma ’n formă de cocardă
Să cadă ’n pieptul lor de soc
Căscat de-apururi spre noroc.*

„În felul acesta cuvintele se invălmășesc înainte, cu o ciudată incoerență, cu afectări de o ridiculă genialitate și jiguitoare a bunului simț. Așa că nu va surprinde pe nimeni dacă ne vedem siliți să luăm apărarea bunului gust față de invazia acestor diletanți.”

Atacul, cu toată severitatea lui, era îndreptat însă mai mult asupra *Vieții Sociale*, al cărei scop de luminare a mulțimilor proletare nu putea fi, de sigur, servit cu poezii situate la un nivel prea înalt.

Nici revista socialistă n’a rămas datoare criticului *Cumpenei*, fiindcă iată ce aflăm — sub semnătura d-lui N. D. Cocea — în *Viața Socială* din 2 Martie 1910:

„... nu pricepem tot atât de ușor felul cum judecă d-sa (Ilarie Chendi) poezia colaboratorului nostru T. Arghezi: *Rugă de seară*. Că poezia lui Arghezi nu i-a plăcut? Nimic mai

¹⁾ *Schițe de critică literară*, pag. 156.

²⁾ Vezi *Cumpăna*, II, Nr. 14, pag. 221.

natural! Toți scriitorii cari au adus o notă nouă, originală, puternică, revoluționară în literatură, au avut marele dar să displacă criticilor de profesie.

„Nu suntem în drept să cerem criticului dela *Cumpăna* să rupă cu această tihnită și dulce tradiție. Suntem însă în drept să-i pretindem, tocmai pentru că scrie la *Cumpăna*, o concepție mai largă și mai înaltă asupra artei. Nu înțelegem să se mai susție astăzi că există un fel de literatură care trebuie ținută departe de privirile poporului. Nu credem că muncitorii — aici d-l Cocea exagera însă... exagerat — sunt un fel de minori intelectuali cari trebuiesc feriți de manifestările superioare ale artei. Și nu ne putem împăca nici cu ideea că se poate face — aici autorul avea dreptate — educația literară a muncitorilor indemnându-i să citească haiduci, romane senzaționale sau copilărească literatură cu tendință.”

Cu toată insuflăta pledoarie a d-lui Cocea, *Ruga de seară* n'a avut totuși un ecou prea strălucit nici chiar în cercurile cele mai avansate din punct de vedere modernist, fiindcă iată ce scrie la 15 Martie 1910 revista *Viața Nouă*, de sub direcția lui O. Densusianu: „In fruntea numărului (al revistei *Viața Socială*) se publică poezia *Rugă de seară* de T. Arghezi — o poezie care nu e banală și arată un temperament ciudat; de ce însă atâta risipă de cuvinte ca *tenebre, circuit, miligram* ș. a.?”

Revista lui Densusianu publica însă chiar în același număr o frumoasă apreciere la adresa poeziei *Leul*, semnată de Iuliu Săvescu, arătând astfel și mai mult rezerva cercului modernist față de *Ruga de seară*.

La 11 Mai 1910, de astădată prin *Tribuna* dela Arad (XIV, 91), Chendi atacă din nou *Viața Socială*, pentru aceleași motive, alegându-și pretextele iarăși din poeziile semnate T. Arghezi: „Cine voește să cunoască — își continuă Chendi cronica despre *Socialistul de paradă* — modul cum se face astăzi în București educația literară a social-democraților, în loc de idealuri sociale, în loc de aspirațiunile lor, va găsi în versurile unui domn Arghezi următoarele aiurări rimate:

Simbolic înfinit!
Te strânge 'n chip de fulg,
Și 'n mine, lămurit
Te răspândește — să mă smulg
Să cad ca un aerolit
Scăpat urtân d' din circuit.
Demonic înfinit!

„Vedeți, vă rog, numai din acest fragment, cât de mult îl doare pe socialistul nostru de paradă de soarta muncitorului din fabrică, și cât de îngrijit este de binele lui!

„Și vedeți pe același poet decadent, care s'a înregimentat la noua propagandă socială din București, cristalizându-și teoriile de înaltă educație a maselor în următoarele „stihuri” (aparținând tot lui Arghezi) din cel din urmă număr al revistei *Viața Socială*:

Priveghie dară visul în noi să-l împătrești
Fă-i început de coardă din fiecare dești,
Fă-i pirostrii ivoriul fierbinte al unui trup,
Cu amintiri de marmori și cu miros de stup

Dă-i lopte de ești mamă, dă-i sânge: curtezană,
Și inima 'n curvie fi-o fă de cosânzeană.

„Frumos! Stăm bine cu propaganda socialistă la noi și cu ajutorul ce i-l dă literatura dela ilustrele reviste sociale! Câtă paradă de cuvinte și mai ales câtă lipsă de conștiință!”

Cu toată asprimea arătată față de aceste versuri argheziene, Chendi se războia în deosebi cu revistele socialiste *Facla* și *Viața Socială*, care luptau pentru „cultivarea masselor”, criticul susținând că „în revistele de propagandă socialistă n'ar avea cuvântul să figureze decât bucăți literare care reprezintă anumite tendințe realiste, numai lucruri utile ideii celei mari”, cu atât mai mult fiindcă „decadența în poezia modernă — și aici Chendi avea perfectă dreptate — înseamnă un principiu cu totul individualist și aristocratic.”

Peste un an însă, timp în care T. Arghezi publicase — tot la *Viața Socială* — poeziile *Tăcere, Tu nu ești frumusețea, Dedicatie, Adolescentă, Trecând pe puntea 'ngustă, Obrajii tăi mi-s dragi, Vine joc de vorbe goale, Am luat ceasul de 'ntâlnire, Litanii, Sfârșitul toamnei* (în

Nr. 9 din Oct. 1910), *Absoluția și Inscripție pe o casă de țară* din ciclul *Agate negre*, în care puterea lirismului se împletea în mod armonios cu frumusețea versului, Ilarie Chendi, fără a menaja nici acum pe colaboratorii celor două reviste socialiste, scrie următoarele — în *Tribuna* Nr. 60 din 15/28 Martie 1911 — despre Tudor Arghezi: „*Imi face însă plăcere să relev pe unul dintr'ânșii, care mi se pare predestinat să se cristalizeze cu încetul și să-și deschidă o cale mai largă spre multime.*”

Numele lui literar este Tudor Arghezi. Deși nu mai e un nume nou în cercurile reprezentanților poeziei moderne dela noi, figura și viața acestui poet nu se simt cunoscute.

Ceea ce știm din auzite și vedem din cele tipărite, se mărginește la câteva informațiuni asupra unui trecut romantic, petrecut în România, ca tânăr monah la o mănăstire și, mai târziu ca student prin țări streine, pe unde, dacă nu ne înșelăm, pribegeste și acum. Întâile sale produse poetice le-a risipit prin revistele de ocazie ale amicului său în credințe estetice și visări tineri, Demetrius.

În „*Linia Dreaptă*“ dela 1904,* unde îl întâlnim format, d-l T. Arghezi ne apare ca un tip original, cu temperament, partizan al concepțiilor îndrăznețe de formă, cunoscător al literaturii subtile și al celei de cabaret dela „*Chat noir*.” El își are teoriile sale despre arta poetică și ne spune, în articole bine gândite, că: „*Poezia și versificația sunt două lucruri independente; poezia există în individ, versul pe hârtie*” — teorie ce sună bizar în aparență, dar de fapt își reclamă dreptul libertății de formă. În o serie de poezii apoi, cărora le zice „*Agate negre*“, își exemplifică aceste credințe. Forma e liberă, concepțiile îndrăznețe, uneori până la bizarerie, (ca de pildă: „*Amintirea e cămilă, brăzdând nisipurile 'n mers*“, sau „*bolnava lună stă culcată peste-un pachet sdrenșos de vată*“), dar melancolia și resemnarea din altele e atrăgătoare:

Ah, cine ar zice că pe-aci
au fost odată flori,
privighetori,
și cărți citite cu ochi mici,
în care latele panglici
întorsu-s-au de-atâtea ori?

Și totuși furăm doi mii ieri,
strânși braț de braț, găngavi
ca doi bolnavi;
și 'n legănarea celor seri,
sub plopii negri și severi,
blânzi și supuși ca niște sclavi.

Să plec! — de-acum sunt străin
pe unde fură tei,
pleșuvi și ei!
Ceva ciudat ca un destin,
mă 'mpinge să mă 'ntârzii prin
căzuta frunză din alei.

Aici unde-a murit trecutul,
mă plimb ca 'ntr'un mormânt,
în care sânt
legat s'ascult cum tace lutul,
pe când în suflet toarce mutul
regret înfășurat în vânt.

Văd acum că d-l Arghezi își reia în „*Viața Socială*“ aceste „*Agate negre*“, în care, cu toate exagerările, ne dă totuși pagini artistice, care ni-l pun printre cei pușini poeți moderni mai serioși, de care dispunem astăzi.

Dacă unele afectări de fraze ne displac hotărît, dacă alte comparații ne par forțate și aici, („*Carnea-ți netezită de buzele dintâi*“, „*Ciuma 'n formă de cocardă*“) suntem în schimb recunoscători d-lui Arghezi pentru alte părți subtile, cu care ne surprinde. Renunțând la violențe, ca „*Durerea dă cu barda 'n mine*“, d-l Arghezi de sigur va fi urmărit mai de aproape de cetitori și de critică, mai cu seamă că nu pătimește de boala generală a tinerilor noștri scriitori de versuri: de banalitate.”

Iată-l deci pe Ilarie Chendi rostind unul din primele verdicte critice asupra poeziei autorului *Cuvintelor potrivite*, — verdict susținut de o severă pătrundere analitică și de o nesfârșită dragoste față de poezie.

O atitudine tot atât de caracteristică pentru spiritul critic și pentru receptivitatea estetică a lui Ilarie Chendi, dovedește „*criticul Mariei Cunțan*“ și în judecata sa asupra poeziei lui Ion Minulescu: „*Veți întâlni* (în romanțele sale) — scria Ilarie Chendi în Nr. 23 al *Țării Noastre* dela Sibiu, 1908 — *obsesiunile forțate, revenirea la aceleași formule și simboluri, căutate și fără înțeles. Veți descoperi vorbăria aceea deșartă cu nume de orașe, de țări, de zeități și de alte drăcii*”

* La *Linia dreaptă* Arghezi publicase poeziile *În depărtarea noastră* fie (Nr. 3), *Oh, cine-ar zice că pe-aci* (Nr. 4) precum și articolul *Vers și poezie*.

cu totul streine sufletului de poet. Dar, pe de altă parte, veți înțelege ușor că poetul în Minulescu există, că în acele pagini de duioșie sumbră este o reală putere de evocare și un rafinat simț pictural. „Romanțele” lui din orice lume ar veni și sub orice influențe ar fi scrise, își au culoarea lor interesantă și aduc o notă nouă în uniformitatea poeziei noastre zilnice. Câteva, ca de pildă „In templul liniștei”, vor satisface chiar și pe cei mai exigenți esteți ai noștri”.

Odată lămurită poziția lui Chendi față de principalii poeți moderniști ai vremii sale — poziție pe care am putea-o sublinia și cu alte câteva zeci de exemple — socotim nimerit a evidenția care a fost atitudinea și când s'a manifestat ea, a d-lui Lovinescu bunăoară, față de poezia lui Tudor Arghezi.

În numeroasele sale cărți de critică d-l Lovinescu vorbește întâia oară despre Tudor Arghezi abia în 1923, când găsim la pag. 75 din *Critice* vol. IX următoarea precizare asupra activității poetice argheziene „pe care — afirmă d-sa — n'am prețuit-o până acum pentru că n'am cunoscut-o și n'am cunoscut-o pentru că a fost copleșită de o activitate publicistică, profund vătămătoare sănătății morale a acestei țări. De îndată ce am cunoscut-o însă, am crezut că e o datorie de probitate intelectuală de a-i da locul cuvenit în acest studiu. Nu dorim decât ca istoria literară de mâine să confirme ceea ce spune critica de azi.”

I-au trebuit așa dar d-lui Lovinescu doisprezece ani pentru a se pronunța asupra unui fenomen literar pe care „inaptul” Chendi, cel care nu putea „distinge linia unei evoluții literare ce-l depășia cu mult”, îl judecase și profețise încă din 1911.

În studiul d-lui Lovinescu despre poezia argheziană apărut în *Istoria lit. rom. contemporane*, vol. III, pag. 326, publicat după tipărirea în volum a *Cuvintelor potrivite*, găsim apoi o observație critică ce, din punct de vedere cronologic și chiar ca motivare estetică, îl face pe d-sa direct tributar lui Ilarie Chendi. Într-adevăr iată ce scrie d-l Lovinescu având în față volumul de poezii al lui Tudor Arghezi: „e totuși regretabil că *Ruga de seară* n'a dispărut din volum, pentru a ne cruța de verbozitatea din:

„Infinit! Infinit!
Adună-ți bolțile, etc.”

Adică tocmai ceea ce scrisese Ilarie Chendi în 1910

De care parte a fost în acest caz receptivitatea estetică?

Și cu toate acestea a dispărut ceva din volum. Cine ar urmări *Ruga de seară* apărută în *Viața Socială*, comparând-o cu cea reprodusă în *Cuvinte potrivite*, ar putea vedea fără multă greutate că din strofa a doua, versul al șaselea, lipsește cuvântul *urlând* ironizat de Chendi în 1910.

Efectele criticii sale s'au dovedit astfel constructive.

Criticii și istoricii noștri literari — și în primul rând însuși d-l Lovinescu — vor trebui deci să-și modifice judecățile rostite asupra lui Ilarie Chendi, restituind acestuia meritata autoritate a unui condei ascuțit, pătrunzător și drept.

Și încă ceva. Nu se poate scrie despre nici unul din scriitorii Transilvaniei fără a cerceta colecțiile publicațiilor transilvane.

D-l Lovinescu a ales altă cale și a greșit.

TEXTE, SCRISORI ȘI AMINTIRI

Din laboratorul literar al lui Octavian Goga

— Cazul poeziei „In tren” —

de

Olimpiu Boitoș

Voind să stabilească o deosebire între întâul și al doilea său volum de versuri, Octavian Goga spune în *Fragmente autobiografice*: „În cursul vremii, am fost răpit de alte preocupări literare și am lărgit noțiunea de sat la noțiunea muncii, scriind *Ne chiamă pământul*”. Într’adevăr, în volumul intitulat simplu *Poezii* Goga nu ne oferă — din punctul de vedere al temelor literare — decât un portret moral al satului, cu figurile lui caracteristice, de intelectuali și țărani, și cu aspectele particulare ale vieții lui, în funcție de anotimpuri și de alternanța ritmică a sărbătorilor cu zilele de lucru. Aspectul social al vieții dela țară, — aspectul vizat prin „noțiunea muncii” din citatul de mai sus — nu apare decât în poezia *Clăcașii* dela sfârșitul volumului acestuia.

Clăcașii este deci un preludiv la volumul al doilea, căci aproape jumătate din poeziile acestui al doilea volum sunt brodate pe motivul de natură socială al țaranului: al țaranului ca muncitor, cu toată problematica legată de această noțiune. E vădit deci că, în felul acesta, hotarul satului, în sens biologic vorbind, nu este depășit, și volumul *Ne chiamă pământul* nu face decât să pună în lumină un alt aspect al aceleiași realități: satul ca depozitar al energiei vitale a neamului românesc.

Dar Goga a încercat să lărgescă și noțiunea muncii, pentru ca să înglobeze într’ansa și pe muncitorul mediului urban. Pe acesta nu-l avea în suflet din copilărie, sau prin moștenire, ca pe țaran, dar l-a cunoscut în timpul studiilor și mai cu seamă în anii de student. Muncitorul mediului urban nu era un element caracteristic al structurii noastre etnice, dar era al civilizației contimporane, iar sensibilitatea lui Goga, orientată în mod firesc și precumpănitor spre mediul rural, nu era închisă față de alte aspecte ale vieții sociale din timpul său. Totuși, din motivele arătate mai sus, această lărgire a noțiunii muncii nu o va face într’o poezie originală, ci într’o traducere. E vorba de poezia *In tren*, tradusă din Gerhart Hauptmann.

Poezia a apărut în *Luceafărul* din 1905 și nu este retipărită în niciunul din volumele lui Goga. Cazul ni se pare semnificativ.

In tren nu este singura traducere a lui Goga. În afară de poemul dramatic al lui Madách *Tragedia omului*, el a tradus și poezii mărunte, cuprinse mai târziu în volume. Cu *In tren* a făcut excepție. Să fie oare tocmai pentru faptul că poezia aceasta este reflexul unor stări sociale cari nu sunt caracteristice pentru poporul românesc din Ardeal, al cărui cântăreț și profet se socotea cu drept cuvânt Goga? Considera el această poezie ca unul din acele „păcate ale tineretelor”, a căror retipărire în timpul vieții sale a interzis-o în mod formal? Sau poezia nu primise încă acea formă definitivă care să-l îndreptățescă pe poet să o publice a doua oară în cuprinsul unui volum?

Un răspuns sigur n'am putea da acestor întrebări, dar un manuscris aflat la tipografia „Dacia Traiană” din Sibiu ne face să credem că ultima ipoteză este mai aproape de adevăr.

Manuscrisul de care vorbim ne arată că Goga a încercat să îndrepte traducerea poeziei lui Gerhart Hauptmann. A făcut acest lucru după publicarea ei în *Luceafărul*, și chiar pe o pagină tipărită a revistei. Există în felul acesta două versiuni ale poeziei *In tren*, după cum reiese din facsimilul alăturat, totuși poetul nu a socotit-o pe nici una dintre ele vrednică de retipărire în volum și rămâne să fie considerate amândouă ca simple încercări. Dar această prezentă a variantei ne permite să pătrundem pe un moment în taina laboratorului literar al lui Octavian Goga și întreprinderea merită să fie făcută.

Poezia lui Gerhart Hauptmann l-a putut ispiti pe poetul român prin însăși tema ei fundamentală, de natură socială. În toată viața sa, dar în tinerețe mai cu seamă, Gerhart Hauptmann a fost foarte receptiv față de problemele sociale ale vremii și ecouri se găsesc în toate genurile îmbrățișate de fecundul său talent, dintre cari cel mai îndelung cultivat este genul dramatic. Ne aflăm în plină perioadă a literaturii naturaliste, în care aceste probleme dețin un rol capital, iar poezia *In tren* este socotită până astăzi ca o piesă caracteristică, de antologie, a acestui curent.*) Într'ansa poetul este solicitat să-și aplece urechea asupra șgomotului din uzină și din mină, să caute să înțeleagă durerile celor ce săvârșesc muncile de acolo și să se facă interpretul lor.

<i>Poete, cântarea de vrei tu să 'nveți,</i>	<i>Și fumu 'n văzduhuri, plutind fără cârmă</i>
<i>Ascultă-l al ocnei sobol,</i>	<i>Și-apleacă-ți urechea cu jale</i>
<i>La gura mașinei cu pași îndrăzneți</i>	<i>La inima celui sărac și supus</i>
<i>Grăbește din crângul domol,</i>	<i>Și toate ce'n tremur plângând el și-a spus,</i>
<i>Privește scânteia din gureșa sărmă</i>	<i>Tu spune-le strunelor tale.</i>

În altă parte poetul dă glas chiar acestor dureri și din cuvintele aspre apare cu putere setea de dreptate — de „răsplată” — a unei categorii oropsite. Totul se sfârșește însă prin iluzia unei împăcări într'o „lume mai bună”, pe care „curata cântare” a unui imn de slavă o preamărește.

Goga a putut fi ispitit însă și de alte elemente din cuprinsul poeziei lui Gerhart Hauptmann. Să privim deci lucrurile mai de aproape.

În prima strofă a poeziei e descrisă „goana sălbatică” a trenului și izolarea poetului în compartimentul cu „vreo șapte” tovarăși de călătorie, cari dorm cu toții. E noapte cu lună și călătorul treaz urmărește prin geam, în „lumina răzleață”, peisajul străbătut.

Deodată, dintr'o stare sufletească nedefinită, o lacrimă îi izvorește din ochi, iar această lacrimă îi deșteaptă un dor, pe care el îl numește „sălbatic” :

E dorul de țara luminii de-afară,
Cuprinsă de sârmele sure
Ce pier într'o clipă, ca iar să-mi răsară
Și farmecul nopții să-mi fure.

Sufletul poetului se simte deci încătușat în acest mijloc modern de comunicație, care-l izolează de peisajul natural preferat, după cum sârmele de telegraf sunt menite să-i răpească tot farmecul nopții. E cu neputință să nu ne aducem aminte cu acest prilej de versurile din *Doina* lui Eminescu :

Și cum vin cu drum de fier,
Toate cântecele pier...

nu pentru a stabili un raport de înrăurire între autorul german și poetul român — deși cele două poeme sunt aproape contemporane — ci pentru a semnală o evidentă analogie de atitudine.

Acțiunea gândului și a imaginației sunt totuși mai puternice și poetul călător reușește să se desprindă din ambianța supărătoare.

<i>Dar ochiul colindă și gândul se zbate,</i>	<i>Jucau lângă iazuri șireaguri de iele,</i>
<i>Vrăjindu-mi icoană din vremuri uitate,</i>	<i>Seninului farmec și patimii grele</i>
<i>Când prinse 'n poleiul de lună</i>	<i>Dând glas din mâiastra lor strună.</i>

*) V. de exemplu opera *Vom Naturalismus zur neuen Volksdichtung*, vol. I, din colecția „Deutsche Literatur in Entwicklungssreihen” (Leipzig 1936, Ph. Reclam jun.).

Urmează apoi o strofă de evocare a naturii, cu toată vraja ei atât de scumpă lui Octavian Goga și tocmai de aceea atât de fericit tălmăcită după poetul german:

*Cântarea măiastră în noapte pătrunde
Și frunzele mute's în cale;
Părul oprindu-și prubele unde
Iși curmă poveștile sale.
De lacrimi strălucе sfoasa cocoare,*

— Pornitu-s'a vântul livezi să 'nhoare,
In crâng cântăreții în straje,
Ascultă și 'nuață cântarea măiastră
Și glasul lor dulce în noaptea albastră
Intrupă a strunelor vraje...

Iată ceea ce de asemenea l-a putut ispiti pe Goga, făcându-l să încerce traducerea poemului lui Gerhart Hauptmann: succesiunea de icoane senine, „sintele icoane” — cum le spune în alt loc — ale vieții dela țară cuprinse în poezia lui Hauptmann, cari, evocate în virtutea aducerii aminte, alternează cu senzațiile directe produse de realitatea imediată, — trenul cu șgometul lui metalic, sinistru, distrugător de idilice iluzii. În felul acesta, sufletul poetului a triumfat pe un moment. El trăiește în tovărășia arborilor și a florilor, alătura de părul care spune povești prin zgomotul undelor sale călătoare, și ascultă cu incântare melodia vântului și a păsărilor din crâng. E mediul în care se simte bine, pe care îl caută cu inchipuirea atunci când împrejurările îl silesc să stea departe de el în realitate.

Contrastul dintre viața în sânul naturii, încărcată cu toate atributele frumoase, și viața uzintina gamă a senzațiilor vizuale și auditive, formează întâia parte a poemei. A doua parte o formează, cum am spus, ecoul din lumea muncitoare a celor ce, prin truda și suferința lor, contribuie la crearea civilizației și a confortului. De astădată nu mai e vorba nici de o „cântare măiastră” și nici de „glas dulce”, ci de „un cântec de milă și ură” care parcă „purcede din haos”. Acest glas e firos și amenințător, el formulează revendicări și pretinde împlinirea lor, dar poetul nu ezită totuși, dintr'o pornire de elan generos, să-l califice și pe el cu epitetul „măreț”, cântarea lui fiind „a veacului nostru cântare”.

Dramatica alternare a două planuri de existență: unul idilic, la sânul naturii, și altul aspru, chinuitor, al vieții industriale, se curmă apoi printr'o nouă iluzie, care-i produsul idealismului poetului. E credința într'o „lume mai bună”, a cărei melodice e în stare să acopere zgomotul chinuit și firos al oțelilor, să impace acest șgomet cu farmecul cerului senin împodobit cu stele.

Această formulă finală de împăcare, cu tot vagul formulării ei, nu era nici ea mai puțin făcută să-i placă poetului român, idealismul fiind implicat în însăși structura lui de „răzvrătit” și de „luptător”.

șgometul lui metalic, sinistru, distrugător de idilice iluzii. În felul acesta, sufletul poetului a triumfat pe un moment. El trăiește în tovărășia arborilor și a florilor, alătura de părul care spune povești prin zgomotul undelor sale călătoare, și ascultă cu incântare melodia vântului și a păsărilor din crâng. E mediul în care se simte bine, pe care îl caută cu inchipuirea atunci când împrejurările îl silesc să stea departe de el în realitate.

Acest imn al naturii, cântat pe

Poezia *In tren*, pe care Goga o publică în „Luceafărul” cu subtitlul „după Gerhart Hauptmann”, sugerând părerea unei anumite libertăți în tălmăcirea originalului, este în realitate o traducere destul de scrupuloasă. Nu numai concepția poeziei și structura ei prozodică sunt respectate, dar chiar și anumite figuri de stil sunt redată, ceea ce dovedește o apreciere din partea poetului român a operei alese și un efort susținut pentru cucerirea valorilor ei estetice pe seama literaturii române.

Hauptmann întrebuințează de câteva ori aliterația ca mijloc de sugestie, pentru potențarea efectului unei descrieri. Procedeu se găsește și în traducere, și anume odată chiar la același vers. Vrând să sugereze șgomotul produs de goana trenului, poetul german spune:

*Es pollert der Zug durch die Mondscheinnacht.
Die Räder dröhnen und rasen.*

În traducerea lui Goga ideea e exprimată prin următoarele versuri:

*In goană sălbatic câmpiei s'așterne
Și tropotă trenul în noapte.*

Același efect îl obține Hauptmann uneori prin repetare, figură care de asemenea se găsește și în traducerea lui Goga.

*Fugarul sălbatic s'avântă 'nainte
Și urlă și geme și tună...*

Aceste două versuri frumoase exprimă același obsedant moment al goanei trenului, într-o formă care este superioară originalului, ca putere de sugestie.

Nu lipsesc însă nici deosebirile față de original.

Însuși titlul poeziei nu este redat exact. În loc să spună „În trenul de noapte”, cum ar fi pretins o traducere fidelă, Goga s'a mulțumit cu un titlu mai scurt - „În tren” - lipsit de oarecare precizie. La fel, când e vorba să caracterizeze noaptea, Hauptmann spune dintr'odată că era o „noapte cu lună” (*Mondscheinnacht*), pe când la poetul român amănuntul se ivește numai mai târziu, atunci când apar efectele de vrajă ale poetului astru.

Mai sunt și alte deosebiri de felul acesta, dar ele nu sunt atât de mari încât să diferențieze cele două texte ca sens, și lucrarea lui Goga tot o traducere rămâne. Totuși deosebiri sunt cât se poate de semnificative pentru stilul celor doi poeți. Preciziunea pe care am constatat-o în cele două cazuri semnalate acum, stăruie la poetul german în fiecare moment. El caută anume trăsăturile caracteristice și nu ezită să le redea chiar și atunci când sunt vulgare, ceea ce Goga evită. Cei „vreo șapte” tovarăși de drum din compartimentul poetului sunt prezentați în poezia lui Hauptmann, printr'o imagine de un puternic efect plastic, ca „șapte nasuri cari sforăie” (*Sieben schnarchenden Wasen*). Avem aici un exemplu tipic de stil naturalist, pe care Goga nu și l-a însușit pentru că naturalismul nu era o formulă potrivită cu structura lui sufletească.

Să cercetăm, în sfârșit, și deosebirile dintre cele două variante ale traducerii lui Goga.

Mărturiile contimporane spun că Goga obișnuia să facă multe corecturi în versurile sale. Procesul de elaborare era lent, căci nu nimerea dintr'odată expresia cea mai potrivită, mai bine zis nu se mulțumea cu expresia venită întâia dată, ci își revizuia adeseori versurile, modificând și îndreptând, până când ajungea la o formă vrednică de lumina tiparului. D-l Oct. C. Tăslăuanu ne informează că acest proces de lentă elaborare și repetată îndreptare a formei se petrecea mai mult în creierul poetului, înainte de a așterne versurile pe hârtie.) Manuscrisul de care vorbim acum e un indiciu că revizuirea continua și după transcrierea poeziilor. Faptul este de altfel cât se poate de firesc, pentru cineva care are un adevărat cult al formei, un simț artistic atât de accentuat, cum e cazul lui Goga.

Suntem înclinați, deci, să presupunem, în lipsa unei dovezi sigure, că într'un moment când pregătea materialul unui volum Goga a constatat că traducerea poeziei *In tren*, așa cum fusese tipărită, nu putea sta alături de celelalte opere ale sale. Și a încercat o revizuire.

Din îndreptările făcute reiese limpede că revizuirea nu a fost determinată atât de o comparație cu originalul, care fusese respectat destul cu prilejul traducerii inițiale, cât mai ales de simțul armoniei și al limbii corecte. Numai simțul armoniei l-a putut determina să înlocuiască versul

*) V. Amintiri dela „Luceafărul” (Tip. „Bucovina” București) pag. 40—41.

cu *Țdrobire-ar a ielelor horă răzleață*
Ar frânge a ielelor horă răzleață

căci în ce privește sensul n'a obținut în felul acesta nicio schimbare. Același pare să fie și cazul întâiului vers al poeziei, care în varianta tipărită are forma

In goană sălbatic câmpiei s'așterne

iar în versiunea a doua

In goană vrăjmașe câmpiei s'așterne

înlocuirea adverbului cu un adjectiv dând frazei o structură mai omogenă, deci mai armonică.

De cele mai multe ori însă căutarea armoniei se face în același timp cu precizarea înțelesului din frază. Și pentru a obține acest spor de precizie a sensului, poetul traducător își permite de astădată mai multă libertate față de original, decât la întâia traducere.

Versul *Departa în noaptea albastră*

cuprinde o inadverență, căci noaptea este și în apropiere, nu numai în depărtare. De aceea, în noua lui formă, versul

Departa în zarea albastră

a câștigat un înțeles mai adecvat, fără să piardă din euritmie sau eufonie.

O precizare a înțelesului a obținut și când a înlocuit versul

cu *Privirea-mi colindă lumina răzleață*
sau versul *Mă fură pe câmpuri lumina răzleață*
cu *Vrăjindu-mi icoană din vremuri uitate*
cu *Desgroapă icoane din vremuri uitate*
sau versul *Tu tremur sălbatic al lumii pripite*
cu *Tu chiot sălbatic al lumii pripite*
sau versurile *La gura mașinei cu pași îndrăzneți*
Grăbește din crângul domol
cu *La gura mașinei cu pași îndrăzneți*
Tu du-te din crângul domol...

și exemplele s'ar putea înmulți.

Adeseori, tot din pronunțatul simț al armoniei, Goga urmărea să evite monotonia repetării. În cazurile acestea înlocuia cuvântul *cântare* cu *doinire* sau cu *horă*; adjectivul *măiastră*, des întrebuințat, îl înlocuia cu o altă vocabulă în versul

Cântarea măiastră în noapte pătrunde

care are în noua versiune forma

Cântarea lor parcă în noapte pătrunde;

același adjectiv îl schimba alteori cu sinonimul *vrăjită* etc. O adevărată prigoană exercita uneori, din pricina aceasta, împotriva unor anumite cuvinte. Adverbul *sălbatic*, semnalat odată, a fost înlocuit și în alte rânduri. Cel mai persecutat cuvânt a fost însă substantivul *tremur*, care din greșală sau din simplă comoditate a fost întrebuințat în întâia versiune cu atât de multe accepțiuni încât pe alocurea poetul ajungea la adevărate nonsensuri. Ca urmare a acestei operațiuni, versul

a fost înlocuit cu versul *Tu tremur sălbatic al lumii pripite*
versul *Tu chiot sălbatic al lumii pripite*
cu *Un tremur din vaierul nostru din suflet*
cu *Un picur din vaierul nostru din suflet*
versul *Și toate ce'n tremur plângând el ți-a spus*
cu *Și câte'n sughituri plângând el ți-a spus*
și versul *Cu tremuru-i dulce vrăjindu-mi o clipă*
cu *Cu glasul ei proaspăt vrăjindu-mi o clipă...*

Mai multă pregnanță câștigă și versul

în noua formă *Noi n'avem bordeie și mâinile noastre*
Noi n'avem bordeie și palmiele noastre.

În cazul acesta traducătorul a încercat la început cuvântul *brațele*, și acesta mai potrivit decât *mânile*, dar în cele din urmă s'a decis pentru *palmele*, fără îndoială mult mai indicat, mai cu seamă că în felul acesta se evita și repetarea cuvântului *brațele*, care mai intervine în aceeași frază.

Iar versurile *Dar azi la vieață, la moarte un drept*
Vor bietele inimi trudite
în nouă formă *Dar azi la vieață, la moarte un drept*
Cer bietele inimi trudite

câștigă un sens mai dinamic și prin aceasta iarăși mai adecvat.

Întâlnim uneori și schimbări elementare, impuse de gramatică. Pentru că, evident, corect este să spui

Ascultă-l pe-al ocnei sobol
nu Ascultă-l al ocnei sobol

cum era în prima versiune, sau *vrăjindu-mi pe-o clipă* în loc de *vrăjindu-mi o clipă* etc.

Modificările operate au atins adeseori perioade mai dezvoltate din cuprinsul poeziei, nu numai versuri singuratice sau scurte propoziții. Nu avem intenția să înșirăm aici toate schimbările făcute de Goga, dar măcar un exemplu de schimbare pe întindere mare credem că e necesar să dăm, pentru că un exemplu de felul acesta ne arată dint'odată toate motivele cari l-au determinat pe poet să întreprindă revizuirea.

Strofa penultimă a poeziei, care anunță împăcarea celor două lumi adverse: a muncitorilor și a burgheziei capitaliste, se încheie în prima versiune astfel:

Opaițu 'n tremur clipește arare
Când roata s'avântă și 'n vaier tresare...
In murmur încet se frământă

Cântare de slavă și 'ntrupă-se 'n pripă
Cu tremuru-i dulce vrăjindu-mi o clipă
O lume mai bună, mai sfântă...

Același pasaj are în noua versiune forma următoare:

Opaițu 'n tremur clipește arare
Când roata s'avântă și 'n vaier tresare...
In murmur încet se frământă

Cântarea cea nouă mă 'nvaăluie 'n pripă
Cu glasul ei proaspăt vrăjindu-mi pe-o clipă
O lume mai bună, mai sfântă...

Înțelesul strofei s'a precizat, ideea finală a poeziei s'a luminat, iar asperitățile de limbă au dispărut.

Acestea sunt în general rezultatele obținute de Goga prin revizuirea traducerii sale. Iar revizuirea ca atare, așa cum ne apare din manuscris, cu întreg procesul lentei sale elaborări, este o dovadă sigură a simțului său estetic, — dacă mai era nevoie de o dovadă în această privință.

Așa fiind, ne întrebăm acum din nou: ce l-a putut determina pe Goga să elimine această poezie dela o retipărire în volum, căci „forma” ei singură, după a noastră părere, nu justifică această severă condamnare. În sprijinul acestei păreri, reproducem aici, paralel cu textul tipărit, întreg textul versiunii a doua a poeziei *In tren*, cu ortografia și punctuația originală.

IN TREN

— DUPĂ GERHART HAUPTMANN —

- In goană sălbatic cimpiei s'așterne
Și tropotă trenul în noapte.
Eu treaz țin priveghiul... Alături pe perne
Dorm somnu 'mpăcării vre-o șapte
- 5 Opaițu'n tremur clipește arare,
Cind roata s'avintă și'n vaier tresare —
Departa în noaptea albastră
Privirea-mi colindă lumina răzleață
Și, ca o nălucă, trudită mea față
- 10 O văd oglindită 'n fereastră
Aleargă fugarul și urlet păgin
Prin codri și plaiuri răzbate,
In urmă-i jilipuri și ziduri rămin
In negura nopții 'mbrăcate.
- 15 Și iată — vederea aș vrea să mă 'nșele —
Un picur răsare-mi din genele grele
Și'n tremur obrazu-mi prelinge,
Și lacrima 'n pieptu-mi un cintec invie
Și inima 'ntreagă i-i cade 'n robie,
- 20 Sălbatic un dor mă 'nceinge...
E dorul de țara luminii de-afară,
Cuprinsă de sirmele sure
Ce pier într'o clipă, ca iar' să-mi răsără
Și farmecul nopții să-mi fure
- 25 Dar ochiul colindă și gândul se zbate,
Vrăjindu-mi icoană din vremuri uitate,
Cind prinse 'n poleiul de lună
Jucău lingă iazuri șireaguri de iele,
Seninului farmec și patimii grele
- 30 Dind glas din măiastra lor strună.
Cântarea măiastră în noapte pătrunde
Și frunzele mute's în cale;
Părăul oprindu-și pribegele unde
Iși curmă poveștile sale.
- 35 De lacrimi străluce sfioasa cicoare,
— Pornitu-s'a vintul livezi să 'nfioare,

IN TREN

— DUPĂ GERHART HAUPTMANN —

- In goană vrăjmașe cimpiei s'așterne
Și tropote trenul în noapte.
Eu treaz țin priveghiul... Alături pe perne
Dorm somnu 'mpăcării vre-o șapte.
- 5 Opaițu'n tremur clipește arare,
Cind roata s'avintă și 'n vaier tresare —
Departa în zarea albastră
Mă fură pe cimpuri lumina răzleață
Și, ca o nălucă, trudită mea față
- 10 O văd oglindită 'n fereastră.
Aleargă fugarul și urlet păgin
Prin codri și plaiuri răzbate,
In urmă-i jilipuri și ziduri rămin
In negura nopții 'mbrăcate.
- 15 Dar iată — vederea aș vrea să mă 'nșele —
Un strop mi se scurge din genele grele —
Alene obrazu-mi prelinge...
Se strecură'n suflet și-acolo-mi invie
Un glas care tainic mă prinde'n robie...
- 20 In inim' un dor mi se 'nceinge...
E dorul de țara luminii de-afară,
Cuprinsă de sirmele sure
Ce pier într'o clipă, ca iar' să-mi răsără
Și farmecul nopții să-mi fure
- 25 Dar ochiul colindă și gândul se zbate,
Desgroapă icoane din vremuri uitate,
Cind prinse'n poleiul de lună
Jucău lingă iazuri șireaguri de iele,
Seninului farmec și patimii grele
- 30 Dind glas din vrăjita lor strună.
Doinirea lor parcă în noapte pătrunde
Și frunzele mute's în cale;
Părăul oprindu-și pribegele unde
Iși curmă poveștile sale.
- 35 De lacrimi străluce sfioasa cicoare,
— Pornitu-s'a vintul livezi să 'nfioare,

40 În crîng cîntăreții țîn straje,
Ascultă și 'nvață cîntarea măiastră
Și glasul lor dulce în noaptea albastră
Intrupă a strunelor vraje...
Tu zbori înainte! — Nu-i farmec de ingeri,
Să 'ncete-alerăgările-ți crunte,
Te-avînți peste ape cu rezezi răsfrîngeri
Pătrunzi în adîncuri de munte,
45 Tu tremur sălbatic al lumii pripite,
Tu demon, ce-mi spulberî atîtea ispite,
Și fugi de-arătările mele,
Aș vrea să văd luna cînd sinu-și desface,
S'ascult în a nopții statornică pace
50 Povestea curatelor stele.

Dar fumul inneacă icoanele sfinte,
Vin neguri în horă ne bună,
Fugarul sălbatic s'aviotă 'nainte
Și urlă și geme și tună
55 Și trupu-i asudă — cu brațe vrăjmașe
Îmi pare că zmeii îl duc pe ogașe
Și altor țărîmuri îl fură
— Și cum țîn priveghiul lipsit de repaos
Aud cum un cîntec purcede din haos
60 Un cîntec de milă și ură.

Al nostru e brațul ce'n nopțile-albastre
Vă poartă zdrobit de povară,
Noi n'avem bordeie și minile noastre
Din aur cetățîi vă durară;
65 Vesminte v'aducem și noi vă dăm pine,
Voi rinjetul groaznic al morții păgîne,
Dar vrem azi robia sfărmată.
Vă cerem azi țarina noastră 'napoi
Și singele negru vi-l cerem azi noi,
70 Scăpare vrem azi și răsplată.

Ni-e neamul sălbatic, cu patimă 'n piept
Cu suflet și brațe 'năsprite,
Dar azi la viață, la moarte un drept,
Vor bietele inimi trudite.
75 Din preajma obezii de-ar prinde răsuflet
Un tremur din vaielul nostru din suflet
Cu vîiet năpraznic de mare
Zdrobire-ar a ieilor horă răzleață,
Cîntarea păgînă și-atît de măreață,
80 A veacului nostru cîntare.

Poete, cîntarea de vrei tu să 'nveți,
Ascultă-l al ocnei sobol,
La gura mașinei cu pași îndrăzneți
Grăbește din crîngul domol,
85 Privește scînteia din gureșă sîrmă
Și fumu 'n văzduhuri, plutind fără cîrmă
Și-aplecă-ți urechea cu jale
La inima celui sărac și supus
Și toate ce'n tremur pîlîgînd, el țî-a spus,
90 Tu spune-le strunelor tale.

În goană ne bună cîmpioi s'așterne
Și tropotă trenul în noapte,
Eu treaz țîn priveghiul... Alături pe perne
Dorm somnu 'mpăcării vre-o șapte.
95 Opațu 'n tremur clipește arare
Cînd roata s'aviotă și 'n vaiet tresare...
În murmur încet se frămîntă
Cîntare de slavă și 'ntrupă-se 'n pripă
Cu tremuru-i dulce vrăjindu-mi o clipă
100 O lume mai bună, mai sfîntă...

Încet se înalță, sfioasă tresare
Din vîietul greu de oțele,
Și iar se 'nfrîpă curata cîntare
Supt ceriul seninelor stele;
105 Domol se intrupă și iarăș se frînge,
Șielnic cu 'ncetul în murmur se stînge,
Cînd patima inimii frînte
Plăpîndul ei farmec ar vrea să-l coboare
Din ceriul cu stele, prin vinăta zare
110 Să-mi cînte și iarăș să-mi cînte...

În crîng cîntăreții țîn straje,
Ascultă și 'nvață doinirea măiastră
Și glasul lor dulce în noaptea albastră
Intrupă a strunelor vraje...

Tu zbori înainte! — Nu-i farmec de ingeri,
Să 'ncete-alerăgările-ți crunte,
Te-asvirli peste ape cu rezezi răsfrîngeri
Pătrunzi în adîncuri de munte,
Tu chiot sălbatic al lumii pripite,
Tu demon, ce-mi spulberî atîtea ispite,
Și fugi de-arătările mele,
Aș vrea să văd luna cînd sinu-și desface,
S'ascult în a nopții statornică pace
Povestea curatelor stele.

Dar fumul inneacă icoanele sfinte,
Vin neguri în horă ne bună,
Fugaru 'ndărătnic gonește 'nainte
El urlă și geme și tună
Și trupu-i asudă — cu miini uriașe
Se pare că zmeii îl duc pe ogașe
Și altor țărîmuri îl fură...
— Așa stînd de veghe lipsit de repaos
Deodată alt cîntec purcede din haos,
Un cîntec de milă și ură:

— Al nostru e brațul ce 'n nopțile-albastre
Vă poartă zdrobit de povară,
Noi n'avem bordeie și palmele noastre
Din aur cetățîi vă durară;
Vesminte v'aducem și noi vă dăm pine,
Voi rinjetul groaznic al morții păgîne,
Dar vrem azi robia sfărmată.
Vă cerem azi țarina noastră 'napoi
Și singele negru vi-l cerem azi noi,
Scăpare vrem azi și răsplată.

Ni-e neamul sălbatic, cu patimă 'n piept,
Cu suflet și brațe 'năsprite,
Dar azi la viață, la moarte un drept
Cer bietele inimi trudite
Din preajma obezii de-ar prinde răsuflet
Un picur din vaielul nostru din suflet
Cu vîiet năpraznic de mare
Ar frînge a ieilor horă răzleață,
Cîntarea păgînă și-atît de măreață,
A veacului nostru cîntare.

Poete, tu horă de vrei să ne-o 'nveți
Ascultă-l pe-al ocnei sobol,
La gura mașinei cu pași îndrăzneți
Tu du-te din crîngul domol,
85 Privește scînteia din gureșă sîrmă
Și fumu 'n văzduhuri, plutind fără cîrmă,
Aplecă-ți urechea cu jale
La inima celui sărac și supus
Și cite 'n sughițuri pîlîgînd, el țî-a spus,
Tu spune-le strunelor tale.

În goană ne bună cîmpioi s'așterne
Și tropotă trenul în noapte,
Eu treaz țîn priveghiul... Alături pe perne
Dorm somnu 'mpăcării vre-o șapte.
95 Opațu 'n tremur clipește arare
Cînd roata s'aviotă și 'n vaiet tresare...
În murmur încet se frămîntă
Cîntarea cea nouă mă 'nvalie 'n pripă
Cu glasul ei proaspăt vrăjindu-mi pe-o clipă
100 O lume mai bună, mai sfîntă...

Încet se înalță, sfioasă tresare
Din vîietul greu de oțele,
Și iar se 'nfrîpă curata cîntare
Supt ceriul seninelor stele;
105 Domol se intrupă și iarăș se frînge,
Șielnic cu 'ncetul în murmur se stînge,
Cînd patima inimii frînte
Plăpîndul ei farmec ar vrea să-l coboare
Din ceriul cu stele, prin vinăta zare
110 Să-mi cînte și iarăș să-mi cînte...

GÂND ȘI FAPTĂ

Sensul politic al „Luceafărului”

de

Victor Papilian

„Luceafărul” a apărut ca un dar al lui Dumnezeu, la un timp când se putea vorbi de falimentul ideii naționaliste române. Generația noastră din vechea țară a trăit timpul acela de larg cosmopolitism și internaționalism, de fapt un mare snobism colectiv, care traducea timiditatea unei clase conducătoare, incurcate la fiecare pas de prestigiul cultural al popoarelor mai înaintate, cât și dezorientarea diferitelor clase burgheze în dibuirea unor formule de viață nouă, și care amenința să sufocă avântul naționalist generos pornit din seminările Universității bucu-reștene, ori manifestat sporadic de câțiva profesori de liceu entuziaști, sau chiar de învățători cu bun simț nativ.

Azi, două doamne care ar vorbi franțuzește în tramvai, ar cădea imediat în batjocura unanimă a călătorilor. Pe vremuri, era însă un fapt firesc. Oamenii serioși și importanți n'aveau alt semn de diferențiere decât de a gândi și a vorbi în limba la modă. Se vorbea franțuzește, fără sentimentul ridicolului, în încăperile celor mai de seamă instituțiuni, pe sălile camerei deputaților, în cabinetele ministerelor, în birourile administrative, ca să nu mai vorbim de saloane...

Vechea timiditate culturală a conducătorilor, care a făcut act de supușenie, mai întâi slavonei, apoi limbii grecești, își modificase, potrivit in-

fluenței timpului, doar decorația. Limba franceză era la modă.

Dar același fenomen se petrecea și în Ardeal, ca să nu vorbim de Basarabia și Bucovina. Iată ce scrie domnul Octavian Tăslăuanu, vrednicul cronicar al vechiului „Luceafăr”: „Tinerii din jurul „Luceafărului” aveau toți sentimente românești, sădite adânc în sufletele lor de tradiția milenară a satelor noastre, dar cei mai mulți erau robiți de cultura străină străbătută de curentel cosmopolite ale vremii”. (*Amintiri dela „Luceafărul”*, pag. 10).

De asemenea și domnul I. Lupaș:

„In școlile din Blaj se învăța deja prin secolul al XVIII-lea puțin ungurește. Pe vremea episcopului Lemenyi, care era imbibat însuși de cultura maghiară, direcția aceasta se întări tot mai mult; ea deveni de-a-dreptul amenințătoare, fiind propagată cu un hiperzel primejdios de chiar episcopul care ținu, la moartea

lui Bob (1830), predică ungurească la mitropolia din Blaj - cea dintâi predică ungurească în acea biserică! exclamă Alexandru Papiu Ilarian - iar la 1841 ceru voie dela primatele catolic din Strigoniu să poată tipări cărți de slujbă bisericicească în traducere maghiară”. („Luceafărul”, 1907).

Iată și un pasagiu despre znobii din Capitala Ungariei:

ALEXANDRU CIURA
Întâiul redactor al „Luceafărului”

„Și sunt fericiți acești Români. În vârtejul caleidoscopic al unui oraș mondial, necunoscând indemnurile ingrate ale muncii plebeie, ei savurează până în fund cupa amietoare a plăcerilor... Ei sunt ridicați peste judecata comună a maselor, au dureri și bucurii care-i deosebesc de mulțime. Plânsul muritorilor de rând stârnește doar o compătimire ironică pe distinsa lor buză de rasă, iar râsul celor mulți e strivit de disprețul lor. Da, dâștii sunt bine crescuți, sunt gentilemeni perfecți, știu declara amor pe englezește, cunosc genealogia amănunțită a favoriților pentru derby, posed indispensabilele nuanțe nazale în poticirile lor de românește și au un gust de grandețe spaniolă când aruncă un bilet de bancă, pentru a-și exercita filantropia”. („Luceafărul”, 1907).

Dar să fim drepti. Azi e ușor de a fi naționalist. Azi e lesne să arunci cu pietre în renegați. Dar să ne gândim la modestul Basarabean, care la primele clipiri ale deșeptării sale intelectuale dădea de prestigioasa cultură rusă, cu obârșia în mesianismul literaturii lui Dostoievski și punctul terminal în strălucirea curții imperiale din Petersburg. Sau la Ardeleanul desconsiderat, tratat ca o făptură inferioară în dominație, fără nicio perspectivă de înălțare, când conștiința proprie îi dovedea însușiri cu totul lipsă la cei dominanți.

De fapt cei mai mulți renegați au fost în felul lor niște progresiști, conștienți de puterea lor de diferențiere. Ei au început prin a admira, și au sfârșit prin a iubi cultura străină. Au fost niște progresiști, lipsiți însă de scrupulul *cului personal*, cât și de scrupulul metafizic al colectivității de obârșie. La ei, oportunitatea clipei a predominat asupra temeiului de durată.

Semnificația politică a „Luceafărului” se dovedește prin faptul că a opus culturii de împrumut - întemeiată pe oportunitatea clipei - cultura autohtonă, întemeiată pe durată. „Luceafărul” a fost creator de valori spirituale, morale și estetice românești. Politica „Luceafărului”, fără să nesocotească valoarea intereselor economice, a proclamat superioritatea manifestărilor de cultură. În scara valorilor de afirmare a unui popor, frumosul, demnitatea și moralul trebuie să depășească interesul și utilitatea imediată. Fără îndoială că Octavian Goga ar fi putut ajunge un mare poet măghiar, iar Octavian Tăslăuanu profesor universitar în vechea țară, dar au preferat să strângă rândurile scriitorilor români din Ardeal, ca să ridice „un steag de luptă națională” în „cetatea unguerească de pe malurile Dunării”.

Pe vremuri, aspectul politic al „Luceafărului” se putea numai dibui, întrezări și mai ales se putea intui. Azi însă, îl deslușim cu precizie. Este incontestabil că în micile cronici și în anumite dări de seamă revista discuta toate problemele la ordinea zilei. Foarte corectă în ținuta ei, linia de conduită era mai cu seamă literară.

Revista „Luceafărul” a secundat lupta partidului național; revista „Luceafărul” a luptat împotriva blestematei legi a lui Apponyi; revista

„Luceafărul” a avut de lucru și cu procurorii regimului de atunci, pentru activitate nepermisă.

Dar sensul politic al „Luceafărului” noi îl vedem mai puțin în articolele polemice, în critice sau în acele sentimente de justiție imanentă privitoare la nedreptățile clipei de față, cât mai ales în acea educație sufletească menită să afirme demnitatea limbii române și să ne asigure, prin persuasiune, atât pe noi cât și pe ceilalți, de conflictul dintre veșnicia spiritualității române și vremelnicia istorică. Este în această strădanie un fenomen politic de cea mai mare însemnătate, căci politica adevărată nu privește numai conducerea statului prin dregătorii, cât și conducerea colectivă întru căștigarea drepturilor firești în vederea unui ideal. Naționalismul român nu e produsul revoluției franceze, nici al reformei lui Luther, el are o vechime de aproape două mii de ani. A trăit anonim ca gând, manifestat prin ceea ce un popor are la îndemână ca unelte de manifestare, prin limbă. Acest gând trebuie să triumfe, fiindcă altcum poporul român n'are sens să existe. Cogito, ergo sum. „Luceafărul” a crezut că neamul românesc are ceva de spus, nu numai sieși dar și altora.

Pentru triumful cauzei românești este lipsă de o unitate, dar în special de o unitate interioară, de ordin sufletesc. Șubrezenia monarhiei, întemeiată în existența ei pe o unitate pur exterioară, era un exemplu viu. Această unitate, impusă de limbă, obiceiuri, credințe și mai ales de aspirațiuni, trebuie să fie simțită de fiecare ins, din toate colțurile locuite de Români. N'a fost revistă care să cerceteze și să intereseze pe toți Românii, de orișunde ar fi fost, ca „Luceafărul”. Cu generația sa din vechea țară, „Luceafărul” a avut cea mai strânsă legătură. Pentru timpurile ce se pregăteau, „Luceafărul”, prin rostul lui Octavian Goga, a avut o prevestire profetică:

„Noi, Românii acestui pământ, ne dăm seama că nimc nu ne poate fi atât de primejdios ca o letargie pregătită și susținută meșteșugit, cu aparența legalității, de dușmanii noștri. Decât o somnolență, care e preludiul morții, mai bine o moarte cu care se răscumpără viața din viitor.

Noului an decl - care ne bate la poartă - nu-l putem cere o mai mare binefacere decât fierberea aceasta. Nu-l cerem pacea moleșitoare a trecutului apropiat, ci mișcarea plină de pasiuni și avânt. Acest viitor e purificator și fructifică credința noastră. În suflet ni se abate câte un indemn al vremilor legendare și parcă ne simțim mai apropiați de umbrele mari de demult. Simțim cum se desfac din nou razele unui ideal, cum se lămurește o țință în conștiințele desmorțite. Simțim cu toții că se apropie zile când viața noastră câștigă un înțeles, o rațiune de a fi.

De aceea, an nou, an nou, adu-ne ce vrei, numai darul obișnuit al trecutului tău înfuneacă nu ni-l mai aduce, nu ne mai aduce pace...” („Luceafărul”, 1913).

Timpul de față, pentru noi, se caracterizează din nou printr'o depășire a spiritualității românești de vremelnicia istorică și printr'o vătămare a unității noastre. A unității noastre exterioare bineînțeles. Rămâne însă unitatea interioară a sufletului românesc de pretutindeni. Pentru garantarea ei, noi cei de față am scos din altarul trecutului potirul scump al tradiției vechiului „Luceafăr”.

CRONICI

Oct. C. Tăslăuanu: Informații literare și culturale 1903—1910¹⁾

— Note marginale —

Revista *Lucefărul* a fost întemeiată de un grup de studenți idealiști la Budapesta, în anul 1902. O. C. Tăslăuanu era pe-atunci secretarul consulatului român din capitala Ungariei. Alăturându-se grupării studențești în 1903, el ajunge redactorul principal și administratorul revistei. Hărniciei și priceperii sale se datorește atât organizarea acesteia, cât și biruirea multiplelor dificultăți materiale sau provenind din adversități de ordin național, pe care a știut să le înconjoare cu deosebitul său tact. Rămâne la conducerea revistei până la suspendarea ei, în 1914.

De obicei, în perspectiva anilor trecuți, *Lucefărul* a fost înglobat de istoricii literari într-o bună măsură mișcării semănătoriste, accentuându-se doar diferențial nota naționalistă mai pronunțată, mai specifică suferințelor ardelenesti. Pe de altă parte *semănătorismul* și *poporanismul* au fost mai bine adâncite în studii și monografii critice, până când mișcarea literară corespunzătoare dela „*Lucefărul*” își așteaptă încă cercetătorii. Ei vor trebui să se ocupe în loc de frunte cu activitatea lui O. C. Tăslăuanu.

Într-adevăr atât prin pregătirea sa intelectuală — terminase, după absolvirea *liceului din Blaj, Facultatea de litere din București* — prin gustul literar singur și în același timp nu lipsit de subtilitate, cât și prin talentul său literar, O. C. Tăslăuanu a fost cel mai indicat din generația dela „*Lucefărul*” de-a orienta ideologia revistei și de-a informa publicul la nivelul preocupărilor de-atunci.

În volumul, de care ne ocupăm, sunt adunate cea mai mare parte din cronicile și recenzile semnate de el în coloanele revistei. Recitindu-le ne vom opri asupra câtorva aspecte, care ne ajută să reconstruim parțial climatul cultural și literar al vremii. Lectura ne va indica și unele laturi ale talentului de critic literar al secretarului de redacție. Răsfoind paginile cărții la oricare dintre subdiviziunile ei: *Figuri literare și culturale, Artă, Chestiuni culturale, Din literatura și cultura străină, Dări de seamă*, vom putea spicui observații agere, probleme bine prinse, conturări de portrete sau expuneri literare interesante și utile.

În primul rând unei reviste a tineretului intelectual transilvănean, care a fost „*Lucefărul*”, i se pune problema

armonizării literaturii și curentelor din vechiul regat² cu cele transilvănene. Împrejurările nefavorabile dela noi, care vărsau plumb peste aripile prea îndrăznețe, ca și dezvoltarea unilaterală, mai mult în sens istorico-filologic și didactic, a literaturii de pe urma școlii latiniste, erau cele două obstacole care se opuneau pe de o parte unei răsfrângerii literare fără cenzură a idealului național panromănesc, pe de altă parte însușirii curentelor literare apusene prea evolute (simbolismul, naturalismul etc.), așa cum se încetățenise în literatura României libere. În asemenea împrejurări terenul de întâlnire cel mai potrivit era *poporanismul*: literatura și viața țărănilor, atât pentru nota sa colectivă-națională cât și pentru posibilitățile estetice ale publicului cetitor dar și ale scriitorilor din Ardeal. Dacă *semănătorismul* nu a fost în multe privințe decât o emanație întârziată a unui romantism de factură în ultima analiză tot franceză, pornind oarecum de sus, dela pătura intelectuală, dintr-o suprasaturație c-o cultură nu îndeajuns de asimilată, deci o *întoarcere* spre polul fertil al țării, „*Lucefărul*” a *răsărit* organic din însăși viața țărănimii ardeleni, scriitorii dela revistă descinzând direct din țărănimie, ale cărei aspirații și viață reală au încercat să le exprime.

Faptul că mulți prozatori dela *Semănătorul* etalau o manieră *naturalistă*, artificială, zugrăvind cu predilecție latura tristă, mizeriile și murdăriile mediului rustic, confirmă, din punct de vedere psihologic, teza susținută prin *jocul de contraste* care nu este decât una dintre fațetele proteice ale romantismului (v. pentru atitudinea desaprobată a lui O. C. Tăslăuanu față de naturalism, recenzia despre Al. Cazaban).

Adevărat, multă vreme, până pe la 1860—70 școala Istinistă a zădărnicit aici evoluția firească, cum notează cu multă justețe autorul: „Lipsa continuității între literatura populară și literatura noastră cultă a fost determinată deci de evoluția noastră culturală și socială. Cultura artificială a școlii latiniste ne-a despărțit de popor, iar această diferențiere, prin influența puternică a educației străine de mai târziu ne-a frământat într-o pătură socială, care sufletește a început să se depărteze de pătura din care a ieșit. Această diferențiere se manifestă și în literatură destul de

¹⁾ Sibiu. Editura și tiparul lui W. Krafft. 1910.

pronunțat". (v. articolul despre Victor Vlad Delamarina). Procesul acesta cultural avea în consecință un substrat social; el marca în vechiul regat o regenerare, într-o căutătură, a boierimii și poate și a burgheziei cu elemente rustice, iar în Ardeal desvălea procesul lent al ascensiunii țărănești într-un mediu orășenesc de altfel nu numai străin, dar și ostil oricărei evoluții în acest sens. De unde s'ar explica nu numai nota mai sinceră și mai spontană a scrisorilor dela „Lucefărul”, dar și dinamismul, caracterul luptător al poeziei — ne gândim în deosebi la poezia lui O. Goga — și mai ales *realismul epic* din proza timpului. De aceea de către redactorul „Lucefărului” găsește prilej în cronicile sale, el se pronunță pentru maniera realistă și arată puțină înțelegere pentru romantism. Poporanismul pentru el nu este numai o desfătare estetică, o improspătare de motive din literatura populară, ci mai ales zugrăvirea *realistă* a vieții țăranilor — în opoziție evidentă cu *idila* semănătoristă — și o apropiere cât mai mare între arta cultă și cea a poporului. Astfel în legătură cu pictura lui N. Grigorescu el reliefează această notă: „Opera întreagă a mestrului e o istorie pitorească în colorii a țăranilor din România în a doua jumătate a secolului trecut. Ei au fost eternizați de unul dintre cei mai mari artiști ai noștri, așa după cum i-a văzut, înțeles și iubit sufletul lui de poet”. La fel, scriind despre „La șezătoare”, piesa muzicală a lui Dr. Tib. Brediceanu — reprezentată la Sibiu în 1908 — are următoarele reflexii interesante: „Apropierea dintre arta populară și arta cultă e condiționată și de apropierea păturilor sociale cari alcătuiesc neamul nostru. Incheierea socială și incheierea artistică se influențează reciproc. Artă e chemată chiar, prin natura ei, să fie unul dintre factorii cei mai puternici pentru creșterea unei solidarități naționale și sociale”. Și într-alt loc: „Atunci când operele de artă, create de individualități puternice, vor fi tot atâtea sinteze ale artei naționale și, prin urmare, tot atâtea expresii conștiente ale genului popular, ele se vor adresa întregului neam, vor fi tezaure obștești și vor avea cea mai binefăcătoare înrăurire asupra nivelării sociale”.

Ceea ce caracterizează mai favorabil scrisul lui O. C. Tăslăuanu și pune în lumina cuvenită rolul său de îndrumător literar, este justa măsură cu care judeca atât manifestațiile culturale, cât și personalitățile timpului. Astfel biografia interesantă a reginei Carmen Sylva, cu care se deschide volumul, este un omagiu al fraților robiți pentru regina sufletului lor. În schimb mândria de transilvănean străbate în portretele lui I. Bianu și Titu Maiorescu, făuritori ai culturii naționale de origine transilvăneană. Scriind despre *Un învâfător al neamului: Titu Maiorescu* și reproducând constatările amare ale acestuia: „Singura clasă reală la noi este țăranul român și realitatea lui este suferința, sub care suspină de fantasmagoriile claselor superioare. Căci din sudoarea lui zilnică se scot mijloacele materiale pentru susținerea edificii fictive, ce-l numim cultură română...” nu uită să adauge: — Aceste *adevăruri*, oricât de dureroase ar fi ele, și astăzi sunt de cea mai mare actualitate. În ele vorbește sufletul țăranesc al strămoșilor d-lui Maiorescu, cari și astăzi gem sub „realitatea suferinții” și cari și astăzi susțin din sudoarea feții lor „edificiiu fictiv al culturii române”. — Mândria aceasta nu-l împiedecă la răndu-i să supună unui aspru rechizitoriu *problemele* „Asociației”, când înfăptuirile se reduceau la procese-verbale, anuere și planuri, sau să critice cu duh diletantismul teatrului românesc din Ardeal.

Ca formație intelectuală Oct. Tăslăuanu era aproape pe aceeași linie cu gruparea poporanistă dela „Vieța românească”. Programul acestei reviste îl și reproduce în întregime în polemică sa cu D. Zamfirescu, luându-l ca bază în replicile spirituale pe care le adresează ultimului: „D-l Zamfirescu vorbește de stările sociale și economice din România și vrea să afle *mirajul* lor în creațiunile artistice ale scriitorilor ardeleni. D-sa nu înțelege că operele literare ale scriitorilor dela noi nu pot fi decât expresia sufletului țăranesc sau a unei mici burghezii, apropiate de popor”. (*Un galimatias academic*, 1909).

Iată care ni se par trăsăturile de unire între ideologia dela „Lucefărul” și „Vieța românească”: 1. *O interpretare materialistă a fenomenelor literare*. În legătură cu înfricarea unei poezii dialectale în Bănat: „Singur Bănațul are un dialect mai bogat în particularități. Tot el e una dintre cele mai avute provincii românești. Și bunăstarea unui popor explică, în parte, și bogăția lui artistică. Arta fiind o necesitate a vieții își caută deosebite forme de intrupare și întoideana perfecțiunea și bogăția acestor forme e în strânsă legătură cu condițiile materiale de existență” (v. *Victor Vlad Delamarina*, 1908). 2. *Tendenționismul în artă*. În recenzia despre I. Al. Brătescu-Voinești găsim următorul final semnificativ: „Îndreptarea scriitorilor tineri spre frumusețile vieții dela țară, unde e ascunsă puterea care poate hrăni un *ideal*: regenerarea neamului prin introducerea elementului țăranesc în drepturile lui firești, se justifică parcă prin novelele d-lui Brătescu, cari ne prezintă în colorii negre vieța nouă dela orașe”. În altă recenzie despre „Din valurile vieții (1909)” și „Spiru Călin (1908)” de I. Slavici, cu mult tact și delicatete, din care transpiră un regret sincer, *criticul* nu ezită a înșușa diminuarea artistică a prozei bătrânului scriitor prin *tendenționismul moralizator exagerat*, ceea ce este indirect și o dovadă pentru *supleșa ideologică*: „Acest determinism pare a se resimiți în ultimele creațiuni ale scriitorului nostru atât de apreciat: *tendința* subiectelor începe să fie *atostăpânitoare*”. 3. *În stârșit interesul neprecupețit pentru clasa țăranescă*.

Atât în prezentarea scriitorilor străini, la modă pe atunci: Tolstoi, Carducci, Björnson etc., cât și 'n recenzii despre cărțile românești ale timpului acesta trei caractere predomină ideologic, iar ca o derivație antiteticească a lor: *repulsia pentru artificial*, pentru *fantazia goală de sens*, pentru un *fals aristocratism* și pentru *cabotinaj*. Ironia, sobrietatea, bunul simț și, mai ales, calitatea principală: *rezerva*, acel „nil admirari” al lui Horațiu, dau savoare originală cronicelor.

Semănătorul la București, *Vieța românească* la Iași și *Lucefărul* la Sibiu au fost revistele cele mai reprezentative ale vremii. Fiecare și-a avut destinul ei. *Semănătorul* a fost mai ales sufletul înflăcărat de apostol al lui N. Iorga; *Vieța românească* a adus ideologia poporanistă prin scrisul doctrinar al lui C. Stere și prin directivele literare ale lui G. Ibrăileanu; iar *Lucefărul* ne-a dat pe Oct. Goga și pe prietenul ponderat al acestuia, pe O. C. Tăslăuanu.

Din pleiada de scriitori grupați la aceste reviste unii au fost uitați cu desăvârșire, alții s'au menținut la un nivel egal, numai puțini au devenit mărimi literare de primul rang. Menirea revistelor s'a înfăptuit mai ales pe alt plan. Ele au răscolit adânc opinia publică și au pregătit-o sufletește pentru marile prefaceri naționale și sociale din 1916.

P. DRĂGHICI

Octavian Goga veghează

Timpul trece mult mai repede decât am vrea noi, decât îl simțim noi. Ca un talaz călător, de apă, el ne acoperă, ne depășește, cuprinde tot și inecă fără milă li rezistă, uneori, stâncile amintirii. Și-i rezistă numele rare ale celor ce au purtat, din leagăn, ca dar al ursitoarelor, luceferi pe umeri. Acești aleși ai destinului stau în vreme ca niște munți cu creste luminate. Ei rămân colonne în istoria neamurilor, după ce în viață se observă că făceau oficiu de stele polare.

Se întâmplă chiar un lucru ciudat. Oamenii mari, reprezentativi — nu ai unui moment, ci ai unei epoci, sau ai unui popor întreg — geniile, nu cresc până la adevărata lor valoare, în ochii semenilor, cât sunt în viață, ci numai după moarte. După ce au dispărut trupește dintre noi, încep să trăiască mai viu și mai intens. Ei ne conduc din moarte fără piedicile întâlnite în viață. Iar noi îi ascultăm cu sfințenia cu care n'am putut să le sorbim cuvântul profetic pe când erau între noi...

Cine poate crede că Octavian Goga a murit? Cine poate crede că peste mormântul său și-au scuturat atâtea zile colbul, că au înflorit de atâtea ori ghiociei? Fiindcă prezența lui o simțim ca pe o flăcără; chipul lui, glasul lui, slova lui — plutesc peste neam și peste țară ca un stăruitor îndemn și ca o permanentă mustrare.

Nu s'a gândit de sigur niciodată profetul vișoros dela Râșinari să-și organizeze viața, luându-și ca motto cuvântul lui Carlyle: „Poetul care n'ar putea decât să stea pe scaun și să scrie strofe, nu va face niciodată măcar o strofă de mare valoare...” Dar aceasta a fost, parcă, întreaga lui doctrină culturală; arta nu se realizează în laborator, ci în bătaia vânturilor vieții, iar artistul nu trebuie să trăiască în turn de fildeș, ci în mijlocul durerilor colectivității de destin.

Tot ce Octavian Goga a făcut în viață, poartă amprenta convingerilor lui artistice. A dus în politică și în ziaristică esența tare a poeziei mustind din pământul românesc, tâlăzuind cu răurile insumate, ca sângele în vine.

Naționalismul a fost la el o febră mistuitoare. Ideea națională creștea venind din străbuni. N'a înțeles și n'a avut niciodată în inimă și în față decât o țară și un popor. Întregi, fără interese fragmentare.

În primăvara anului 1941 a reapărut revista *Lucefărul*. Cu simțea nevoia ei, căci avea aceleași rosturi de împlinit ca și aceea care văzuse lumina tiparului întâia oară, cam cu 40 de ani în urmă, în subsolurile unei clădiri din Budapesta.

În umbra cetate cezaro-crăiască se strânseseră într'un mănunchiu 2—300 de tineri români, care plecaseră din satele Transilvaniei în căutare de învățătură înaltă. Se pregăteau să fie îndrumătorii neamului lor oropsit de o mie de ani, tot mai crezând în steaua lui izbăvitoare. Școlile stăpânirii vremelnice încercau să le robească sufletul, măsluind adevărul și falsificând istoria. Dar istoria nu se învăța din cărți, ci se trăia. Era de ajuns, cum spunea Goga, să urce creasta Carpaților ca să-și dea seama că dincoace și dincolo de ei este un singur neam, cu același clocot în sânge, frământat din același aluat. Munții nu erau hotar între două lumi streine, ci coloana vertebrală a româ-

Octavian Goga n'a fost un om politic, ci un profet al Românilor. În viață, el a fost ținut mereu la poarta bursei oficiale a valorilor politice. Chiar când a fost, trecător, titularul unor posturi înalte, aripile lui au fost silite să rămână strânse, ca ale Albatrosului captivat de oameni, din celebra poemă a lui Baudelaire...

Poet de largi avânturi și de adânci clocotiri, Goga a scris pagini peste cari durerile s'au revărsat nestăvilit.

Otlul e din nou svăcnirea unei Nații, căci:

În cetățuia lui de ape
Dorm cântecele noastre toate
Și fierbe tănuita jale
A visurilor sfărâmate.

Dar Octavian Goga își slujește neamul cu aceeași credință în moarte și cu aceeași lipsă de manifestări gălăgioase, ca și în viață. El s'a așezat de-a curmezișul unei istorii aproximative și a însemnat, cu mormântul său, locuri de pelerinaj sufletec. Mormântul de-acolo poruncește unire, demnitate, credință și ambiție...

De ce îmi vine acum în minte Mormântul Sfânt dela Ierusalim?... Îmi trece peste inimă un galop de oști cu crucea'n frunte, un iureș al creștinătății ultragiutate, o neostenită ridicare de generații fierbinți și iluminate...

Mormântul lui Octavian Goga polarizează sufletul neamului românesc; iar anii nu aștern peste el praful și uitare, ci scutură flori de sânge. Octavian Goga a crescut în cele patru puncte cardinale, mobilizând sufletele de-alungul și de-alături moșiei strămoșești. Iar timpul hain se slărâmă neîncetat de amintirea noastră luminoasă și urcă spre el limbi de val neputincios.

Dela cõtitura istorică la care ne-am poticnit, neamul întreg se uită în lungul drumului din urmă și așteaptă să apară. Momentul pe care îl trăim e momentul Goga, de mai demult. Și lipsa poetului pare neverosimilă.

Dar el va veni. Drumul lui va fi drumul întoarcerii, al tuturor întoarcerilor. De aceea, poate, destinul a făcut ca el să rămână unde a rămas...

Mormântul lui Octavian Goga e pecete de foc, pe un zapis cu clauze imprescriptibile.

GHERGHINĂSCU VANIA

„Lucefărul” de ieri și de azi

nismului. Exista o graniță politică, dar nu făcută să instreineze, ci să aprindă conștiințele, să facă adânc simțită rana deschisă de ea în carnea unui popor.

Principiul național își croia drumul vîguros, prăbușind cupola care ascundea sub bolțile ei veacuri de uneltiri, de meschinării, de silnicii și de jaf. Ne menținuserăm dărzi aici, refuzând amăgitoare combinații oferite de atâtea ori. Am cultivat graiul, am păstrat obiceiurile, ne-am zăvorit la tot ce era strein de firea noastră, am străjuit credința și am crezut în vremi izbânditoare. Sufiul puternic cere sălășluia aici, nu făcuse încă ocolul unei lumi care se descompunea odată cu sfârșitul celui de al XIX-lea veac, decât rareori.

Și tinerii care-și purtau visurile pe malurile Dunării, s'au hotărît într'o zi de vară, a anului 1902, să înceapă o luptă de afirmare, acolo în inima unui imperiu fantomă, să-i dea lovitura hotărîtoare. Se născuseră cu pumnii strânși,

cum spune același exponent al generației lor, trăiseră cu dinții înclistați și din revolta îngrămădită de-alungul existenței lor, au croit stindard menit să rămână multă vreme mărturie bărbăției și încrederii. A fost *Lucefărul*. Și el a răzbit, căci era purtat de suflele mari, arse de rostul memoriei lor. De acolo a isbucnit cuvântul profetic al lui Goga, vestind vremurile ce aveau să vie. Acolo s'a rostit cu glas de viitor:

*Dar de ne-om prăpădi cu toții,
Tu, Oltule, să ne răsbuni,
Să verși păgân potop de apă
Pe șesul holdelor de aur —
Să piară glia care poartă
Instreinatul nost' tezaur!*

Nesocotind opreliștile, disprețuind amenințările, tinerii aceștia au trâmbițat crezul lor de foc; desrobirea. Toți colaboratorii *Lucefărului* erau mânâți de un singur elan, pus în slujba mântuirii neamului lor. Toți oficiau, toți se simțeau misionari, sortiți să zidească suflele oțelite pentru ceasul ce se apropia. De aceea scrisul lor răspicat, curajos, a străbătut drum până în cele mai îndepărtate colțuri ale Ardealului, a trecut apoi munții, în Țara veche și mai departe, trezind pe cei adormiți, întărind pe șovăelnici. Numărul închinat poetei Carmen Sylva, cu adevărat revoluționar, în care Goga scrisese:

*Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinții,
De jalea lui ne-au răposat
Și moșii și părinții*

a stărnit un viu interes în Țara mamă. Marghiloman citea mai târziu în Parlament poezia lui Goga.

La *Lucefărul* nu putea pătrunde conceptul artei pentru artă, fiindcă scriitorul trebuia „să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un om care filtrează durerile poporului prin sufletul lui și se transformă într-o trâmbiță de alarmă”. Arta trebuia să aibă un sens, să slujească un ideal, idealul sfărâmării nedreptelor hotare. Scrisul lui Eminescu, Vlahuță, Delavrancea nu era notat aici ca simplele eveni-

mente literare, ci ca acte politice. Cei mobilizați la *Lucefărul* făceau totuși artă în cel mai înalt sens al cuvântului și s'au ridicat pe culmile scrisului românesc.

Lucefărul din Budapesta, mai apoi din Sibiu, a fost cel mai vițelios organ de afirmare românească de dincoace de munți. Dincolo de munți, a avut tovarăș *Semăndtorul*, care se mișca pe aceeași linie. Amândouă revistele acestea aspirau la o primenire a vieții, plasând în centrul preocupărilor satul, rezervoriul nesecat pentru o nouă spiritualitate.

Lucefărul de ieri a reușit să pună în slujba neamului energiile creeatoare, pregătind marea Unire

Lucefărului de azi i-a fost rostit același destin; poate mai chinuitor. S'a născut din protestarea unanimă a unui neam care s'a văzut umilit și ingenunchiat, deși ar fi trebuit prețuit ca străjer credincios, de milenii, la porțile Apusului; a unui neam căruia drepturile câștigate i-au fost încălcate încă odată.

Lucefărul a renăscut căci îl chema dreptatea inormăntată. Trebuia să fie din nou farul de lumină în beznă apăsătoare care căzuse pe neașteptate. Să țină treze conștiințele, să pună în toți același cuget, pregătind descătușarea.

Cei de ieri s'au dus aproape toți; nu mai înainte de a fi săpat în inimile celor de azi crezul lor.

Suntem în al doilea an de când *Lucefărul* cel nou apare, statornic ca și credința lui. S'a aprins să nu se stingă înainte de a fi luminat cărarea dreptății românești. Iar după aceea va trebui să ducă lupta ca să ne unească și sufletește, pentru totdeauna. Va trebui să înțelegem că o înmănușare etnică nu viază fără o conștiință publică adusă la numărul comun, în păstrarea cu dărzenie a unității în gând și faptă.

Lucefărul e hărăzit să poarte stindardul până când cei despărțiți ieri vor fi mâine la un loc, și totodată să pună în lumină valorile noastre permanente, contribuind la desăvârșirea unei spiritualități românești care să reziste în veci.

VASILE GIONEA

Tabla comemorativă a contelui Széchenyi la Cazane

— Un exemplu de propagandă maghiară —

În articolul d-lui L. Gáldi din „Europa Orientale” (XX, fasc. 11—12) combătut de noi în „*Lucefărul*” (II 6.) cetim la sfârșit următorul alineat: „În prima jumătate a sec. XIX. cei din Moldova făceau încă versuri de exaltare în cinstea lui Széchenyi și unul din renumiții triumviri ai Transilvaniei, Gh. Șincai, vestit prin ideile sale daco-romane, s'a exprimat cu cel mai mare respect despre contele Széchenyi, fondatorul bibliotecii omonime din Budapesta. Dimpotrivă, patrioții ultrazeloși ai României Mari au dat jos după 1920 chiar și tabla ce se referea la meritele contelui Șt. Széchenyi pentru reglementarea Porții de fier, deși această reglementare s'a întors în avantajul incomensurabil al traficului românesc. Aceste fapte luminează în mod stringent desfășurarea parcursă de spiritul românesc în timpul ultimului veac, sau pentru a fi mai preciși: deraierea crescândă care cu exagerările și faptele sale anticulturale distruge până la urmă fundamentele vieții naționale românești. Și tocmai această valoare documentară a istoriei spirituale dă o semnificație și o importanță într'adevăr simbolică — în afară de orice polemică de ocazie — soartei monumentelor maghiare în Transilvania”.

Acest alineat e menit a produce un mare efect la cetitorul străin și necunoscător. Spre nenorocul autorului său însă, informațiile sunt false ori inventate. Chiar cazul acestei inscripții evidențiază toleranța românească și propaganda neonestă maghiară. Întâiu: o „tablă” nu a existat niciodată, fiindcă inscripția era săpată în stâncă, astfel nici nu a putut să fie „dată jos”. Inscripția era următoarea: „Memoriei lui Széchenyi. Asociația inginerilor și arhitecților unguri 1890”. Nimic mai mult, deci nu se vorbea în ea de meritele lui Széchenyi. Inscripția aceasta modernă maghiară, fără niciun decor artistic, fără cadru măcar, este nedrept să figureze într'un articol ce poartă titlul „Soarta obiectelor de artă maghiare din Transilvania”, este tot așa de nedrept a-o numi „monument”. Ce s'a întâmplat cu această inscripție ungurească în timpul stăpânirii românești? După fotografierea ei, a fost înlocuită în 1937 cu una în limba română, închinată tot memoriei lui Széchenyi, pe același loc și pe placă de marmoră, care are următorul cuprins: „Ștefan Széchenyi, 1833—43. Executarea drumului din Cazane”. Într'un stat național și într'o regiune unde Ungurii sunt inexistenți, oricine va găsi naturală această înlocuire. Departe de a

face să dispară memoria lui Széchenyi, Românii au făcut-o inteligibilă populației românești majoritare, precizând ce a realizat contele — căci inscripția maghiară nu spunea nimic în această privință. Toate comentariile false ale d-lui Gáldi: „deraiere crescândă cu exagerări și fapte anticulturale” cad astfel, iar proverbiala toleranță românească și propaganda unguerescă lipsită de scrupul ies din nou în evidență. Pentru exactitate mai trebuie să relevăm că inscripția se găsește la Cazane, în apropierea Orșovei, iar nu la Fortițele de fier propriuzise, amănunt necunoscut autorului, apoi nu reglementarea Porților de fier este opera concretă a lui

Széchenyi, ci crearea drumului pe uscat lângă Dunăre la Cazane, iar că acesta ar fi „în avantajul incomensurabil al traficului românesc” este o exagerare. Cel ce scrie aceste rânduri nu se bazează numai pe spusele altora, ci a examinat chestiunea la fața locului. Tot în acea regiune am găsit și alte exemple de toleranță românească: inscripția comemorativă a regelui Ungariei Francisc Iosif la Cozla, a reginei Elisabeta a Ungariei dincolo de Cazane și statuia aceleiași regine ungare în curtea Direcției Băilor Herculane.

CORIOLAN PETRANU

Spectacole muzicale festive la Sibiu

Opera Regală din București a dat în zilele de 24—28 Iunie un ciclu de reprezentații muzicale la Teatrul Municipal, cu opere din repertoriul ei permanent. „Astra” culturală a avut frumoasa inițiativă de a invita prima noastră instituție lirică de Stat, care a răspuns invitației deplasându-se cu întregul aparat artistic, pentru prima oară în Transilvania, sub personala conducere a D-lui Tiberiu Brediceanu, directorul Operei. Acest harnic culegător al folclorului românesc a pus temelile primei scene lirice oficiale în România — la Cluj — alături de neobositul Constantin Pavel, în anul 1919, pe când era șef de resort în Consiliul Dirigent și acum tot D-sale i-a revenit sarcina de a conduce primul turneu oficial al Operei Regale în Ardealul pe yeci românesc. Coincidență semnificativă, de importanță pentru istoria culturală a Ardealului.

Lucrările cari s'au reprezentat au fost cu grijă alese, din repertoriul românesc, francez, german și italian: „Alexandru Lăpușneanu” de Zirra; „Carmen” de Bizet; „Nunta lui Figaro” de Mozart; „Boema” de Puccini; „La Seceris” de Brediceanu și „Pagliacci” de Leoncavallo.

Deschiderea s'a făcut cu lucrarea D-lui Prof. A. Zirra, „Alexandru Lăpușneanu”, a cărei muzică a fost brodată pe un subiect din istoria Românilor, după cunoscuta năvelă a lui C. Negruzzi.

Pe acest dramatic libret s'a urzit o operă de înaltă valoare artistică, izvorită din folclorul românesc, lucrare ce nu poate fi asemănată cu niciuna din genul acesta. Durerea, suferințele, frământările personajilor principale au fost exprimate așa de clar, într'o muzică de intensități dramatice dar și de subtilități lirice, compozitorul ținând seamă de principiul că muzica (sunetele) în o dramă muzicală trebuie să fie într'o continuă legătură cu ceea ce se petrece pe scenă. Așa cum ni s'a prezentat, această operă poate cu cinstire figura în repertoriul literaturii muzicale universale.

La formidabilul succes, — obținut încă la premieră — au contribuit fără îndoială cei doi mari cântăreți: baritonul Petre Ștefănescu-Goangă (Lăpușneanu) și soprana cu o voce de o rară frumusețe Lucia Bercescu (Doamna Ruxandra). Puternicul rol al lui Alexandru-Vodă l-a biruit Ștefănescu-Goangă cu un succes inegalabil. Cea mai bună creație a acestui bariton cu resurse vocale atât de variate. La înălțimea acestui partener a fost D-na Lucia Bercescu, care ne-a dat o „Ruxandra” autentică, așa după cum ne apare din povestirea istoriei. Glasul ei cristalin a fost răsplătit în cele două arii din actul întâi și doi cu aplauze prelungite. Puține vor fi sopranele cari vor putea isbuti să se apropie de această creație. Pe „mărșavul curtezan” Moțoc l-a incarnat tenorul I. Puican, interpretându-l cu un glas de tenor-spinto, așa după cum pretinde acest personaj. Cei doi boieri: Spancioe și Cornea, au fost M. Știrbei și A. Borneanu,

iar cele patru domnițe, d-nele Nella Dimitriu, A. Tălmăceanu, M. Savin și T. Rămurescu. Bine G. Oprășan în măscăriciul Domnului. Dirijor: E. Massini. Măini de fier — dirijorul împreună cu neîntrecutul director de scenă C. Pavel — au pregătit și supravegheat opera, care în aceste festivaluri a constituit „coroana” spectacolelor.

În rolul titular din „Carmen” — tipul cel mai reprezentativ al muzicii latine — a apărut tânăra mezzo-soprană Maria Moreanu, care nu de mult a obținut frumoase succese la „Opernhaus der Stadt Wien”, alături de tenorul Emil Marinescu (Don Jose) — reîntors și Dsa de curând din Italia — care a plăcut în actul întâi și în aria florii din actul al doilea. Rare sunt actrițele cu atâtă temperament ca D-na Moreanu, pentru a putea imortaliza acest personaj demonic. În special a captivat publicul în „Habanera” — al cărei motiv se spune că a fost împrumutat de compozitor dela un oarecare Yradier, maestru de cânt al împărătesei Francezilor, compozitor mediocre de cântece spaniole — apoi în „Sequidilla” și în „cântecul gitan” din actul al doilea. În celelalte roluri: Alexandru Enăceanu (Escamillo); Thea Rămurescu (Micaela); Arax Savagian și Maria Blejanu (Frasquita, Mercedes); Ștefanovici și Niculescu (cei doi contrabandiști). Baletul din actul al doilea, în frunte cu soliștii: Livezianu, Apostolescu, Dumitrescu, a fost executat cu o precizie coreografică frumos stilizată. La pupitru dirijorul I. Perlea. Spectacolul — în general — mai puțin îngrijit.

Perlei Mozartiene „Nunta lui Figaro”, dirijată de D-l Alfred Alessandrescu, dela început i s'a prevăzut succesul imens. Un spectacol îngrijit, disciplinat și instruit până în cele mai mici amănunte. Nici nu se putea altfel cu cântăreți și artiști de talia celor cari au fost distribuiți în această operă: Lucia Bercescu (Contesa), despre al cărei glas excepțional de frumos am amintit mai sus în „Alexandru Lăpușneanu” și Emilia Guțianu, care cu tehnica-i vocală, cu rutina-i scenică a cântat rolul Suzanei dela început până la sfârșit cu o siguranță uimitoare. Florica Popovici, potrivită în pajul Cherubin. Iar în principalul rol, Figaro, am ascultat pe basul George Niculescu, stâlp de reazem al Operei Regale chiar dela începutul înființării ei ca instituție de Stat. Un adevărat conte A. Borneanu. În restul distribuției: Tana Nănescu, Nicolae Secăreanu, Ion Puican.

În splendida compoziție a lui Puccini „Boema”, după descrierea scriitorului Henry Murger „Vie de Bohème”, a apărut un mănunchi de voci egale în intensitate, potrivite acțiunii, nedepășindu-se una pe alta: poetul, T. Spătaru; pictorul, M. Arnăutu; muzicianul, Aurel Borneanu; filosoful, Gh. Ștefănescu; Mimi, Evantia Costinescu și Musetta, M. Blejanu. Cu excepția Musettei, distribuție fericită, spectacol omogen. Tenorul alintat al Clujului, T. Spătaru, a excelat

În aria „Che gelida manina”. În acest rol și al Ducelui din „Rigoletto” a recoltat succese și la Opera de Stat din Viena, unde a fost invitat în câteva rânduri. Roluri cari îi convin acestui glas de tenor liric. Baritonul Arnăutu, fost și el la Opera din Cluj, de astădată ni s'a înfățișat în pictorul Marcel, încântând publicul, care l-a răsplătit cu aplauze la scena deschisă. A dirijat I. Perlea. Cu toții au înălțat acest spectacol la rangul artistic ce i se cuvenea unei capodopere a muzicii dramatice universale.

„La Seceriș” a fost interpretată de protagoniștii „Boemei”. Cu admirație au fost gustate doinele și duetele cântate de T. Spătaru și Evantia Costinescu și în special doina lui Iancu executată cu mult patos de baritonul Arnăutu. Din distribuție au mai făcut parte Nella Dimitriu, T. Rămurescu și A. Borneanu. Corul, dansurile românești cu costumele bănățene, au produs o plăcută impresie în sală. Sub o conducere ca aceea a dirijorului Alfred Alessandrescu, reușita acestei icone dela țară va fi întotdeauna sigură.

Singura operă de căpetenie a zbucimatuului compozitor

italian Leoncavallo, care ajunsese să-și câștige existența ca pianist — în Egipt — prin „café-chantantes”, a fost și rămâne Pagliacci. Interpretarea în persoana D-lor Petre Ștefănescu-Goangă și Emil Marinescu a fost impecabilă. Prologul mai ales a fost cântat cu multă măiestrie de Ștefănescu-Goangă. Nedda a fost Thea Rămurescu, iar Ștefănescu și Alger, Beppo și Silvio. Conducerea muzicală: E. Maasini.

Festivitățile s'au scontat cu un extraordinar succes moral, luând proporții de nebănuit. Au participat nu numai Români și Sașii din localitate, dar chiar și provincia.

Acest public entuziast a participat din toată inima și la manifestația omagială și de simpatie organizată de „Astra”, după reprezentarea „Secerișului”. Discursului festiv rostit de D-l Agărbiceanu, în numele Comitetului Central al Aștrii, i-a răspuns d-l Brediceanu, căruia i s'a înmănat și o tradițională cunună de lauri cu panglici tricolore. O ploaie de flori s'a revărsat apoi pe scenă din loji și fotolieri, răsplătind deopotrivă pe artiștii interpreți și pe conducătorii lor.

VICTOR BACIU

INSEMĂNĂRI ȘI RECENZII

Noii academicieni

Locurile rămase vacante în urma morții lui Nicolae Titulescu și Nicolae Iorga, Academia Română le-a completat în recenta stagiune ordinară prin alegerea de membri activi ai secției istorice a P. S. S. episcopului Nicolae Colan al Clujului și a D-lui George Brătianu. Două alegeri meritate și deopotrivă de semnificative pentru timpurile pe cari le trăim.

P. S. S. Nicolae Colan este un cărturar de seamă. Lucrărilor personale, originale sau traduceri, dezbătând probleme morale și religioase, pe cari le publică din când în când, li se adaugă o activitate publicistică neîntreruptă, care-i sporește și prestigiul de arhieru și meritele de scriitor. Înainte de investirea cu căruja episcopală, P. S. S. Nicolae Colan a fost, în calitatea sa de profesor al Academiei Teologice Andreiane din Sibiu, redactor al *Revistei Teologice*, o publicație de specialitate dintre cele mai valoroase. Iar contactul cu turma credincioșilor îl ține de aproape zece ani de zile prin frumoasa revistă de familie *Viața Ilustrată*, astăzi singura publicație literară în pământul rob.

Dar activitatea de ordin literar nu este singurul merit. P. S. S. Nicolae Colan s'a dovedit dela începutul înscăunării sale un arhieru plin de râvnă pentru păstoria credincioșilor săi, creator de așezăminte culturale și promotor de valori, năzuind neîncetat să înalțe nivelul vieții din cuprinsul eparhiei. Întrânsul misiunea arhierescă și vocația de scriitor se îmbină deci în mod armonios, și toate virtuțile sale le întrebunțează astăzi pentru mântuirea poporului oropsit, pe care este chemat să-l reprezinte în cel mai înalt areopag cultural al neamului.

Despre d-l George Brătianu se poate spune cu toată seninătatea că d-sa este o intrupare ideală a istoricului român de vocație. Plecând dela cercetări de documente, cari dau prilejul stabilirii unor adevăruri parțiale, d-sa s'a ridicat dela această fază de necesară inițiere la lucrările de sinteză cari fac frumusețea și demnitatea profesiei sale intelectuale. În această din urmă ipostază apoi a ajuns, silit și de împrejurări, cari pun la o grea și necurmată muncă pe istorici, să dea rând pe rând o nouă formulare tuturor adevărilor fundamentale ale istoriografiei române,

acelea cari justifică aspirațiile noastre ca popor alcătuitor de stat și creator de cultură.

În calitatea sa de istoric și fără să calce limitele rigide ale disciplinei sale, d. George Brătianu a înțeles să continue nobila luptă a unor predecesori iluștri — printre cari se afla și înaintașul său în scaunul Academiei — pentru drepturile poporului român, nesocotite de trufia oarbă a unor pripășiți pe pământul continentului și de anumiți partizani interesați ai lor. Acest serviciu îl face cu atât mai mare competență cu cât d-sa îndeplinește de mulți ani, cu un prestigiu inegalabil în generația sa, o funcție politică de proporții cu adevărat naționale. A doua trăsătură caracteristică a personalității sale este tocmai imbinarea armonioasă a istoricului cu omul politic, amândouă îndeletnicirile acestea întregindu-se reciproc, servindu-se una pe alta, atunci când sunt profesate cu o conștiință morală atât de înaltă ca aceea a d-lui George Brătianu.

„Bat tunurile și bate inima...”

Așa își intitulează d-l Gabriel Tepelea „momentul dramatic” tipărit de curând, cu ecouri din războiul desrobirii pornit în vara anului trecut.

De fapt mica acțiune a piesei se petrece în răstimp de câteva ceasuri. E momentul deslănțurii ofensivei dela Prut, cu ceasurile împovărate de așteptări și presimțiri cari l-au precedat și cu începutul involburării pornite cu entuziasm bărbătesc hotărât, determinat de puternice sentimente și aspirații naționale.

Dar nu în acțiune stă valoarea piesei d-lui Tepelea, ci în marea tensiune sufletească pe care o manifestă. Temele de războiu sunt dificile, pentru că autorul poate lunea ușor în patetic și opera lui riscă atunci să se transforme într-o simplă lucrare ocazională, ieftină și caducă. Războiul determină o stare sufletească de surescitare, când declamația acoperă manifestările spirituale mai adânci și mai substanțiale. Deși materialul cu care lucrează este cel obișnuit, simți totuși în piesa d-lui Tepelea o altă substanță. Tinerii sublocotenenți cari vorbesc între ei își mărturisesc gânduri și sentimente pe cari le trăiesc, sunt ale lor. Și

aceasta cu o sinceritate și o convingere mișcătoare. Aici stă frumusețea piesei.

Cețit detașat, actul II spre exemplu, care-i „momentul” de dragoste al piesei, pare copilăros, mai ales că el începe cu un monolog care, în felul cum e compus, nu rezistă. Totuși, în economia piesei el se integrează perfect, cu aceeași trăsătură de sinceritate și de puternică simțire. În definitiv, eroii piesei, cei trei sublocotenenți și Corina, sunt cu toții niște copii, înțelegând prin copilărie ingenuitate, curățenie sufletească. Ființe în pragul vieții mature, cu destulă experiență totuși ca să poată judeca întâmplările oamenilor și conștienți că pentru oricare dintre ei clipa următoare poate însemna sfârșitul vieții.

Am menționat mai sus monologul ca procedeu de tehnică dramatică. Nu vom insista acum, dar atragem atenția că întrebuintarea acestui procedeu este riscată și nu poate avea loc decât în împrejurări speciale, în funcție de necesități interioare, psihologice sau pentru exprimarea unor mesaje cari depășesc efemerul, cotidianul.

Vom semnală în schimb, printre atribuțiile pozitive ale piesei d-lui Tepelea, umorul inteligent dozat, precum și felul cum a țesut în economia piesei elementul de mister, colorat fantastic, al visului, cu toate reacțiunile sufletești pe cari le provoacă el. Purtătoarea acestor puteri spirituale este, bine înțeles, o ființă simplă, dela țară.

Editura „Dacia Traiană” din Sibiu

Cu „Opera dramatică” în 2 volume a d-lui Lucian Blaga, editura „Dacia Traiană” a făcut un nou pas pe drumul înfăptuirilor ei. Vorbim de editura, nu de tipografia „Dacia Traiană”. Căci, spre deosebire de alte întreprinderi de arte grafice, „Dacia Traiană” din Sibiu nu înțelege numai să tipărească lucrări literare plătite de autorii lor cu bani gheață, ci uneori ea și editează.

Editura însemnează și posibilitate de câștig, dar mai cu seamă risc. Cu deosebire atunci când e vorba de cărți serioase, cari în cazul cel mai bun nu se pot desface decât pentru acoperirea cheltuielilor, editarea însemnează pur și simplu sacrificiu în folosul propășirii culturale. Iar „Dacia Traiană” nu este la întâiu ei gest de această natură.

Lucrări ale d-lui Blaga a mai editat și înainte. De curând volumul de filosofie „Religie și spirit”, iar mai de mult drama „Avram Iancu”. Înainte de doi ani a editat „Oameni de ispravă” a d-lui Aurel P. Bănuțiu, o carte prea puțin băgată în seamă de critica noastră, și mai tinerilor cugetători Al. Dima și Emil Cioran de asemenea le-a editat câte o lucrare. Iată câteva exemple cari pot ilustra afirmațiile de mai sus.

Mai este apoi și felul în care se editează. Toate lucrările semnalate au fost tipărite în excelente condiții tehnice. Opera dramatică a d-lui Blaga este o adevărată lucrare de artă. Credem că suntem îndreptățiți să elogiem cu toată hotărârea Editura Dacia Traiană.

Olimpiu Boitoș

Petre Stati, Interpretări din lirica latină

(ediția II-a, loș), Colecția „Cuget Moldovenesc” 1942)

În anul 1935 apărea la Bălți, cu titlul de mai sus, o culegere de traduceri în versuri din Lucrețiu, Catul, Vergiliu, Horațiu, Tibul, Propertiu și Ovidiu. Cărticica aceasta, deși simplă și modestă ca înfățișare, aducea o noutate, deoarece ea prezenta pentru întâia dată la noi un mănușchiu de bucați

alese din cei mai de seamă poeți latini; iar prin forma versificată curgătoare, la care traducătorul a lucrat cu multă grijă și căldură, ea se adresa unui cerc mai larg de cititori, care n'au pregătirea necesară să-i citească și guste în original. Pentru aceiași cititori mai puțin familiarizați cu literatura Romei antice, traducătorul înfățișa în trăsături sumare — uneori prea sărăcăcioase chiar și incomplete — personalitatea literară a fiecăruia dintre poeții din care dădea talmăciri românești, precum și o serie de note explicative a diferitelor nume proprii, geografice sau de persoane, și a aluziilor de tot felul din textele traduse.

Ediția a doua a acestei culegeri, de curând apărută, este o dovadă evidentă că munca d-lui Stati a fost pe deplin răsplătită și a avut răsunet în lumea tuturor iubitorilor de frumos. De aceea, apariția ei trebuie încrestată pe răbojul literar ca un eveniment, mai ales fiind că e vorba de traduceri din clasicii antici. Față de ediția I-a ea este mai amplificată, prezintă modificări de ordin exclusiv cantitativ. Astfel, din Lucrețiu mai sunt traduse 2 fragmente (*Vântul, Elogiu pentru seninătate*), la fel din Catul (*Adorație, Rugă*); Horațiu apare în plus cu 5 ode (*Lui Aristius, Sclavului său, Lui Lucinius Murena, Contra luxului la clădiri, Elogiul cum-pătării, Răvaș către Phyllis*) și o epodă (XV). Găte un fragment mai mult au: Tibul (*Ruga pentru ogoare*), Propertiu (*Despărțire*) și Ovidiu (*Poetul suferind scrie soției sale*), în timp ce Vergiliu rămâne reprezentat tot prin *Bucolica I-a*.

Este foarte adevărat că o traducere antologică de poezie este o operă grea și îngrată; oricât ar fi de talentat un traducător, chiar când acesta este și poet original, opera lui este în mod fatal inegală. Căci de obicei traducătorul nu ia la întâmplare autorul din care traduce, ci îl alege după afinitățile lui temperamentale, își alege opera în care găsește oarecum exprimate în altă limbă aceleași gânduri și aceleași sentimente care-i stăpănesc propriu-i suflet. Și este inevitabil ca dintr'o serie de personalități poetice atât de deosebite din punct de vedere temperamental, cum sunt poeții din care a talmăcit d-l Stati, traducătorul să fie mai apropiat de unii decât de alții. Accentuăm aceasta cu atât mai mult, cu cât în cazul nostru latinistul este dublat de poetul cu reale resurse. Din volumele sale de poezii originale, în special din ultimele două (*Licăriri de stele*, 1938, și *La poarta visului*, 1940) d-l Stati apare cu o deosebită preferință pentru poezia pastelipă și elegiacă; ultimul volum cuprinde chiar un „ciclu elegiac”. Datorită acestor atitudini temperamentale, mai aproape de sufletul traducătorului sunt elegiacii Tibul, Propertiu și Ovidiu. Fragmentele traduse din aceștia sunt mai izbutite, atât în ceea ce privește atmosfera generală a contextului, cât și tonalitatea versificației. Ca exemplificare, reproducem câteva versuri dintr'o elegie (IV, 13) a duosului și delicatului Tibul:

*Tu singură mi-ești dragă și nu-i în Roma toată
Ca tine pentru ochi-mi o mai frumoasă fată.
De-ar fi ca numai mie suavă să-mi pari
Și să displici la alții, mai sigur' o să-mi pari
Departe de invidii și de-a mulțimii lală,
Ne-am regăsi atuncea cu inima domoală,
— Cumintele 'n tăcerea din sine-i mulțumit —
Atunci aș duce-o bine și 'n codrul tăinuit
Pe unde pas de oameni de-a-pururi nu străbate
Să-și vânture poalea pe drumuri neumbrate.
Lumină 'n noaple neagră și 'n loc pustiu îmi ești.
Noianu-mi de neliniști tu doar mi-l potolești...*

Adăugirilor de noi fragmente din această traducere meritore le-am fi preferat modificări calitative ale bucaților

traduce anterior. O revizuire a formei, pentru a înlătura unele stângăcii în construcția versului și cuvintele vechi, care îngreuiază muzicalitatea, precum și unele rețușări a prea numeroaselor perifraze, ar fi contribuit în mai mare măsură la ridicarea nivelului literar al acestei antologii. Versurile trec prea adese în facilitate, ceea ce face ca multe din imaginile și expresiile latinești, pregnante și pline de conținut, să apară îmbrăcate într-o haină prea lipsită de consistență și într'un vocabular uneori chiar prolix. Diferitele forme de versificație, de asemenea, nu corespund întotdeauna tonalității și atmosferei originalului. Dacă traducătorul ar fi ținut, cu alte cuvinte, mai mult seamă de preceptul lui Horațiu, din care, de altfel, a tradus mai mult, asupra muncii de perfecționare a creațiilor poetice, munca sa ar fi dat rezultate mai bune și ar fi îmbogățit efectiv domeniul atât de sărac al literaturii noastre de traduceri bune.

Nicolae Lasca

Un scriitor militar

N'am înțeles niciodată să compartimentăm scriitorii după indeletnicirile lor de toate zilele. Blazonul scriitorului rămâne tot talentul, înaintea oricărui titlu, pentru că noțiunea de scriitor exclude oricare altă diplomă pământeană. Talentul este har, titlul — sudoare. Și cu sudoare și bani titlul se mai poate cumpăra, talentul niciodată. Iată de ce nu există scriitor și scriitor, ci numai scriitor. Dacă totuși ne-am încumetat să punem în fruntea acestei prezentări atributul de mai sus, am făcut-o numai de dragul unei paralele.

S'a crezut până mai ieri că harul scriitoricesc este destinat numai unui anumit soi de pământeni, cu stea în frunte și scame la pantaloni. Cât de departe de adevăr sunt aceia care mai stăruie să creadă astfel, ne-o dovedește afirmarea în livezile literaturii a scriitorilor militari. Să fim sinceri! Cine și-a putut imagina că ofițerul crescut într'un spirit realist, aspru și regulamentar, să se poată smulge din preocupările pământești, ca să urce Golgota literaturii, cea mai sfântă dintre inutilități? Și totuși, iată că harul nu se uită cum ești îmbrăcat, dacă porți sau nu chipiu pe cap, lavalieră sau o pălărie cât o curcubetă la oblănc.

Din sânul militarilor noștri s'au ridicat talente a căror operă și-a cucerit pe bună dreptate un loc deosebit de măgulitor în istoria literaturii. Cine nu-și amintește de tulburătoarele „Insemnări ale lui Săfirim”, viața pustnicului însuflețit de regretatul general N. Condiescu, fost atâta vreme președintele scriitorilor români? Care din noi nu întârzie cu duioșie și satisfacție lângă visurile și frumusețile d-lui general C. Manolache, autorul atâtor romane de succes pe deplin meritate? Și pentru cine a avut norocul să-l cunoască și ca dramaturg, scriitorul C. Manolache se desprinde, fără îndoială, ca unul din cei mai autentici servi ai literaturii autohtone.

Premiat de Academia Română și consacrat de bucuria cititorilor care-i așteaptă zi de zi, săptămână de săptămână plâsmuirile, Lt.-Colonelul Paul Constant se alătură lui Ion Creangă, Calistrat Hogaș, Caragiale și Gh. Brăescu, reprezentanții umorului românesc. Dar despre contribuția lui Paul Constant în acest gen atât de sărac reprezentat, tocmai din pricina dificultăților lui, vom reveni incurând în paginile acestea mai pe larg.

Romancierul Octav Dessila, nuvelistul Mircea Alexiu, poezii Aurel Marin, Petre Paulescu, V. Oprescu-Spiniu, George Vaida, căzut eroinic pentru cruce și neam în stepele rusești, apoi criticul Mihail Chirnoagă și dramaturgul Ticuță

Mihăilescu, autorul piesei de largă respirație dramatică: „Iancu Jianu”, jucată cu deplin succes pe scena Teatrului Național din București, sunt tot atâtea nume de militari, de scriitori care și-au schimbat spada în condei și condeiul în spadă cu nedesmințită izbândă.

D-l Lt.-Colonel Al. Madgearu nu știu dacă face parte din Societatea scriitorilor militari. Modest cum îl cunoaștem, nu ne-am mira să nu fi schițat nici un gest pentru a evada din însingurarea sa de totdeauna.

Acolo în orașelul „Paliei dela Orăștie”, în târgul părintelui Moța, d-l Lt.-Col. Al. Madgearu și-a petrecut viața de pedagog militar și poet desăvârșit, întârziind în ceasurile de răgaz, cu cumințenie și neostoită sete, lângă prisaca poeziei de toate zilele. Acolo lângă poalele Cigmăului, unde s'a botezat cu lumina zilei precursorul literaturii moderne române, poetul și scriitorul Ioan Budai-Deleanu și lângă Binținții lui Aurel Vlaicu, măistorașul lui D-zeu, în Câmpul Pâinii, unde-a închis ochii uriașul Pavăl Chinezu, — poetul Al. Madgearu migălește cu casnă și emoție tulburătoare pagini de artă, fără surle și trâmbiți, fără sete de publicitate, zăvorindu-le în scrin și amintire ca pe niște rugăciuni discrete, numai ale sale și numai pentru prisaca inimii lui băntuite de tristeți și bucurii simple.

Pe poetul și dramaturgul Al. Madgearu l-am descoperit cândva în adolescență, într-o sărbătoare națională, când trebuia să jucăm o piesă eroică. Am scotocit zadarnic tot repertoriul memoriei noastre, căci în afară de piesele jucate nu găseam alta. Era cât pe-acți să renunțăm la gloria noastră actoricească, dacă n'ar fi intrat cineva cu toată fresca războiului nostru pentru cucerirea hotarelor tescuită în paginile dintre două scoarțe colorate, ca și sângele vărsat în iureș, și discret botezată „Peste Carpați”.

Pe atunci nu prea băgam în seamă numele autorului. Poate de aceea nici n'am reținut numele aceluia care a plâsmuit poemul eroinic interpretat de noi în copilărie și care mi-a încălzit toată adolescența. Când mai apoi obligațiile m'au dus în târgul părintelui Moța, undeva prin arhivele regimentului am dat din nou de cartea aceea. Am recit-o cu alți ochi, cu altă înțelegere și abia atunci am cunoscut și pe autorul ei.

De-atunci l-am revăzut mereu. Intotdeauna nedeslipit de îndatoriri, îngropat în hârtii și calcule, în registre și planuri, în gospodărești socoteli ale câtorva mii de oameni. Nu-și părasea masa de lucru, decât doar atunci când, schimbând uneltele, trebuia să vorbească flăcăilor, încălzindu-le inima până la transfigurare, căci pe lângă militarul sobru și calculat mai vorbea totodată și poetul de toate zilele, visătorul Al. Madgearu, meșterul și migălitorul de cuvinte. Dar numai acolo, pe zona de vest sau iestimp în campania din răsărit, mi-am dat seama cât de nesdruncinat este legat omul de opera sa. Căci ca și în plâsmuirea poemului său eroinic „Peste Carpați”, poetul Al. Madgearu nu s'a lăpădat o clipă de milițianul născut să ingenuche în veșnicie și să se împărtășească a ceea ce și croii lui, cu moartea pentru țară și cruce.

Nu mai cine a străbătut în coate și genunchi nemărginita stepă rusească, din Basarabia și până la Kerci, își poate inchipui câtă trudă a consimțit să îndure omul și poetul Al. Madgearu, căci nu i-ar fi fost greu, după o viață consumată într'o severă disciplină ostășească, să rămână acasă.

„Peste Carpați” este un poem în trei acte. Un subiect din războiul trecut Lupta noastră pentru izbăvirea țării și cucerirea granițelor, a Transilvaniei. Scrisă în plină matu-

ritate, această piesă nu are nimic din facilitatea genului minor de literatură ocazională. Eroi își trăesc vieța cu atâta intensitate, încât cititorul, sau spectatorul, ia parte cu toată ființa lui la dramatica năzuință de-a trece Carpații, cu prețul oricărei jertfe. Sunt scene care te înalță până la D-zeu, mai ales acum când trăim din nou războiul aevae, împărțându-le soarta acelora care mor de dragul visului frumos.

Recitesc piesa aceasta uitată a unui scriitor și mai uitat. Și cu câtă tristețe nu-mi întorc gândul spre ieslea cerului din apus. Azi când nu ne mai putem hrăni decât cu amintirile, când armistițiul de presă, pe care noi îl respectăm cu sfințenie, nu ne îngăduie să-i violăm rânduielele, o întoarcere la precursorii unirii de ieri, la piese și oaze de artă ca „Peste Carpați”, poemul eroic al d-lui Al Madgearu, ne este o prețioasă mângăiere. Cu fiecare pagină citită, stupii sufletului ni se umplu cu miera luminoasei încrederi și nădeji.

Atât pentru frumusețea ei permanentă, cât mai ales pentru valoarea ei actuală, această piesă este păcat să nu fie retipărită și răspândită în cercuri cât mai largi.

V. Copilu-Cheatră

O rectificare

Părintele protopop Ion Duma ne atrage atențiunea că în volumul d-lui Oct. C. Tăslăuanu: *Octavian Goga — amintiri*, la paginile 38—39, poezia: *Serbătoare* se atribuie lui Octavian Goga numai în urma unui „lapsus memoriae”, întru cât ea este singura poezie a P. C. Sale, apărută în „Luceafărul”.

Revista revistelor

Revista Fundațiilor Regale, Mai 1942.

Prea puțin relevantă a fost nuvela pe care o publică d-l Victor Papilian în acest număr de primăvară al „Revistei Fundațiilor Regale”. Nuvela *Ceartă oltenească*, de care vorbim, este nu numai un exemplar strălucit al genului, dar în cadrul operei d-lui Papilian ea înseamnă valorificarea unei aptitudini necunoscute până acum a talentului său: umorul.

În bogata sa producție nuvelistică, prin care d-l Papilian s'a înscris definitiv printre cei mai buni nuveliști ai noștri, nu numai ai momentului actual ci din întreagă literatura noastră de până astăzi, două categorii de nuvele a cultivat cu predilecție și cu o personală virtuozitate: nuvela fantastică și nuvela de atmosferă mistică, asemănătoare uneori, prin factură și substrat etic, parabolei biblice. (Exemplu *Vecinul*). Iată-l acum realizând dintr'odată, cu aceeași strălucire, nuvela umoristică.

De sigur, acest filon nu este cu totul nou în opera sa, dar el apare acum ca facultate dominantă. În *Ceartă oltenească* analiza psihologică e tot atât de remarcabilă ca și în celelalte bucăți literare ale d-lui Papilian, precum și cea finețe de construcție care-l situează ca autor la polul opus „banalului”, dar ceea ce e nou și bine realizat de astădată este, cum am spus, umorul.

*

Vremea, Iunie 1942.

Publicația săptămânală a d-lui Vladimir Donescu, care de 14 ani își păstrează vioiciunea inițială, deși între timp echipele redacționale s'au înnoit în mai multe rânduri, năzuiește permanent să impună exigențele unei reviste de calitate cu condiția de existență a unui periodic cu deasă apariție: actualitatea.

În ultimele săptămâni, fiecare număr al revistei a avut câteva pagini consacrate câte unui scriitor din galeria nemuritorilor noștri. Mișcătoare și deosebit de instructivă a fost mai cu seamă evocarea lui I. L. Caragiale. Au urmat apoi Duiuiu Zamfirescu și Ilarie Chendi, și programul va fi continuat în numerele viitoare.

Între timp, decernarea premiului național de literatură a prilejuit revistei un interview cu laureatul Gala Galaction, un scriitor care se ține atât de izolat de șgomotul vieții literare de astăzi. Pentru semnificația morală a faptului relatat, reproducem din această convorbire revelatoare pasagiul privitor la începutul prieteniei dintre Gala Galaction și Tudor Arghezi:

„Fapt este că în cercul lui Macedonski am legat cu Arghezi indisolubila noastră prietenie. Prietenia aceasta a fost din capul locului sortită să fie cu adevărat extraordinară. Într'o zi, când mă întorceam cu Arghezi dela mănăstirea Căldărușani și treceam prin nu mai știu ce pădure de pe lângă Moara Săracă, stând culcați sub un stejar și privind crâmpoe de cer albastru prin frunzișul negru-verde, i-am spus lui Arghezi:

„Dragul meu, tu știi că trebuie să dau un examen de corijență la Geologie (eram în clasa 6-a). În cinstea prieteniei noastre, care trebuie încununată cu fapte neobișnuite, eu mă simt puternic să nu mai dau examenul de corijență și să mă las repetent”.

Această năzdrăvănie s'a petrecut întocmai. Pentru a-i dovedi amișului meu că pot face fapte tari, în răspăr cu toată opinia publică și spre uimirea profesorilor mei, am înghițit un an de repetenție”.

O. B.

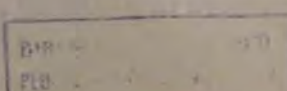
Redacționale

Cu numărul de față, Păr. D. Stăniloae, rectorul Academiei Teologice, a părăsit Comitetul de redacție al revistei noastre. Ținem cu acest prilej să-i aducem mulțumirile noastre cele mai călduroase pentru activitatea plină de devotament pe care a desfășurat-o, în calitate de membru al Comitetului, cât și în paginile revistei, prin eseurile sale substanțiale și deschizătoare de largi orizonturi ideologice.

*

De-acum înainte, Comitetul de redacție al „Luceafărului” va fi cinstit și de prezența D-lui Prof. D. D. Roșca, actualul Decan al Facultății de Filosofie și Litere dela Universitatea Daciei Superioare.

Spirit de autentică și personală viziune filosofică, d-l D. D. Roșca se bucură de un real prestigiu în republica literelor românești, pe care a îmbogățit-o cu opere de substanțială cugetare și de o ținută cu adevărat occidentală. Nu e rostul nostru de a le enumera acuma, cî vrem pur și simplu să ne exprimăm întreaga bucurie de a-l avea așa de aproape de noi și să-l asigurăm de sincera noastră admirație.

Bibliografie

- Marcel Romanescu, *In jurul lui Tudor Vladimirescu*. „Ramuri” Craiova, 1942.
- Dr. I. Garovina, *Funcțiunea economică a ziarului*. Cu o prefață de Prof. Dr. Grigore Popa. Editura „Țara”. Sibiu, 1942.
- G. Roiban, *Peste Nistru, Bug, Crâm*. Stihuri. „Datina” Turnu-Severin.
- Titus L. Roșu, *Profesorul Dr. Constantin Pavel*. Cu bibliografia operelor de Iosif E. Naghiu. Tip. Diecezană, Beiuș 1942.
- Dorian Grozdan, *Porți închise*. Edit. „Poporul Român”. Timișoara, 1942.
- Lucian Costin, *Ghicitorile bănățene*. (Studii asupra folclorului bănățean, vol. III). Tip. „Unirea”, Craiova.
- Macovei Toma, *Viața anecdotică a militarului*. Tip. Diecezană, Beiuș.
- Grigorie T. Marcu, *Mythos*. Dela epistolele pastorale și până la d-l Lucian Blaga. Sibiu 1942. („Problemele Vremii” Nr. 7).
- Ion Mușlea, *Doctorul Vasile Pop*. La centenarul morții sale. Sibiu 1942. Tip. „Dacia Traiană”.
- Romulus Fabian, *Carte din pustă*. Poezii. Cu gravuri de Sida Ienea. Tipografia Românească. Timișoara 1942.
- Licurici. Giurgiu. Anul II, Nr. 3—4 (Martie—Aprilie 1942).
- Cuget Moldovenesc. Iași. Anul XI, Nr. 6—7 (Iunie—Iulie 1942).
- Revista Bucovinei. Cernăuți. Anul I, Nr. 5, 6 (Mai, Iunie 1942).
- Cetatea Moldovei. Iași. Anul III, Nr. 6 (Iunie 1942).
- Vremea. București. Anul XIV, Nr. 651—654 (7—28 Iunie 1942).
- Familia. București. Anul 77, Seria IV, Nr. 3—4 (Martie—Aprilie 1942).
- Revista Fundațiilor Regale. București. Anul IX, Nr. 6 (Iunie 1942).
- Societatea de Măine. București. Anul 19, Nr. 5 (Mai 1942).
- Revista Arhivelor. București. Vol. IV, Nr. 2 (1941).
- Viața Ilustrată. Cluj. Anul IX, Nr. 4 (Iunie 1942).
- Școala Românească. București. Anul II, Nr. 1 (Aprilie 1942).
- Tribuna Tinerețului. București. Anul VI, Nr. 138—141 (2 Mai—7 Iunie 1942).
- Buletinul pregătirii premilitare și extrașcolare. Anul VIII, Nr. 3—4 (Iunie—Iulie 1942).
- Carpații. Sibiu. Anul X, Nr. 6 (Iunie 1942).
- Gazeta Cărților. București. Anul XI, Nr. 9—14 (Martie—Mai 1942).
- Transilvania. București. Anul X, Seria II, Nr. 6—7.
- Cele Trei Crișuri. București. Anul XXIII, Nr. 5—6 (Mai—Iunie 1942).

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL II, Nr. 7-8.

Iulie-August 1942.

SUMARUL

George Popa: Luceafăr din luceafăr (versuri)	Pag. 241
Grigore Popa: Drumul „Luceafărului” — drumul biruinței	„ 242
Lucian Valea: Răvaș bădiții Octavian (versuri)	„ 250
Oct. C. Tăslăuanu: Ce a urmărit „Luceafărul”	„ 251
Virgil Nistor: Dintre streini (versuri)	„ 254
L. Agârbiceanu: Fără foc (nuvelă)	„ 255
George Păun: Heruvimi de seară. — În târgul trist. — Cântec pentru altă sărbătoare. — Stih seral (versuri)	„ 262
D. Popovici: Mesianismul poetic în opera lui Oct. Goga	„ 264
Mihai Nanu: Sonet	„ 270
Ilie Balea: Har (versuri)	„ 270
A. P. Bănuț: „Luceafărul” . . . . . în 1902	„ 271
V. Oprescu-Spineni: Ora H (versuri)	„ 277
Iosif Moruțan: Scrisoare (versuri)	„ 277
Onisifor Ghibu: Pe baricadele vieții	„ 278
I. O. Suceveanu: Cântec pentru masa cea mare (versuri)	„ 282
Ion Apostol Popescu: Mărturisire (versuri)	„ 282
Ion Duma: Icoane fugare	„ 283
Vasile Netea: Ilarie Chendi și poezia modernistă	„ 286

TEXTE, SCRISORI ȘI AMINTIRI

Olimpiu Boițoș: Din laboratorul literar al lui O. Goga	„ 291

GÂND ȘI FAPTĂ

Victor Papilian: Sensul politic al „Luceafărului”	„ 298

CRONICI

P. Drăghici: Oct. C. Tăslăuanu, Informații literare și culturale	„ 300
Gherghinescu Vania: Octavian Goga veghează	„ 302
Vasile Giunea: „Luceafărul” de ieri și de azi	„ 302
Coriolan Petranu: Tabla comemorativă a contelui Széchenyi la Cazane	„ 303
Victor Baciu: Spectacole muzicale festive la Sibiu	„ 304

INSEMĂNĂRI ȘI RECENZII

Noii academicieni. — „Bat tunurile și bate inima”... — Editura „Dacia Traiană” din Sibiu (Olimpiu Boițoș); Petre Stati, Interpretări din lirica latină (Nicolae Lascu); Un scriitor militar (V. Copilu-Cheatră); O rectificare (L.); Revista revistelor (O. B.); Redacționale.

ILUSTRAȚII

Octavian Goga, Alexandru Ciura, Octavian C. Tăslăuanu, A. P. Bănuț (fotografii); O copertă a „Luceafărului” din 1909; Un manuscris al lui O. Goga (facsimil); Desene în interior de Coriolan Munteanu.